

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia XXX r.
[...] (2019) XXX draft

ZAWIADOMIENIE KOMISJI

Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

(Tekst mający znaczenie dla EOG)

Spis treści

WPROWADZENIE.....	1
1. Cele i zakres UCTD.....	5
1.1. Cele UCTD.....	6
1.2. Zakres UCTD.....	7
1.2.1. Pojęcia „sprzedawca lub dostawca”, „konsument” i „umowy zawierane pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem”.....	7
1.2.2. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane (art. 3 ust. 1 i 2 UCTD).....	12
1.2.3. Wyłączenie warunków umownych odzwierciedlających obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze (art. 1 ust. 2 UCTD).....	13
1.2.4. Wzajemne powiązania z innymi przepisami UE.....	14
1.2.5. Zastosowanie UCTD wobec przedsiębiorstw mających siedzibę w państwach trzecich.....	17
2. Związek z prawem krajowym, w tym minimalna harmonizacja.....	18
2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych.....	19
2.2. Inne przepisy prawa krajowego.....	20
3. Wymogi dotyczące ogólnej analizy nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości.....	22
3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości.....	22
3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD).....	25
3.2.1. Warunki umowy dotyczące określenia głównego przedmiotu umowy.....	26
3.2.2. Warunki umowy dotyczące ceny i wynagrodzenia.....	27
3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości.....	28
3.3.1. Wymogi dotyczące przejrzystości na podstawie UCTD.....	28
3.3.2. Wymogi w zakresie przejrzystości wynikające z innych aktów unijnych.....	31
3.4. Ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy na podstawie z art. 3 oraz 4 ust. 1 UCTD.....	34
3.4.1. Ramy prawne dla oceny na podstawie art. 3 ust. 1 oraz art. 4 ust. 1.....	34
3.4.2. Znaczenie przepisów ustawowych oraz znaczący charakter nierównowagi.....	36
3.4.3. Sankcje lub konsekwencje w wyniku niewywiązania się przez konsumenta z zobowiązań umownych.....	37
3.4.4. Możliwa nieuczciwość ceny lub wynagrodzenia.....	39
3.4.5. Okoliczności w chwili zawierania umowy.....	39
3.4.6. Znaczenie braku przejrzystości przy ocenie uczciwości warunków umowy.....	40
3.4.7. Rola załącznika, o którym mowa w art. 3 ust. 3 UCTD.....	42
4. Niewiążący charakter nieuczciwych warunków umownych (art. 6 ust. 1 UCTD).....	44
4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi...	45
4.2. Skutek prawny „niewiążący dla konsumenta”.....	46
4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron.....	47

4.3.1. Zasada: uchylenie i zakaz zmiany nieuczciwych warunków umownych.....	48
4.3.2. Wyjątek: Uzupełnianie luk w umowie, aby nie dopuścić do jej nieważności.....	50
4.3.3. Stosowanie przepisów o charakterze dyspozytywnym w innych przypadkach.....	53
4.3.4. Możliwość stosowania nieuczciwych warunków umownych pomimo ich nieuczciwego charakteru?.....	54
4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym	54
5. Środki ochrony prawnej i gwarancje procesowe wymagane na podstawie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD.....	55
5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad równoważności i skuteczności.....	55
5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu.....	60
5.2.1. Związek z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1.....	60
5.2.2. Związek z zasadami regulującymi przebieg postępowania cywilnego	61
5.2.3. Kontrola z urzędu i całkowita bierność ze strony konsumenta	62
5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i>	62
5.3.1. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu.....	62
5.3.2. Inne obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i>	64
5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej.....	64
5.4.1. Obowiązująca analiza	64
5.4.2. Istotne czynniki w zakresie skuteczności środków ochrony prawnej.....	67
5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?.....	74
5.5.1. Podstawowe zobowiązania	74
5.5.2. Kwestie, które należy zbadać.....	75
5.5.3. Dostępność niezbędnych informacji dotyczących stanu prawnego i faktycznego.....	76
5.6. Skutki kontroli z urzędu, <i>skuteczności</i> i <i>równoważności</i> dla krajowych przepisów proceduralnych.....	79
5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe	80
6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD).....	81
Załącznik 1 – Wykaz spraw sądowych wymienionych w niniejszym zawiadomieniu.....	85
Załącznik 2 – Przegląd informacji przekazywanych na podstawie art. 8a UCTD	107

WPROWADZENIE

Dyrektywa Rady 93/13/EWG¹ z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich („UCTD”) to dyrektywa oparta na zasadach. Zapewnia ona konsumentom ochronę przed nieuczciwymi warunkami we wszelkiego rodzaju umowach między przedsiębiorcami a konsumentami. Z tego względu odgrywa ona kluczową rolę w zapewnieniu uczciwości na rynku wewnętrznym.

Od chwili przyjęcia UCTD 26 lat temu Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej („Trybunał”) dokonywał wykładni jej przepisów w szeregu orzeczeń, w szczególności orzeczeń w trybie prejudycjalnym. Tym samym Trybunał rozwinął szereg ogólnych zasad ustanowionych w UCTD. Wykładnia Trybunału nie ogranicza się wyłącznie do kryteriów, na podstawie których przeprowadza się merytoryczną ocenę warunków umownych, i do konsekwencji, jakie wynikają z nieuczciwości tych warunków. Wywołuje ona również skutki dla krajowych przepisów proceduralnych w zakresie, w jakim są one istotne dla zapewnienia skutecznej ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi.

W ocenie adekwatności z 2017 r.² dotyczącej konsumentów i prawa marketingowego zawarto wyniki kompleksowej oceny UCTD. W ocenie tej stwierdzono, że przyjęte w UCTD podejście oparte na zasadach jest skuteczne i przyczynia się do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów. W ocenie zwrócono jednak również uwagę na brak jasności w kwestii wykładni przepisów tej dyrektywy oraz jej stosowania; wspomniany brak jasności dotyczył np.: (i) zakresu odstępstw od warunków dotyczących ceny i głównego przedmiotu umowy; (ii) skutków prawnych wynikających z niewiążącego charakteru nieuczciwych warunków umownych; oraz (iii) spoczywającego na sądach krajowych obowiązku odgrywania aktywnej roli w stosowaniu przepisów UCTD w poszczególnych przypadkach. Dlatego też w sprawozdaniu z oceny adekwatności zalecono odniesienie się do tych kwestii z pomocą specjalnych wytycznych, które miałyby zostać wydane przez Komisję.

W tym kontekście we wniosku Komisji z dnia 11 kwietnia 2018 r.³ zmieniającym różne dyrektywy w sprawie ochrony konsumentów ograniczono się – przynajmniej jeżeli chodzi o UCTD – do zaproponowania wprowadzenia dodatkowo przepisów dotyczących sankcji. Jednocześnie w komunikacie Komisji pt. „Nowy ład dla konsumentów” z dnia 11 kwietnia 2018 r.⁴ ogłoszono, że Komisja zamierza przyjąć wytyczne dotyczące UCTD w 2019 r., aby wyjaśnić wątpliwości związane ze stosowaniem tej dyrektywy.

Głównym celem niniejszego zawiadomienia w sprawie wytycznych (zwanego dalej „zawiadomieniem”) jest przedstawienie w ustrukturyzowany sposób wykładni, jakiej dokonał Trybunał w odniesieniu do kluczowych pojęć i przepisów UCTD w kontekście konkretnych spraw rozpoznawanych przez sądy w państwach członkowskich. W ten sposób Komisja chciałaby zwiększyć świadomość istnienia tego orzecznictwa wśród wszystkich

¹ Dz.U. L 95 z 21.4.1993, s. 29–34; zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającą dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającą dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7WE Parlamentu Europejskiego i Rady, *Dz.U. L 304 z 22.11.2011*, s. 64–88.

² Sprawozdanie końcowe z 23.5.2017, SWD(2017) 208 final.

³ Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r., dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/29/WE oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia przepisów UE dotyczących ochrony konsumenta, COM(2018) 185 final. W chwili przyjmowania niniejszego zawiadomienia Rada i Parlament Europejski zasadniczo zgadzały się co do konieczności wprowadzenia do UCTD nowego art. 8b dotyczącego sankcji.

⁴ COM(2018) 183 final.

zainteresowanych stron, m.in. konsumentów, przedsiębiorstw, organów państw członkowskich, w tym sądów krajowych, oraz prawników praktyków w całej UE, ułatwiając tym samym jego wykorzystanie w praktyce.

Choć przepisy UCTD zapewniły wysoki poziom ochrony konsumentów i doprowadziły do harmonizacji kluczowych pojęć w dziedzinie ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi na rynku wewnętrznym, **uczestnicy rynku i prawnicy praktycy będą musieli wziąć również pod uwagę specyficzne uwarunkowania istniejące w poszczególnych państwach członkowskich.** Wspomniane specyficzne uwarunkowania mogą wynikać z szerszego zakresu przepisów krajowych transponujących UCTD lub z bardziej szczegółowych i bardziej restrykcyjnych przepisów dotyczących nieuczciwych warunków umownych. Mogą one obejmować na przykład ustanowienie czarnego wykazu warunków umowy, które zawsze uznaje się za nieuczciwe, prowadzenie wykazów warunków umowy, co do których domniemywa się, że są nieuczciwe, poddawanie ocenie również tych warunków umowy, które były negocjowane indywidualnie, ocenianie uczciwości warunków umowy określających główny przedmiot umowy lub ocenianie odpowiedności ceny lub wynagrodzenia nawet w przypadku, gdy warunki umowy regulujące te kwestie są przejrzyste. W niektórych przypadkach kryteria stosowane w celu ustalenia, czy dany warunek umowny można uznać za nieuczciwy w świetle ogólnych postanowień dotyczących uczciwości warunków, mogą być również mniej surowe – dotyczy to np. sytuacji, gdy w przepisach powstałych w wyniku transponowania dyrektywy do prawa krajowego nie ustanowiono wymogu wystąpienia znaczącej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron lub wymogu, zgodnie z którym nierównowaga między prawami i obowiązkami stron musi być sprzeczna z wymogami dobrej wiary. Możliwość przyjmowania takich przepisów została zasadniczo przewidziana w przepisach dotyczących minimalnej harmonizacji ustanowionych w art. 8 UCTD⁵. W załączniku 2 do niniejszego zawiadomienia zawarto przegląd przekazanych przez państwa członkowskie zgodnie z art. 8a UCTD⁶ informacji dotyczących odstępstw od przepisów UCTD.

Niniejsze zawiadomienie opiera się na minimalnych normach przewidzianych w UCTD i nie zapewnia kompleksowego przeglądu sytuacji w kwestii stosowania przepisów UCTD w poszczególnych państwach członkowskich UE, w kwestii orzecznictwa sądów krajowych ani w kwestii wydawanych przez inne właściwe organy decyzji dotyczących oceny konkretnych warunków umownych. Niezależnie od różnych źródeł informacji dostępnych w państwach członkowskich, informacje na temat przepisów krajowych transponujących UCTD, orzecznictwa i literatury prawniczej zostały udostępnione w bazie danych dotyczącej prawa ochrony konsumentów dostępnej za pośrednictwem europejskiego portalu „e-Sprawiedliwość”⁷.

O ile nie wskazano inaczej, artykuły przywoływane w niniejszym zawiadomieniu należy traktować jako artykuły UCTD. Przyjmuje się, że pojęcie „warunek umowy” lub „warunek” stosowane w niniejszym zawiadomieniu oznacza „warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane” w rozumieniu art. 3 ust. 1 UCTD. Jeżeli cytaty z tekstu UCTD lub z treści orzeczeń Trybunału zostały w widoczny sposób wyróżnione, takie wyróżnienia należy traktować jako dodane przez Komisję.

⁵ Pkt 2.1.

⁶ Wspomniane informacje są również dostępne na stronie internetowej DG ds. Sprawiedliwości i Konsumentów: https://archiefotc01.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20171125145225/http://ec.europa.eu/consumers/consumer_rights/rights-contracts/directive/notifications/index_en.htm#HR

⁷ https://e-justice.europa.eu/content_text_of_the_directive-628-en.do#partDisplayArea

Pkt 1 niniejszego zawiadomienia dotyczy celów i zakresu UCTD, zaś jego pkt 2 odnosi się w szczególności do zasady minimalnej harmonizacji i relacji między przepisami dyrektywy a ogólnie rozumianym prawem krajowym. W pkt 3 omówiono ocenę przejrzystości i (nie)uczciwości warunków umowy przeprowadzaną zgodnie z art. 3, 4 i 5. W pkt 4 wyjaśniono skutki nieuczciwości warunków umowy dla praw i obowiązków stron zgodnie z art. 6 ust. 1. W pkt 5 szczegółowo opisano wymogi proceduralne obowiązujące przy przeprowadzaniu oceny warunków umowy, uwzględniając spoczywający na sądach krajowych obowiązek pełnienia aktywnej roli w procesie oceny warunków umowy. W pkt 6 omówiono natomiast niektóre specyficzne kwestie związane z postępowaniami w sprawie nakazu sądowego.

Zasady ustanowione przez Trybunał w związku z gwarancjami procesowymi przewidzianymi w UCTD, w tym zasadę przeprowadzania kontroli z urzędu, stosuje się odpowiednio do innych unijnych przepisów w zakresie ochrony konsumentów⁸. W zawiadomieniu wzięto również pod uwagę niektóre orzeczenia dotyczące innych dyrektyw w sprawie ochrony konsumentów w zakresie, w jakim są one istotne również z punktu widzenia UCTD.

Choć orzeczenia w trybie prejudycjalnym są skierowane do sądu odsyłającego i do ogółu sądów krajowych, które są zobowiązane do ich bezpośredniego stosowania, dotyczą one wszystkich organów krajowych zajmujących się problematyką nieuczciwych warunków umownych, w tym organów administracyjnych egzekwujących przepisy UCTD oraz ministerstw odpowiedzialnych za przedstawianie wniosków ustawodawczych. Państwa członkowskie są odpowiedzialne za ustalenie, w jakim stopniu stosowane przez nie przepisy i praktyki są zgodne z przepisami UCTD w brzmieniu zgodnym z wykładnią Trybunału oraz, w stosownych przypadkach, w jaki sposób można zwiększyć zgodność z tymi przepisami, aby zapewnić skuteczną ochronę konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi.

Niniejsze zawiadomienie skierowane jest do państw członkowskich UE oraz Islandii, Liechtensteinu i Norwegii jako sygnatariuszy Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym⁹ (EOG). Odniesienia do UE, Unii lub jednolitego rynku należy zatem rozumieć jako odniesienia do EOG lub rynku EOG.

Niniejsze zawiadomienie ma charakter wyłącznie informacyjny – moc prawną ma tylko tekst aktu ustawodawczego UE. Wszelkie wiążące interpretacje przepisów muszą być dokonywane na podstawie tekstu dyrektywy 93/13/EWG oraz bezpośrednio na podstawie orzeczeń¹⁰ Trybunału wydanych do tej pory, jak również orzeczeń, które zostaną wydane w przyszłości.

W zawiadomieniu wzięto pod uwagę orzeczenia Trybunału wydane do dnia 31 maja 2019 r., dlatego też nie można wykluczyć dalszej zmiany orzecznictwa Trybunału w omawianej kwestii.

⁸ Przynajmniej jeżeli chodzi o prawo umów konsumenckich. Zob. sprawa C-377/14 Radlinger Radlingerová, pkt 60–74, w szczególności pkt 62 zawierający odesłania do innych orzeczeń: jeżeli chodzi o dyrektywę Rady 85/577/EWG w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa – sprawa C-227/08 Martín Martín, pkt 29, jeżeli chodzi o dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji – sprawa C-32/12 Duarte Hueros, pkt 39. Jeżeli chodzi o dyrektywę 1999/44/WE, zob. ponadto sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 42–48. Jeżeli chodzi o dyrektywę Rady 87/102/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego (zastąpioną dyrektywą 2008/48/WE), zob. sprawa C-429/05 Rampion, pkt 69 i sentencja wyroku, oraz sprawa C-76/10 Pohotovost', pkt 76.

⁹ Dz.U. L 1 z 3.1.1994, s. 3

¹⁰ Zazwyczaj wyroki, a niekiedy postanowienia.

Poglądy przedstawione w niniejszym zawiadomieniu nie mogą przesądzać o stanowisku, jakie Komisja Europejska może zająć przed Trybunałem.

Informacje zawarte w niniejszym zawiadomieniu mają ogólny charakter i nie odnoszą się bezpośrednio do żadnych konkretnych osób fizycznych ani podmiotów. Komisja Europejska ani żadna osoba działająca w jej imieniu nie odpowiada za jakiegokolwiek wykorzystanie poniższych informacji.

1. Cele i zakres UCTD

Artykuł 1

1. „Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.

2. Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy.

Artykuł 2

Do celów niniejszej dyrektywy:

a) »nieuczciwe warunki« oznaczają warunki umowne zdefiniowane w art. 3;

b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem;

c) »sprzedawca lub dostawca« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu, bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego.

Artykuł 3 ust. 1 i 2

1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

Motyw 6

aby ułatwić ustanawianie rynku wewnętrznego i chronić obywatela jako konsumenta nabywającego towary i usługi na podstawie umów, które podlegają prawom innych państw członkowskich, istotne jest eliminowanie nieuczciwych warunków z tych umów;

Motyw 9

zgodnie z zasadą ustanowioną pod nazwą »Ochrona gospodarczych interesów konsumentów«, zgodnie z powyższymi programami: »nabywcy towarów i usług powinni być chronieni przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, w szczególności przed jednostronnymi standardowymi umowami i niedozwolonym wyłączeniem z umów

podstawowych praw«;

Motyw 10

bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami; przy czym niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich;

Motyw 11

konsument musi otrzymać taką samą ochronę zarówno w umowach zawieranych ustnie, jak i na piśmie, bez względu na to, czy postanowienia pisemnej umowy zostały zawarte w jednym czy kilku dokumentach;

Motyw 13

[...] użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień;

1.1. Cele UCTD

Celem UCTD jest zbliżenie przepisów krajowych i zwiększenie poziomu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi, niewynegocjowanymi indywidualnie warunkami w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.

Dlatego też UCTD służy realizacji dwóch celów:

- zapewnieniu skutecznej ochrony konsumentów będących zazwyczaj słabszą stroną przed nieuczciwymi warunkami umownymi, które są stosowane przez sprzedawców lub dostawców i które nie zostały indywidualnie wynegocjowane, oraz
- wnoszeniu wkładu w tworzenie rynku wewnętrznego poprzez minimalną harmonizację przepisów krajowych ukierunkowanych na zapewnienie wspomnianej ochrony.

Trybunał¹¹ podkreślił rolę UCTD w realizacji ogólnych celów UE, stwierdzając, że:

„[...] [n]ależy ponadto zwrócić uwagę, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału ta dyrektywa jako całość stanowi, zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. t) WE, środek niezbędny do osiągnięcia zadań powierzonych Wspólnocie Europejskiej, a w szczególności podniesienia poziomu i jakości życia na całym jej obszarze [...]”¹².

Z tego względu Trybunał wielokrotnie uznawał ochronę przyznaną w ramach UCTD za kwestię leżącą w „interesie publicznym”¹³. Zgodnie z art. 114 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)¹⁴, który stanowi podstawę prawną dla UCTD, a także zgodnie

¹¹ Na przykład sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 51.

¹² Odesłanie do sprawy C-168/05 Mostaza Claro, pkt 37.

¹³ Sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 31; sprawa C-168/05 Mostaza Claro, pkt 3; sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 78.

¹⁴ W chwili przyjmowania dyrektywy: art. 100a Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą.

z art. 169 TFUE i art. 38 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej¹⁵ UCTD zapewnia wysoki poziom ochrony konsumentów.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału¹⁶ system ochrony wprowadzony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na

„[...] założeniu, iż konsument znajduje się w gorszym położeniu niż sprzedawca lub dostawca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na warunki sformułowane uprzednio przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść [...]”.

Celem UCTD jest zatem odniesienie się do przypadków braku równości między stronami w odniesieniu do warunków umowy, które mogą wynikać z *asymetrii informacji lub kompetencji*¹⁷ lub *możliwości negocjacyjnych*¹⁸ związanych z warunkami umowy.

W szczególności za sprawą przepisów art. 6 ust. 1, które stanowią, że nieuczciwe warunki umowne nie mają wiążącego charakteru, w UCTD dąży się do zapewnienia *rzeczywistej równowagi*¹⁹ między stronami umowy poprzez usunięcie nierównowagi wynikającej z nieuczciwych warunków umownych²⁰, aby zrekompensować konsumentom fakt, że znajdują się w gorszym położeniu²¹.

Ponadto UCTD ma na celu zniechęcenie sprzedawców lub dostawców do stosowania nieuczciwych warunków umownych w przyszłości²². Komisja przypomina, że w swoim sprawozdaniu z 2000 r.²³ dotyczącym stosowania UCTD zwracała uwagę na szkodliwy wpływ stosowania nieuczciwych warunków umownych na porządek prawny i gospodarczy UE rozumianej jako całość i podkreślała fakt, że znaczenie UCTD wykracza poza kwestie związane z ochroną indywidualnych konsumentów, na których nieuczciwe warunki umowne wywarły bezpośredni wpływ.

1.2. Zakres UCTD

1.2.1. Pojęcia „sprzedawca lub dostawca”, „konsument” i „umowy zawierane pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem”

Zgodnie z art. 1 ust. 1 UCTD dyrektywa ma zastosowanie do „umów zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem”.

¹⁵ Zwana dalej „kartą”.

¹⁶ Poniższy cytat zaczerpnięto z wyroku w sprawie C-147/16 Karel de Grote, pkt 54. Pod koniec tego punktu Trybunał powołał się na wyrok w sprawie C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 31, oraz na wyrok w sprawie C-110/14 Costea, pkt 18, a także na orzecznictwo przywołane w tych wyrokach. Podobne stwierdzenia można znaleźć w wielu innych orzeczeniach, np. w wyroku w sprawie C-169/14 Sánchez Morcillo, pkt 22.

¹⁷ Na kwestię tę zwrócono uwagę w szczególności w wyroku w sprawie C-147/16 Karel de Grote, pkt 59.

¹⁸ Do kwestii tej odniesiono się w wyroku w sprawie C-110/14 Costea, pkt 27.

¹⁹ Np. sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 41; sprawa C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 23; sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo i in., pkt 53 i 55.

²⁰ Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 69.

²¹ Np. wyrok w sprawie C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 22, oraz orzecznictwo przywołane w tym wyroku.

²² Opinia rzecznika generalnego Giovanniego Pitruzzelli w sprawie C-260/18 Dziubak, pkt 53.

²³ Sprawozdanie dotyczące stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, 27.4.2000, COM(2000) 248 final, s. 13.

Aby umowę można było uznać za podlegającą przepisom UCTD, należy potwierdzić, że jedna strona umowy jest sprzedawcą lub dostawcą w rozumieniu art. 2 lit. c), a druga strona konsumentem²⁴ w rozumieniu art. 2 lit. b). Pozostaje to bez uszczerbku dla faktu, że państwa członkowskie co do zasady mogą rozszerzyć zakres przepisów krajowych transponujących UCTD również na inne rodzaje umów, np. na umowy zawierane między dwoma sprzedawcami lub dostawcami lub między dwoma konsumentami.

1.2.1.1. Definicje pojęć „sprzedawca lub dostawca” i „konsument”

Podczas gdy zgodnie z art. 2 lit. b) konsumenci muszą być osobami fizycznymi, zgodnie z art. 2 lit. c) sprzedawca lub dostawca może być osobą fizyczną lub osobą prawną.

Aby ustalić, czy dana osoba jest sprzedawcą lub dostawcą, czy też konsumentem, należy przyjrzeć się rozkładowi sił między stronami w ramach danej umowy. W tym kontekście za typowe czynniki uznaje się asymetrię informacji, wiedzy i kompetencji lub możliwości negocjacyjnych. Pojęcia „sprzedawca lub dostawca” i „konsument” to *terminy funkcjonalne* powiązane z rolą pełnioną przez strony w ramach danej umowy. Jednocześnie pojęcie „konsument” ma charakter obiektywny i odzwierciedla z reguły słabszą pozycję drugiej strony transakcji z udziałem sprzedawcy lub dostawcy, co oznacza, że fakt, iż dana osoba dysponuje większą wiedzą i doświadczeniem niż sprzedawca lub dostawca, nie uniemożliwia uznania jej za „konsumenta” do celów UCTD²⁵.

Trybunał wyjaśnił to podejście funkcjonalne w następujący sposób²⁶:

„53 Tak więc dyrektywa 93/13 określa umowy, do których ma zastosowanie, poprzez odniesienie do statusu kontrahentów, w zależności od tego, czy działają oni w ramach swojej działalności zawodowej [...]”²⁷.

„55 [Z powyższego wynika, że] pojęcie »sprzedawcy lub dostawcy« w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13 jest terminem funkcjonalnym pociągającym za sobą przeprowadzenie oceny w zakresie, czy stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności, jaką podejmuje osoba jako działalność zawodową [...]”²⁸.

W celu ustalenia, czy dana osoba fizyczna prowadząca działalność handlową lub gospodarczą lub wykonująca wolny zawód jest sprzedawcą lub dostawcą, czy też konsumentem, ważne jest ustalenie, czy rozpatrywana umowa odnosi się do jednej z tych aktywności, czy nie.

Pomimo pewnych różnic w terminie „sprzedawca lub dostawca” w różnych wersjach językowych²⁹ art. 2 lit. c) UCTD, pojęcie to należy interpretować w sposób jednolity³⁰ oraz w świetle celów dyrektywy³¹. Oznacza to, że bardziej zawężająca terminologia zastosowana w niektórych wersjach językowych UCTD oraz transpozycjach do prawa krajowego nie może ograniczać rodzajów umów objętych UCTD i wskutek tego zakresu przewidzianej w niej

²⁴ Może dojść również do sytuacji, w której stronami umowy będą więcej niż jeden sprzedawca lub dostawca lub więcej niż jeden konsument.

²⁵ Sprawa C-590/17 Pouvin Dijoux, pkt 25–28, w których przywołano sprawę C-110/14 Costea, pkt 21 dotyczący pojęcia „konsument”; sprawa C-74/15 Tarcău, pkt 27; sprawa C-534/15 Dumitraş, pkt 36; i sprawa C-535/16 Bachman, pkt 36.

²⁶ Np. w sprawie C-147/16 Karel de Grote, pkt 53 i 55, które tu cytowano.

²⁷ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 30 i sprawa C-110/14 Costea, pkt 17 oraz przywołane tam orzecznictwo.

²⁸ Odwołanie przez analogię do postanowienia z dnia 27 kwietnia 2017 r. w sprawie C-535/16 Bachman, pkt 36 oraz przywołanego tam orzecznictwa.

²⁹ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 25.

³⁰ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 26.

³¹ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 31.

ochrony³². W rzeczywistości zgodnie z art. 2 lit. c) terminy „sprzedawca lub dostawca” będą musiały być interpretowane w ten sam sposób, w jaki interpretuje się termin „przedsiębiorca” w innych dyrektywach w sprawie ochrony konsumentów, a orzecznictwo dotyczące terminów „przedsiębiorca” i „konsument” w innych dyrektywach ma również, co do zasady, znaczenie dla UCTD³³.

Trybunał³⁴ stwierdził, że w odniesieniu do definicji „sprzedawcy lub dostawcy” w art. 2 lit. c) należy przyjąć **szeroką** interpretację:

„47 Zgodnie z art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13 pojęcie »sprzedawcy lub dostawcy« jest zdefiniowane jako oznaczające każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych zakresem dyrektywy 93/13 wykonuje działalność gospodarczą lub zawodową, bez względu na to, czy należy ona do sektora publicznego, czy prywatnego.

48 Z samego brzmienia tego przepisu wynika, że prawodawca Unii miał zamiar ustanowić szeroką koncepcję pojęcia »sprzedawcy lub dostawcy« [...]”³⁵.

Każda osoba fizyczna lub prawna jest zatem sprzedawcą lub dostawcą, gdy umowa odnosi się do jej działalności zawodowej, w tym gdy działalność ta nosi charakter publiczny lub prowadzona jest w interesie publicznym³⁶, lub gdy osoba ta ma status podmiotu prawa publicznego.³⁷ Organizacje lub organy, które realizują zadanie w interesie publicznym lub cele charytatywne lub etyczne, będą kwalifikowały się jako sprzedawcy lub dostawcy w odniesieniu do umów dotyczących sprzedaży konsumentom wszelkiego rodzaju produktów lub usług. W tym względzie nie ma znaczenia fakt, że działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysków. Zdaniem Trybunału³⁸,

„[w]ynika stąd, że art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13 nie wyklucza ze swojego zakresu zastosowania ani jednostek realizujących cel interesu ogólnego, ani tych posiadających status instytucji publicznej [...]”³⁹. Ponadto, [...] skoro zadania o charakterze publicznym i leżące w interesie ogólnym są często realizowane w formie całkowicie nienastawionej na osiągnięcie zysków, to okoliczność, że podmiot jest nastawiony bądź nie jest nastawiony na zysk, nie ma znaczenia dla definicji »sprzedawcy lub dostawcy« w rozumieniu tej dyrektywy”.

Oznacza to na przykład, że, co do zasady, zakresem dyrektywy objęte będą również umowy dotyczące usług w zakresie zdrowia i opieki, niezależnie od charakteru prawnego ich dostawcy.

Trybunał stwierdził również, że aby być uznanym za „sprzedawcę lub dostawcę” **nie jest konieczne**, aby umowa odzwierciedlała **działalność główną** danej osoby, może więc również

³² Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 27–30; sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 40–42.

³³ Zob. na przykład odesłanie w pkt 51 sprawy C-147/16 Karel de Grote do sprawy C-59/12 Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, która dotyczy dyrektywy 2005/29/WE dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych.

³⁴ Sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 47 i 48.

³⁵ Odwołanie do sprawy C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 28 oraz przywołane tam orzecznictwo.

³⁶ Sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 49–51.

³⁷ Sprawa C-59/12 Zentrale zur Bekämpfung des unlauteren Wettbewerbs, pkt 32.

³⁸ Sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 51.

³⁹ Odwołanie przez analogię do sprawy C-59/12 Zentrale zur Bekämpfung des unlauteren Wettbewerbs, pkt 32.

dotyczyć działalności uzupełniającej lub pomocniczej⁴⁰. Wynika stąd na przykład, że zakresem dyrektywy objęta może być pożyczka proponowana przez przedsiębiorstwo jej pracownikom⁴¹ lub pożyczka, jakiej udziela studentowi instytucja szkolnictwa⁴².

Podsumowując, pytanie, czy dana osoba kwalifikuje się jako „sprzedawca lub dostawca” lub „konsument”, musi podlegać **indywidualnej ocenie w odniesieniu do konkretnej omawianej umowy, z uwzględnieniem** charakteru i celu danej umowy oraz **faktu, że UCTD dąży do ochrony konsumentów, którzy zwykle są stroną słabszą.**

Oznacza to również, że dana osoba fizyczna może być „sprzedawcą lub dostawcą” w odniesieniu do określonych umów, na przykład prawnik w odniesieniu do umowy o świadczenie usług prawnych⁴³, oraz „konsumentem” w odniesieniu do innych umów, na przykład umowy pożyczki zaciągniętej w celach prywatnych⁴⁴. W tym względzie Trybunał⁴⁵ stwierdził, że:

„w takim przypadku, choćby uznane zostało, że adwokat reprezentuje wysoki poziom wiedzy fachowej [...⁴⁶], nie będzie to uzasadniać przyjęcia domniemania, iż nie jest on słabszą stroną w stosunku zawierającym z przedsiębiorcą. [...] słabsza pozycja konsumenta wobec przedsiębiorcy, której zarządzić ma wprowadzony przez dyrektywę 93/13 reżim ochronny, dotyczy bowiem zarówno stopnia poinformowania konsumenta, jak i jego siły przetargowej w obliczu sformułowanych z góry przez przedsiębiorcę warunków, na których treść tenże konsument nie może mieć wpływu”.

Ponadto osobę fizyczną działającą na podstawie umowy dodatkowej jako poręczyciel w odniesieniu do umowy zawartej pomiędzy dwoma podmiotami handlowymi należy uznać za konsumenta w przypadkach, gdy osoba ta działa w celach wykraczających poza prowadzenie działalności handlowej, gospodarczej lub wykonywanie wolnego zawodu i nie ma powiązania funkcjonalnego z przedsiębiorstwem będącym pożyczkobiorcą. Powiązanie funkcjonalne może polegać na przykład na pełnieniu funkcji dyrektora przedsiębiorstwa lub posiadaniu znacznych udziałów w przedsiębiorstwie⁴⁷.

1.2.1.2 Umowy zawierane między sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem

W przypadku umowy pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą z jednej strony a konsumentem z drugiej strony, umowę uznaje się za objętą UCTD, jak określono w drugim zdaniu motywu 10. W motywie 10 wyjaśniono, że UCTD ma zastosowanie do *wszelkich* umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami.

Oznacza to, iż UCTD ma zastosowanie do wszelkich umów dotyczących nabycia towarów lub świadczenia usług, a Trybunał wyjaśnił, że UCTD ma mieć faktycznie zastosowanie „we wszystkich sektorach działalności gospodarczej”⁴⁸.

⁴⁰ Sprawa C-590/17 Pouvin Dijoux, pkt 37; sprawa C-147/6 Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, pkt 57 i 58.

⁴¹ Sprawa C-590/17 Pouvin Dijoux.

⁴² Sprawa C-147/16 Karel de Grote.

⁴³ Sprawa C-537/13 Šiba.

⁴⁴ Sprawa C-110/14 Costea.

⁴⁵ Sprawa C-110/14 Costea, pkt 27.

⁴⁶ Odesłanie do sprawy C-537/13 Šiba, pkt 23.

⁴⁷ Sprawy C-74/15 Dumitru Tarcău i C-534/15 Dumitras, pkt 34–40.

⁴⁸ Sprawa C-290/16 Air Berlin, pkt 44.

W motywie 10 wyjaśniono ponadto, że dyrektywa „nie będzie dotyczyła” między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich⁴⁹. Jako ograniczenia zakresu stosowania dyrektywy przykłady te⁵⁰ będą musiały podlegać interpretacji zawężającej⁵¹.

UCTD *nie wymaga*, aby konsument musiał przekazać *wynagrodzenie pieniężne* za towar lub usługę. Trybunał nie uznał wynagrodzenia pieniężnego za konieczne. Trybunał⁵² uznał na przykład, że osoby prywatne, które udzielają gwarancji na pożyczkę zaciągniętą przez inną stronę, mogą podlegać ochronie na mocy UCTD, nawet jeśli w umowie gwarancji nie przewidziano żadnego wynagrodzenia pieniężnego za konkretną usługę. Stąd też należy uznać, że zakres UCTD obejmuje wszystkie umowy pomiędzy konsumentami a dostawcami usług na portalach społecznościowych, niezależnie od tego, czy konsumenci zobowiązani są do zapłaty określonej kwoty, czy też wynagrodzeniem za usługi są generowane przez konsumenta treści i profilowanie⁵³.

W przypadkach, gdy umowę dodatkową, na przykład umowę gwarancji, zawierają sprzedawca lub dostawca oraz konsument, zakres UCTD obejmuje tę umowę, nawet jeśli umowę główną, dotyczącą na przykład pożyczki, zawierają dwie spółki handlowe i z tego powodu pozostaje ona poza zakresem dyrektywy⁵⁴.

Trybunał wydał orzeczenie w kilku konkretnych sprawach, w których sądy krajowe miały wątpliwości co do klasyfikacji określonej umowy i wyjaśnił, że zakres UCTD obejmuje następujące rodzaje umów:

- umowy najmu lokalu mieszkalnego zawarte pomiędzy nieprowadzącą działalności gospodarczej osobą fizyczną a przedsiębiorcą z branży nieruchomości⁵⁵,
- umowy o świadczenie usług prawnych⁵⁶,
- umowy kredytu hipotecznego zawarte przez adwokata do celów prywatnych⁵⁷,
- umowę zawartą przez niezależną instytucję szkolnictwa wyższego, na podstawie której przyznaje ona jednemu ze swoich studentów możliwość ratalnej spłaty jego

⁴⁹ Trybunał może przedstawić dalsze wyjaśnienia dotyczące tej kategorii umów w sprawie C-272/18 Verein für Konsumenteninformation / TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG (na dzień 31 maja 2019 r. będącej w toku) dotyczącej umów powierniczych zawartych pomiędzy partnerem zarządzającym a innymi komandytariuszami w spółce komandytowej na mocy prawa niemieckiego.

⁵⁰ Jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 56 sprawy C-590/17 Pouvin Dijoux, motyw 10 „zawiera przykłady ilustrujące rodzaje czynności prawnych, które nie spełniają wymogów art. 1 ust. 1 w związku z art. 2 lit. b) i c) dyrektywy”.

⁵¹ W odniesieniu do umów o pracę zob. pkt 32 sprawy C-590/17 Pouvin Dijoux.

⁵² Sprawy C-74/15 Dumitru Tarcău oraz C-534/15 Dumitras.

⁵³ Zostało to potwierdzone przez wspólne stanowisko organów krajowych w ramach sieci organów zajmujących się egzekwowaniem prawa ustanowionej na mocy rozporządzenia 2006/2004/WE dotyczącego ochrony konsumentów na portalach społecznościowych dostępne pod adresem http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-631_pl.htm (listopad 2016 r.). Zob. również pojęcie wynagrodzenia zgodnie z motywem 16 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiającej Europejski kodeks łączności elektronicznej (wersja przekształcona), Dz.U. L 321 z 17.12.2018, s. 36–214.

⁵⁴ Sprawy C-74/15 Dumitru Tarcău, pkt 26 oraz C-534/15 Dumitras, pkt 31.

⁵⁵ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 32–34.

⁵⁶ Sprawa C 537/13 Šiba, pkt 23 i 24.

⁵⁷ Sprawa C-110/14 Costea.

zobowiązań z tytułu czesnego oraz opłat związanych z dojazdami na uczelnię na rzecz tej instytucji⁵⁸,

- umowę poręczenia lub umowę gwarancji zawarte pomiędzy osobą fizyczną a instytucją kredytową, aby zabezpieczyć zobowiązania umowne spółki handlowej powzięte względem instytucji kredytowej w ramach umowy kredytu, gdzie poręczyciel działał w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem i nie ma z przedsiębiorstwem powiązań o charakterze funkcjonalnym⁵⁹;
- pożyczkę na zakup nieruchomości udzieloną przez pracodawcę pracownikowi i jego małżonkowi w celach prywatnych⁶⁰.

1.2.2. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane (art. 3 ust. 1 i 2 UCTD)⁶¹

Zgodnie z art. 2 lit. a) w związku z art. 3 ust. 1 UCTD podlegają jedynie warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane. Art. 3 ust. 2 zawiera określone założenia i przepisy dotyczące ciężaru dowodu w kwestii tego, czy określonych warunków umowy nie wynegocjowano indywidualnie. Wraz z motywami 9 i 11 art. 3 ust. 2 zawiera również przykłady rodzajów warunków umowy objętych dyrektywą. Zazwyczaj, ale nie wyłącznie, dyrektywą objęte będą „standardowe”⁶², standaryzowane⁶³ lub uprzednio sformułowane⁶⁴ warunki umowy, które często znajdują się w tzw. „warunkach” [ang. *terms and conditions*].

Nie jest rozstrzygające to, w jakiej formie określono warunki, np. drukowanej, elektronicznej lub off-line, pisemnej lub nawet ustnej⁶⁵, w jaki sposób zawarto umowę, np. prywatnie lub w formie aktu notarialnego, w której części umowy umieszczono warunki lub czy zawarto je w jednym czy w różnych dokumentach. Tym, co ma znaczenie, jest przyczynianie się przez nie do określenia praw i obowiązków stron oraz fakt, że w odniesieniu do przedmiotowych konkretnych warunków nie miały miejsca żadne negocjacje indywidualne.

To, czy miały miejsce *negocjacje indywidualne* w odniesieniu do określonego warunku umowy, jest faktem podlegającym ocenie sądów krajowych. Zgodnie art. 3 ust 2 akapit pierwszy w przypadkach, gdy warunki umowy sporządzono „wcześniej”, *na przykład* w przypadku „uprzednio sformułowanej umowy standardowej”, warunki „zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie”. Art. 3 ust. 2 akapit trzeci stanowi, że w przypadkach gdy sprzedawca lub dostawca twierdzi, że „standardowe warunki umowne” zostały wynegocjowane indywidualnie, *ciężar dowodu* w tym zakresie spoczywa na nim. Zgodnie z art. 3 ust. 2 akapit drugi, fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny

⁵⁸ Sprawa C-247/16 Karel de Grote.

⁵⁹ Sprawy C-74/15 Dumitru Tarcău oraz C-534/15 Dumitras.

⁶⁰ Sprawa C-590/17 Pouvin Dijoux. Trybunał stwierdził, że pojęcie „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy obejmuje pracownika przedsiębiorstwa i jego współmałżonka, którzy zawierają z tym przedsiębiorstwem umowę o kredyt, zasadniczo zastrzeżoną dla członków personelu tego przedsiębiorstwa, przeznaczoną na sfinansowanie zakupu nieruchomości do celów prywatnych. Pojęcie „sprzedawcy lub dostawcy” w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy obejmuje takie przedsiębiorstwo, gdy zawiera ono umowę kredytu w ramach swojej działalności handlowej lub zawodowej, nawet jeśli udzielanie kredytów nie stanowi jego głównej działalności.

⁶¹ W niektórych państwach członkowskich (zob. załącznik 2) przepisom dotyczącym nieuczciwych warunków umownych podlegają również warunki umowy, które negocjowano indywidualnie.

⁶² Art. 3 ust. 2.

⁶³ Motyw 9.

⁶⁴ Art. 3 ust. 2; sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, pkt 63.

⁶⁵ Motyw 11.

warunek były negocjowane indywidualnie, nie oznacza, iż negocjowano indywidualnie *pozostałe* warunki umowy. Podpis konsumenta na końcu umowy lub w celu potwierdzenia poszczególnych klauzul z pewnością nie wskazuje na indywidualne negocjowanie warunków umowy.

W odniesieniu do tego kryterium oraz pojęcia „negocjacje” Trybunał może przekazać dalsze wytyczne⁶⁶.

Tam, gdzie niniejsze zawiadomienie odnosi się do „nieuczciwych warunków umownych” lub „warunków umownych”, takie odniesienia dotyczą „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane”, nawet gdy słowa „które nie były indywidualnie negocjowane” nie są powtórzone. Pozostaje to bez uszczerbku dla faktu, że w niektórych państwach członkowskich ochrona na mocy UCTD ma zastosowanie również do warunków umownych negocjowanych indywidualnie⁶⁷.

1.2.3. Wyłączenie warunków umownych odzwierciedlających obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze (art. 1 ust. 2 UCTD)

Na mocy art. 1 ust. 2 warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Unia, nie będą podlegały przepisom UCTD. Trybunał⁶⁸ podkreślił, że jako wyjątek od zamierzonej ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami w umowach, art. 1 ust. 2 *podlega ścisłej wykładni*:

„[...] sąd krajowy musi mieć na uwadze okoliczność, że w świetle w szczególności celu wskazanej dyrektywy, obejmującego ochronę konsumentów przed nieuczciwymi warunkami występującymi w umowach zawieranych przez konsumentów z przedsiębiorcami, wyjątek ustanowiony w art. 1 ust. 2 tej dyrektywy podlega ścisłej wykładni [...]”⁶⁹.

Aby umowę można było wyłączyć z zakresu stosowania UCTD, należy ustalić, że warunki umowy odzwierciedlają obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze.

Do celów art. 1 ust. 2 oraz zgodnie z motywem 13 przepis jest *obowiązujący*, jeśli:

- ma on zastosowanie w odniesieniu umawiających się stron niezależnie od ich wyboru;
- ale również w przypadkach, gdy ma charakter uzupełniający i tym samym ma zastosowanie w braku odmiennego postanowienia, tzn. w sytuacji gdy między stronami umowy nie dokonano innych ustaleń⁷⁰.

W tych sprawach wyłączenie z zakresu stosowania UCTD uzasadnia fakt, że

„[...] co do zasady istnieje uzasadnione przypuszczenie, iż ustawodawca krajowy dokonał wyważenia ogółu praw i obowiązków stron niektórych umów”⁷¹.

⁶⁶ Sprawa C-452/18 Ibercaja Banco (na dzień 31 maja 2019 r. w toku).

⁶⁷ Zob. odpowiednie zgłoszenia państw członkowskich na mocy art. 8a przedstawione w Załączniku 2.

⁶⁸ Cytat pochodzi ze sprawy C-51/17 OTP Bank / Ilyés i Kiss, pkt 54. Takie samo stwierdzenie można znaleźć na przykład w sprawach C-186/16 Andriuc, pkt 31 oraz C-34/13 Kušionová, pkt 77.

⁶⁹ Odesłanie do sprawy C-186/16 Andriuc i in., pkt 31, oraz przywołane tam orzecznictwo.

⁷⁰ Sprawy C-266/18 Aqua Med, pkt 33, C-446/17 Woonhaven Antwerpen, pkt 25, C-186/16 Andriuc, pkt 29; C-280/13 Barclays Bank, pkt 31 i 42, C-34/13 Kušionová, pkt 77, C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 26.

Co do zasady ma to zastosowanie również w przypadku, gdy obowiązujący przepis przyjmuje się po zawarciu umowy i wprowadza on ustalenie, które zastępuje nieuczciwy warunek umowy⁷².

Jednocześnie wyjątek przewidziany w art. 1 ust. 2 należy ściśle ograniczyć do kwestii regulowanej takimi obowiązującymi przepisami⁷³. Ponadto obowiązujące przepisy prawa krajowego mające zastosowanie do określonej grupy klientów nie stanowią obowiązkowego przepisu do celów art. 1 ust. 2 UCTD w zakresie, w jakim na podstawie warunków umowy mają one zastosowanie względem innych klientów⁷⁴.

Trybunał⁷⁵ wyjaśnił, że wyjątek przewidziany w art. 1 ust. 2 nie ma zastosowania w przypadku, gdy przepisy krajowe umożliwiają stronom wybór różnych możliwości, na przykład określenie właściwego sądu.

Trybunał może udzielić dalszych wskazówek dotyczących art. 1 ust. 2 w oparciu o trzy wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym rozpatrywane w momencie przyjęcia niniejszego zawiadomienia⁷⁶.

Ponadto art. 1 ust. 2 UCTD wyłącza z zakresu stosowania UCTD postanowienia lub zasady międzynarodowych konwencji, których stronami są państwa członkowskie Unii, i odnosi się szczególnie do międzynarodowych konwencji w dziedzinie transportu⁷⁷.

1.2.4. Wzajemne powiązania z innymi przepisami UE

UCTD ma zastosowanie do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami we wszystkich sektorach działalności gospodarczej⁷⁸. Do danej umowy mogą zatem mieć zastosowanie, w zależności od jej rodzaju, również pozostałe przepisy prawa Unii, w tym inne przepisy w zakresie ochrony konsumentów. Do pozostałych istotnych przepisów, które mogą być stosowane równoległe, należą przepisy horyzontalne dotyczące informacji przed zawarciem umowy oraz prawa do odstąpienia od umowy

⁷¹ Sprawa C-51/17 OTP Bank / Ilyés i Kiss, pkt 53; sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 28. Zob. również motywy 13 UCTD.

⁷² Sprawa C-51/17 OTP Bank / Ilyés i Kiss, pkt 62–64. Taki przepis może nie może jednak pozbawiać konsumentów praw, jakie mogą im przysługiwać z tytułu nieważności umowy spowodowanej nieuczciwym charakterem warunku umowy. Zob. pkt 4.3.2.1. oraz sprawa C-118/17 Dunai, pkt 51–55.

⁷³ W sprawie C-51/17 OTP Bank przeciwko Ilyés i Kiss Trybunał stwierdził, że standardowe warunki umowy odnoszące się do ryzyka kursowego związanego z umową dotyczącą kredytu hipotecznego denominowanego w walucie obcej nie są wyłączone z zakresu stosowania UCTD, nawet jeśli prawo krajowe zawiera obowiązujące przepisy w sprawie mechanizmu przeliczania walut.

⁷⁴ Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 1 sentencji wyroku: „Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że owa dyrektywa ma zastosowanie do klauzul ogólnych warunków włączonych do umów zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem, które przejmują zasadę prawa krajowego mającą zastosowanie do innej kategorii umowy i które nie podlegają danym przepisom krajowym”.

⁷⁵ Sprawa C-266/18 Aqua Med, pkt 35–38.

⁷⁶ Sprawy C-125/18 Gomez del Moral, C-779/18 Mikrokasa oraz C-81/19 Banca Transilvania, na dzień 31 maja 2019 r. będące w toku.

⁷⁷ Konwencja o ujednoczeniu niektórych prawideł dotyczących międzynarodowego przewozu lotniczego (konwencja montrealaska) uzgodniona dnia 28 maja 1999 r. w Montrealu.

Konwencja o międzynarodowym przewozie kolejami (COTIF) z dnia 9 maja 1980 r., zmieniona protokołem wileńskim z dnia 3 czerwca 1999 r.

Konwencja ateńska w sprawie przewozu morzem pasażerów i ich bagażu, 1974, zmieniona protokołem z 2002 r. (konwencja ateńska).

⁷⁸ Sprawa C-290/16 Air Berlin, pkt 44.

określone w dyrektywie 2011/83/UE⁷⁹ w sprawie praw konsumentów lub dotyczące nieuczciwych praktyk handlowych określone w dyrektywie 2005/29/WE⁸⁰. Oprócz UCTD w odniesieniu do określonych rodzajów umów zastosowanie mogą mieć podobnie przepisy, na przykład dyrektywa 2008/48/WE⁸¹ w sprawie umów o kredyt konsumencki, dyrektywa 2008/122/WE⁸² w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do niektórych aspektów umów *timeshare*, umów o długoterminowe produkty wakacyjne, umów odsprzedaży oraz wymiany, dyrektywa 2014/17/UE⁸³ w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi, dyrektywa (UE) 2015/2302⁸⁴ w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych, dyrektywa (UE) 2018/1972⁸⁵ ustanawiająca Europejski kodeks łączności elektronicznej, rozporządzenie nr 1008/2008⁸⁶ w sprawie przewozów lotniczych, dyrektywa 2009/72/WE⁸⁷ dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE lub dyrektywa 2009/73/WE⁸⁸ dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE⁸⁹. Ponadto w przypadkach, w których występują nieuczciwe warunki umowne, mogą obowiązywać przepisy w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, na przykład w dziedzinie prawa właściwego⁹⁰ oraz jurysdykcji⁹¹,

⁷⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. L 304 z 22.11.2011, s. 64–88.

⁸⁰ Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. L 149 z 11.6.2005, s. 22–39.

⁸¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz.U. L 133 z 22.5.2008, s. 66–92.

⁸² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/122/WE z dnia 14 stycznia 2009 r. w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do niektórych aspektów umów *timeshare*, umów o długoterminowe produkty wakacyjne, umów odsprzedaży oraz wymiany, Dz.U. L 33 z 3.2.2009, s. 10–30.

⁸³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi i zmieniająca dyrektywy 2008/48/WE i 2013/36/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 1093/2010, Dz.U. L 60 z 28.2.2014, s. 34–85.

⁸⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2394 z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie współpracy między organami krajowymi odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawa w zakresie ochrony konsumentów i uchylające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004, Dz.U. L 345 z 27.12.2017, s. 1–26.

⁸⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiająca Europejski kodeks łączności elektronicznej (wersja przekształcona), Dz.U. L 321 z 17.12.2018, s. 36–214. Zgodnie z motywem 260 użytkownicy końcowi powinni być informowani, między innymi, o wszelkich oferowanych poziomach jakości usług, warunkach promocji i rozwiązywania umów, aktualnych planach taryfowych oraz opłatach za usługi podlegające szczególnym warunkom cenowym.

⁸⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1008/2008 z dnia 24 września 2008 r. w sprawie wspólnych zasad wykonywania przewozów lotniczych na terenie Wspólnoty (wersja przekształcona) (tekst mający znaczenie dla EOG), Dz.U. L 293 z 31.10.2008, s. 3–20.

⁸⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE, Dz.U. L 211 z 14.8.2009, s. 55–93.

⁸⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE, Dz.U. L 211 z 14.8.2009, s. 94–136.

⁸⁹ Związek między UCTD a dyrektywą 2003/55/WE omówiono w sprawie C-92/11 RWE Vertrieb, w której Trybunał zastosował oba instrumenty w sposób komplementarny.

⁹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I), Dz.U. L 177 z 4.7.2008, s. 6–16.

a także przepisy procesowe, takie jak te dotyczące drobnych roszczeń⁹² lub europejskiego nakazu zapłaty⁹³.

W niektórych sektorowych aktach prawnych wyjaśniono, że nie naruszają one przepisów UCTD. Za przykłady mogą posłużyć dyrektywa 2009/72/WE⁹⁴, dyrektywa 2009/73/WE⁹⁵, dyrektywa 2014/17/UE⁹⁶ oraz dyrektywa (UE) 2018/1972⁹⁷.

Z uwagi na art. 1 ust. 2 UCTD, który omówiono w pkt 1.2.3., z zakresu UCTD wyłączone są warunki umowne odzwierciedlające obowiązujące przepisy, w tym prawodawstwo sektorowe, lub postanowienia konwencji międzynarodowych.

W przeciwnym razie, jeżeli przyjęcie prawodawstwa sektorowego nastąpiło po przyjęciu UCTD, należy uwzględnić, że tego rodzaju prawodawstwo może wykluczać zastosowanie UCTD tylko wtedy, jeśli zostało to wyraźnie w nim przewidziane⁹⁸. Ponieważ zazwyczaj nie będzie to miało miejsca⁹⁹, UCTD będzie mieć ogólne zastosowanie dodatkowo do przepisów sektorowych.

Jeżeli inne przepisy unijne znajdują zastosowanie obok UCTD, z zasady pierwszeństwo ma interpretacja, która w możliwie największym stopniu zachowuje skuteczność UCTD i potencjalnie sprzecznego przepisu. Przykładowo zasady proceduralne nie powinny zagrażać skuteczności ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi, gwarantowanej na mocy UCTD.

Ocena przejrzystości i nieuczciwego charakteru warunków umownych w ramach UCTD może uwzględniać inne przepisy unijne. Przykładowo fakt, że sprzedawca lub dostawca

⁹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona), Dz.U. L 351 z 20.12.2012, s. 1–32.

⁹² Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, Dz.U. L 199 z 31.7.2007, s. 1–22.

⁹³ Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Dz.U. L 399 z 30.12.2006, s. 1–32. Kwestię związku między tym rozporządzeniem a dyrektywą dotyczącą nieuczciwych praktyk handlowych poruszono w sprawach połączonych C-453/18 i 494/18 Bondora (na dzień 31 maja 2019 r. będących w toku).

⁹⁴ Część wprowadzająca w punkcie 1 załącznika do dyrektywy 2009/72/WE brzmi: „Bez uszczerbku dla wspólnotowych zasad dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności [...] oraz dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, środki, o których mowa w art. 3, mają zapewnić odbiorcom [...]”.

⁹⁵ Część wprowadzająca w punkcie 1 załącznika do dyrektywy 2009/73/WE brzmi: „Bez uszczerbku dla wspólnotowych zasad dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności [...] oraz dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, środki, o których mowa w art. 3, mają zapewnić odbiorcom [...]”.

⁹⁶ Fragment motywu 50 dyrektywy 2014/17/UE brzmi: „[...] Przepisy niniejszej dyrektywy dotyczące produktów i usług dodatkowych (np. przepisy dotyczące kosztów otwarcia i prowadzenia rachunku bankowego) nie powinny stanowić uszczerbku dla [...] dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich [...]”.

⁹⁷ Fragment motywu 258 dyrektywy 2018/1972 brzmi: “W uzupełnieniu do niniejszej dyrektywy do transakcji konsumenckich dotyczących sieci i usług łączności elektronicznej stosują się wymagania obowiązującego prawa Unii dotyczącego ochrony konsumentów w odniesieniu do umów, a w szczególności dyrektywa Rady 93/13/EWG [...]”. Podobne brzmienie ma motyw 30 dyrektywy 2002/22/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników (dyrektywa o usłudze powszechnej), Dz.U. L 108 z 24.4.2002, s. 51–77.

⁹⁸ Sprawa C-290/16 Air Berlin, pkt 45 i 46.

⁹⁹ Trybunał uznał w pkt 2 sentencji wyroku oraz pkt 45–52 sprawy C-290/16 Air Berlin, że zasady dotyczące swobody ustalania taryf określone w art. 22 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1008/2008 w sprawie przewozów lotniczych nie wykluczają zastosowania UCTD w związku z warunkami umowy dotyczącymi ustalania taryf.

uciekł się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu dyrektywy 2005/29/WE może stanowić element oceny nieuczciwości poszczególnych warunków umowy¹⁰⁰. Jednocześnie tego rodzaju stwierdzenie nie ma bezpośredniego wpływu na ocenę ważności umowy w świetle art. 6 ust. 1 UCTD¹⁰¹.

Związek między przepisami sektorowymi a UCTD, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości / wymogów dotyczących informacji przed zawarciem umowy¹⁰² lub obowiązkowej treści umów¹⁰³ omówiono w pkt 3.3.2. poniżej.

1.2.5. Zastosowanie UCTD wobec przedsiębiorstw mających siedzibę w państwach trzecich

Kwestię, czy UCTD znajduje zastosowanie w odniesieniu do umowy zawartej między konsumentem mieszkającym w państwie członkowskim UE a handlowcem lub przedsiębiorcą spoza UE i EOG¹⁰⁴, określa co do zasady rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)¹⁰⁵.

Art. 6 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rzym I stanowi, że:

1. „Bez uszczerbku dla art. 5 i 7 umowa zawarta przez osobę fizyczną w celu, który można uznać za niezwiązany z jej działalnością gospodarczą lub zawodową („konsument”), z inną osobą wykonującą działalność gospodarczą lub zawodową („przedsiębiorca”) podlega prawu państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem że przedsiębiorca:

a) wykonuje swoją działalność gospodarczą lub zawodową w państwie, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu; lub

b) w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa lub do kilku państw z tym państwem włącznie;

a umowa wchodzi w zakres tej działalności.

2. Niezależnie od ust. 1, dla umowy, która spełnia warunki wymienione w ust. 1, strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego zgodnie z art. 3. Wybór taki nie może jednak prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu na podstawie przepisów, których nie można wyłączyć w drodze umowy, na mocy prawa, jakie zgodnie z ust. 1 byłoby właściwe w braku wyboru”.

¹⁰⁰ Sprawa 453/10 Pereničová i Perenič, pkt 2 sentencji wyroku, zdanie przedostatnie: „Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących ponoszonego przez konsumenta kosztu przyznanego mu kredytu”.

¹⁰¹ Sprawa 453/10 Pereničová i Perenič, pkt 2 sentencji wyroku, zdanie ostatnie.

¹⁰² Na przykład art. 5 i 6 dyrektywy 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz art. 5 dyrektywy (UE) 2015/2302.

¹⁰³ Zob. na przykład art. 10 dyrektywy 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki – dodanie przepisów – oraz art. 7 dyrektywy (UE) 2015/2302 w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych.

¹⁰⁴ „Handlowiec” to termin stosowany w wielu unijnych dyrektywach w sprawie ochrony konsumentów („sprzedawca lub dostawca” w UCTD), podczas gdy w rozporządzeniu Rzym I pojawia się termin „przedsiębiorca”.

¹⁰⁵ Dz.U. L 177 z 4.7.2008, s. 6–16.

W związku z tym zawsze, gdy przedsiębiorca (tj. handlowiec albo „sprzedawca lub dostawca”) z państwa trzeciego prowadzi działalność w państwie członkowskim lub gdy jego działalność skierowana jest do konsumentów, których miejsce zamieszkania znajduje się w państwie członkowskim, konsumenci ci będą mogli korzystać z ochrony na podstawie UCTD i przepisów w zakresie ochrony konsumentów obowiązujących w ich państwach członkowskich. Dotyczy to także tych przypadków, w których strony postanawiają, że prawem właściwym będzie prawo państwa trzeciego. Art. 5 rozporządzenia Rzym I zawiera jednak szczególne zasady dotyczące umów przewozu.

Ponadto art. 6 ust. 2 UCTD stanowi:

„Państwa członkowskie podejmą niezbędne kroki do zapewnienia, iż konsument nie utraci ochrony przyznanej mu na mocy niniejszej dyrektywy, poprzez wybór prawa państwa trzeciego jako prawa obowiązującego w stosunku do danej umowy, jeśli ta ostatnia pozostaje w ścisłym związku z terytorium państw członkowskich”.

Przepis ten może zapewnić konsumentowi dodatkową ochronę, ponieważ znajduje on zastosowanie w każdym przypadku, w którym wybrano prawo państwa trzeciego i występuje ścisły związek z państwem członkowskim. Warunki jego zastosowania są zatem szersze niż w przypadku art. 6 rozporządzenia Rzym I.

Ponadto Trybunał orzekł¹⁰⁶, że, zgodnie z art. 3 ust. 1 UCTD, warunek umowy, na mocy którego umowa zawierana z konsumentem będzie podlegać prawu państwa członkowskiego siedziby sprzedawcy lub dostawcy jest nieuczciwy, jeżeli jasno nie określono w nim, że konsumenci wciąż mogą polegać na obowiązujących przepisach o ochronie konsumentów w państwie miejsca zwykłego pobytu zgodnie z art. 6 ust. 2 rozporządzenia Rzym I. Bez tej informacji konsument może zostać wprowadzony w błąd, jako że jej brak może stwarzać mylne wrażenie, iż w odniesieniu do umowy stosuje się wyłącznie wybrane prawo. Ten sam tok rozumowania należy przyjąć w przypadkach, w których w drodze warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 UCTD¹⁰⁷ wybrano prawo państwa trzeciego.

2. Związek z prawem krajowym, w tym minimalna harmonizacja

Artykuł 8 UCTD

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z Traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą.

Artykuł 8a UCTD¹⁰⁸

1. W przypadku gdy państwo członkowskie przyjmuje przepisy zgodnie z art. 8, informuje ono Komisję o tych przepisach, jak również o wszelkich późniejszych zmianach,

¹⁰⁶ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, w szczególności pkt 2 sentencji wyroku.

¹⁰⁷ Zob. wspólne stanowisko organów krajowych w ramach sieci współpracy w zakresie ochrony konsumenta w sprawie ochrony konsumentów w mediach społecznościowych (listopad 2016 r.), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-631_pl.htm

¹⁰⁸ Art. 8a dodano na mocy art. 32 dyrektywy 2011/83/UE w sprawie praw konsumentów, Dz.U. L 304, z 22.11.2011, s. 64–88.

w szczególności w przypadku gdy przepisy te:

- rozszerzają zakres oceny nieuczciwego charakteru na postanowienia umowne wynegocjowane indywidualnie lub na relację ceny lub wynagrodzenia; *lub*,
- zawierają wykaz postanowień umownych, które są uznawane za nieuczciwe.

2. Komisja zapewnia, aby informacje, o których mowa w ust. 1, były łatwo dostępne dla konsumentów i przedsiębiorców, między innymi na specjalnie do tego przeznaczonej stronie internetowej.

3. Komisja przekazuje innym państwom członkowskim i Parlamentowi Europejskiemu informacje, o których mowa w ust. 1. Komisja przeprowadza konsultacje z zainteresowanymi stronami w sprawie tych informacji.

Motyw 17

Do celów niniejszej dyrektywy załączony wykaz warunków nie jest wyczerpujący i ma jedynie charakter przykładowy; ze względu na to, że niniejsza dyrektywa określa jedynie minimalne wymogi, państwa członkowskie w przepisach krajowych mogą rozszerzyć zakres tych warunków lub zrehabilitować je bardziej restrykcyjnie;”

Interakcja między UCTD a prawem krajowym zachodzi na różne sposoby. Występują

- przepisy, które transponują UCTD do prawa krajowego, w tym przepisy, które zwiększają zakres przepisów UCTD lub wprowadzają surowsze wymogi, oraz
- przepisy prawa krajowego, o charakterze materialnym lub proceduralnym, które związane są z dodatkowymi aspektami, ale wymagają uwzględnienia przez sądy przy orzekaniu w sprawach dotyczących nieuczciwych warunków umownych.

2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych

Zgodnie z art. 8 państwa członkowskie mogą zapewnić wyższy stopień ochrony konsumenta niż przewidziano w UCTD¹⁰⁹. Na podstawie art. 8a UCTD¹¹⁰ państwa członkowskie są zobowiązane informować o przepisach krajowych, które zawierają surowsze normy lub rozszerzają zakres transpozycji UCTD do prawa krajowego¹¹¹.

Państwa członkowskie mogą na przykład zastosować przepisy krajowe transponujące UCTD również do indywidualnie wynegocjowanych warunków umowy¹¹² lub do relacji między przedsiębiorstwami albo do transakcji między konsumentami¹¹³.

¹⁰⁹ Potwierdzono to, na przykład, w pkt 55 sprawy C-191/15 Verein für Konsumenteninformation przeciwko Amazon: “[...] W tym względzie należy zauważyć, że wciąż występują różnice w poziomie ochrony konsumentów pomiędzy państwami członkowskimi zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13, a tym samym w zależności od prawa właściwego ocena postanowienia może różnić się, nawet jeśli wszystkie inne czynniki pozostają takie same”. Trybunał potwierdził to także w sprawie C-453/10 Pereničová i Perenič.

¹¹⁰ Dodany na mocy art. 32 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. L 304 z 22.11.2011, s. 64–88.

¹¹¹ Zgłoszone przepisy krajowe wymieniono w załączniku 2, znajdują się również pod adresem https://ec.europa.eu/info/notifications-under-article-8a-directive-93-13-eec_en

¹¹² Wskazano wyraźnie w art. 8a ust. 1 tiret pierwsze.

¹¹³ Dwa ostatnie przypadki nie zostały wyraźnie wskazane w art. 8a.

Mogą one również zaostrzyć przepisy, przede wszystkim poprzez przyjęcie niższego progu dla uznania warunku umowy za nieuczciwy. Mogą one na przykład przyjąć „czarny wykaz” warunków umowy, które każdorazowo są uznawane za nieuczciwe bez konieczności dokonywania oceny indywidualnej zgodnie z ogólną analizą nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1 UCTD¹¹⁴, lub innego rodzaju szare wykazy. Dalsze informacje dotyczące załącznika do UCTD znajdują się w pkt 3.4.7.

Prawo krajowe może również, na przykład, stanowić, że brak przejrzystości może bezpośrednio prowadzić do unieważnienia warunków umowy bez konieczności przeprowadzania analizy nieuczciwości na podstawie art. 3 ust. 1¹¹⁵.

Trybunał¹¹⁶ wyjaśnił także, że z uwagi na art. 8 państwa członkowskie nie są zobowiązane wymagać, zgodnie z art. 4 ust. 2¹¹⁷, aby określenie głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia można było poddać ocenie tylko wtedy, gdy właściwe warunki nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

Trybunał¹¹⁸ potwierdził, że orzecznictwo krajowych sądów najwyższych nie należy do bardziej rygorystycznych środków krajowych zgodnie z art. 8. Niemniej opracowanie przez krajowe sądy najwyższe określonych kryteriów oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, których sądy niższej instancji muszą w rzeczywistości przestrzegać, aby ich wyroki nie były uchylane, lub do których stosowania sądy niższej instancji mogą być wręcz zobowiązane, jest zasadniczo zgodne z UCTD. Kryteria stosowane przez krajowe sądy najwyższe muszą jednak być zgodne z orzecznictwem Trybunału oraz nie mogą zabraniać właściwemu sądowi oferowania konsumentom skutecznych środków ochrony prawnej w celu ochrony ich praw ani skierowania do Trybunału pytania prejudycjalnego¹¹⁹.

2.2. Inne przepisy prawa krajowego

Inne przepisy krajowe, które mogą mieć zastosowanie w sprawach związanych z nieuczciwymi warunkami umownymi, obejmują przepisy ogólne prawa zobowiązań, zwłaszcza dotyczące tworzenia i ważności umów, a także zasady proceduralne w zakresie postępowań przed sądami krajowymi. Tego rodzaju kwestie nie zostały w sposób szczegółowy uregulowane w UCTD, ale mogą mieć znaczny wpływ na jej zastosowanie.

Przykładowo w przypadku oceny poszczególnych warunków umowy między przedsiębiorcą a konsumentem UCTD sama w sobie nie reguluje ważności umów jako całości. Istnieje jednak możliwość, że, zgodnie z krajowym prawem zobowiązań, nieuczciwość jednego lub kilku warunków umowy skutkować będzie unieważnieniem całej umowy, na przykład w przypadku, gdy wykonanie umowy nie jest możliwe bez uzgodnienia najważniejszych obowiązków stron. Możliwość tę przewidziano w art. 6 ust. 1 UCTD oraz omówiono w pkt 4.

¹¹⁴ W punkcie 61 sprawy C-143/13 Matei i Matei Trybunał potwierdził, że „czarny wykaz” warunków, które należy uznawać za nieuczciwe, objęty jest zakresem bardziej rygorystycznych przepisów, które państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać z poszanowaniem prawa Unii w dziedzinie regulowanej przez UCTD w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta.

¹¹⁵ Zob. również pkt 4, w którym opisano związek między przejrzystością a nieuczciwością.

¹¹⁶ Sprawa C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, pkt 41–44.

¹¹⁷ Funkcję art. 4 ust. 2 wyjaśniono dokładniej w pkt 3.1.

¹¹⁸ Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 69.

¹¹⁹ Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 62–71; Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 60–64.

Ponadto prawo krajowe zawiera przepisy, które mogą prowadzić do unieważnienia całej umowy, jeżeli na przykład narusza ona zakaz prawny, ma charakter lichwiarski lub w inny sposób narusza wymogi podstawowej moralności. Co więcej, zgodnie z prawem krajowym, konsumenci mogą mieć możliwość uniknięcia umów, jeżeli zawarto je za sprawą nadużycia lub agresywnego zachowania ze strony sprzedawcy lub dostawcy, co może odpowiadać praktykom handlowych wprowadzającym w błąd, agresywnym praktykom handlowym lub innym nieuczciwym praktykom handlowym w rozumieniu dyrektywy 2005/29/WE.

W przypadkach, gdy tego rodzaju sytuacje są zbieżne z występowaniem nieuczciwych warunków umownych, UCTD zazwyczaj nie narusza tego typu przepisów krajowych, jeżeli nie kwestionują one skuteczności UCTD, a zwłaszcza art. 6 ust. 1¹²⁰. Trybunał¹²¹ zaznaczył, że zasadniczo przepisy dotyczące unieważniania umów należy rozpatrywać zgodnie z ich własną logiką¹²² oraz że jeżeli są one zbieżne z występowaniem nieuczciwych warunków umownych, tego rodzaju przepisy są dopuszczalne zgodnie z art. 8 UCTD, dopóki zapewniają one korzystniejsze wyniki dla konsumentów w porównaniu z ochroną wymaganą na podstawie UCTD¹²³.

Należy podkreślić, że w swoim zakresie *prawo Unii jest nadrzędne wobec prawa krajowego* oraz że *organy krajowe, w tym sądy, są zobowiązane interpretować prawo krajowe w możliwie jak największej zgodności z prawem Unii*, aby zapewnić jego skuteczność. Jak stwierdził Trybunał¹²⁴,

„[...] [N]ależy przypomnieć, że [...] sąd krajowy, który rozpoznaje spór zawisły wyłącznie pomiędzy jednostkami, jest zobowiązany uwzględnić całość przepisów prawa krajowego i interpretować je tak dalece, jak to możliwe w świetle treści oraz zamierzeń danej dyrektywy, aby uzyskać rozstrzygnięcie zgodne z wyznaczonym w niej celem [...]¹²⁵”.

Jeżeli prawo krajowe, w tym przepisy proceduralne, nie może być interpretowane zgodnie z prawem Unii, sądy krajowe muszą uchylić to prawo i postępować, opierając się bezpośrednio na prawie Unii¹²⁶. Trybunał¹²⁷ potwierdził, że sądy krajowe mają obowiązek

¹²⁰ Art. 6 ust. 1 omówiono szczegółowo w pkt 4 oraz, w zakresie jego konsekwencji proceduralnych, w pkt 5.

¹²¹ Np. sprawa C-453/10 Pereničová i Perenič.

¹²² Zob. sprawa C-453/10 Pereničová i Perenič, pkt 46 i 47 *in fine*: „46 W związku z tym stwierdzenie, że praktyka handlowa ma nieuczciwy charakter, nie ma bezpośredniego wpływu na kwestię tego, czy umowa jest ważna w kontekście art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

47 [...] Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących ponoszonego przez konsumenta kosztu przyznanego mu kredytu. Takie stwierdzenie nie ma jednak bezpośredniego wpływu na ocenę ważności zawartej umowy kredytu w kontekście art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13”.

¹²³ Sprawa C-453/10 Pereničová i Perenič, pkt 35: „Dyrektywa 93/13 nie stoi zatem na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie ustanowiło, z poszanowaniem prawa Unii, przepisy krajowe pozwalające na stwierdzenie nieważności całości umowy, która została zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem i zawiera jeden lub więcej nieuczciwych warunków, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę”.

¹²⁴ Np. sprawy połączone C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13 Unicaja Banco, pkt 38.

¹²⁵ Odesłanie do sprawy C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 64.

¹²⁶ Sprawa 106/77 Simmenthal, pkt 21–26. Zasady ustanowione w wyroku w sprawie Simmenthal zostały potwierdzone np. w wyroku w sprawie C-689/13 PFE, pkt 40 i 41:

„40 Sąd krajowy, do którego w ramach zakresu jego właściwości należy stosowanie przepisów prawa Unii, jest zobowiązany zapewnić pełną skuteczność tych norm, w razie konieczności z własnej inicjatywy, odstępując od stosowania wszelkich niezgodnych z nimi przepisów prawa krajowego, także późniejszych, bez potrzeby zwracania się o ich uprzednie usunięcie w drodze ustawodawczej lub w ramach innej procedury konstytucyjnej [...]” (odesłanie do wyroku w sprawie Simmenthal, pkt 21 i 24, oraz do wyroku w sprawie C-112/13 A, pkt 36).

zapewnienia pełnej skuteczności UCTD, nie stosując w razie konieczności, z mocy własnych uprawnień, wszelkich, nawet późniejszych, przepisów krajowych, które są sprzeczne z tą dyrektywą. W związku z tym sądy nie muszą wnioskować o zniesienie tych przepisów w drodze ustawodawczej lub w jakimkolwiek innym trybie konstytucyjnym ani oczekiwać na takie zniesienie. Obejmuje to przypadki, w których prawo krajowe nie przewiduje oceny z urzędu nieuczciwych warunków umownych lub wręcz uniemożliwia przeprowadzenie takiej oceny, podczas gdy taka kontrola jest wymagana przepisami UCTD¹²⁸, lub jeżeli prawo krajowe w inny sposób narusza przepisy UCTD bądź zasady *równoważności* lub *skuteczności*¹²⁹.

Jednocześnie państwa członkowskie są zobowiązane do zmiany przepisów, które nie są zgodne z UCTD, również w przypadkach, w których istnieje niepewność co do ich interpretacji¹³⁰.

3. Wymogi dotyczące ogólnej analizy nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości

3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości

Artykuł 3 ust. 1 i 3

1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. [...]

3., Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe.

Artykuł 4

1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy

⁴¹ Niezgodne z wymogami wynikającymi z samej natury prawa Unii byłyby bowiem wszelkie przepisy obowiązujące w krajowym porządku prawnym oraz wszelka praktyka legislacyjna, administracyjna lub sądowa, powodujące ograniczenie skuteczności tego prawa poprzez odmowę przyznania sądowi właściwemu w kwestii jego zastosowania uprawnienia do uczynienia, w momencie stosowania tego prawa, wszystkiego, co niezbędne do pominięcia przepisów prawa krajowego stojących ewentualnie na przeszkodzie pełnej skuteczności prawa Unii [...]” (odesłanie do wyroku w sprawie Simmenthal, pkt 22, i wyrok w sprawie C-112/13 A, pkt 37).

¹²⁷ Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 61.

¹²⁸ Zostało to określone w sprawie C-168/15 Milena Tomášová, w której Trybunał orzekł, że w pewnych okolicznościach państwa członkowskie mają obowiązek zrekompensowania konsumentom szkód, które zostały im wyrządzone, ponieważ sąd orzekający w ostatniej instancji nie dokonał z urzędu oceny odpowiednich warunków umowy, chociaż był do tego zobowiązany przepisami UCTD, nawet jeśli prawo krajowe nie zawierało żadnego wyraźnego przepisu w tym zakresie. Sprawy C-618/10 Banco Español de Crédito, C-49/14 Finamadrid, C-176/17 Profi Credit Polska oraz C-632/17 PKO to przykłady spraw, w których Trybunał stwierdził, że sądy krajowe mają obowiązek przeprowadzenia z urzędu oceny uczciwości warunków umownych, nawet jeśli taka ocena nie jest przewidziana w prawie krajowym. Kwestię przeprowadzania kontroli nieuczciwego charakteru warunków umowy z urzędu omówiono w pkt 5.

¹²⁹ Związek między UCTD a krajowymi przepisami proceduralnymi został opisany szczegółowo w pkt 5 poniżej.

¹³⁰ Sprawa C-144/99 Komisja/Niderlandy, pkt 21.

oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

Artykuł 5

W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta. Powyższa zasada interpretacji nie ma zastosowania w kontekście procedury ustanowionej w art. 7 ust. 2”.

Motyw 16

„[...] przy dokonywaniu oceny działania w dobrej wierze będzie brana pod uwagę zwłaszcza siła pozycji przetargowej stron umowy, a w szczególności, czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta; sprzedawca lub dostawca spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia;”

Motyw 20

„umowy powinny być sporządzane prostym i zrozumiałym językiem, a konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy, a wszelkie wątpliwości powinny być interpretowane na jego korzyść;”

Punkt 1 lit. i) załącznika do UCTD, o którym mowa w art. 3 ust. 3

1. Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[...]

„i) nieodwołalne związanie konsumenta warunkami, z którymi nie miał realnej możliwości zapoznania się wcześniej przed zawarciem umowy;

j) umożliwienie sprzedawcy lub dostawcy według własnego uznania jednostronnej zmiany warunków bez uzasadnionego powodu wymienionego w umowie;”

W art. 3 ust. 1 opisano **ogólną analizę**, na podstawie której ocenia się nieuczciwy charakter warunków umowy stosowanych przez sprzedawców lub dostawców. Taka ogólna analiza musi znaleźć odzwierciedlenie w przepisach państw członkowskich, a ich organy muszą ją stosować indywidualnie przy ocenie poszczególnych warunków.

W uzupełnieniu ogólnej analizy, o której mowa w art. 3 ust. 1, art. 3 ust. 3 odnosi się do załącznika zawierającego przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które *mogą* być uznane za nieuczciwe¹³¹.

UCTD zawiera ponadto **wymogi dotyczące przejrzystości** dla sprzedawców lub dostawców stosujących warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane. Wymogi te zostały

¹³¹ W sprawie C-143/13 Matei i Matei, pkt 60 Trybunał określa ten załącznik jako „szary wykaz”. Mogą jednak wystąpić pewne różnice w rozumieniu określenia „szary wykaz” podczas transpozycji przez państwa członkowskie, które mogą uwzględniać tylko przykładowy wykaz, jak w załączniku do UCTD, ale również domniemanie prawne, że wymienione w tym wykazie warunki są nieuczciwe.

wyrażone w przepisach mówiących o tym, że warunki umowy muszą być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 i art. 5 UCTD), oraz w wymogu, zgodnie z którym konsumenci muszą mieć realną możliwość zapoznania się z warunkami umowy przed jej zawarciem (załącznik pkt 1 lit. i) oraz motyw 20).

Na podstawie UCTD wymogi dotyczące przejrzystości spełniają trzy funkcje:

- Zgodnie z art. 5 zdanie drugie, warunki umowy, które nie zostały sporządzone prostym i zrozumiałym językiem, należy interpretować na korzyść konsumenta¹³².
- Zgodnie z art. 4 ust. 2 określony w umowie główny przedmiot umowy oraz relacja ceny i wynagrodzenia podlegają ocenie na podstawie art. 3 ust. 1 jedynie w zakresie, w jakim warunki te nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem¹³³.
- Niedopełnienie wymogów dotyczących przejrzystości może być elementem oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umowy¹³⁴ i może wręcz wskazywać na nieuczciwy charakter¹³⁵.

Trybunał przedstawił wytyczne w odniesieniu zarówno do wymogów dotyczących przejrzystości, które muszą spełnić sprzedawcy lub dostawcy, jak i do kryteriów ogólnej analizy nieuczciwego charakteru. Więcej szczegółowych informacji na temat przejrzystości można znaleźć w pkt 3.3., natomiast pkt 3.4 zawiera więcej informacji na temat ogólnej analizy nieuczciwego charakteru.

Jednocześnie Trybunał wielokrotnie zwracał uwagę¹³⁶, że chociaż jego rolą jest przedstawianie wytycznych dotyczących interpretacji przejrzystości i nieuczciwego charakteru, **to organy krajowe, w szczególności sądy krajowe, muszą ocenić przejrzystość i nieuczciwy charakter konkretnych warunków umowy w świetle konkretnych okoliczności każdej sprawy.** Trybunał¹³⁷ wyraził to w następujący sposób:

„42. Wprawdzie Trybunał, w ramach wykonywania kompetencji przyznanych mu art. 234 WE¹³⁸, dokonał w ww. pkt 22 wyroku w sprawie Oceano Grupo Editorial i Salvat Editores wykładni ogólnych kryteriów stosowanych przez prawodawcę wspólnotowego w celu zdefiniowania pojęcia nieuczciwego warunku umownego, to jednak nie orzekł on w przedmiocie stosowania tych kryteriów ogólnych do konkretnego warunku umownego, którego oceny należy dokonać przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy (zob. ww. wyrok w sprawie Freiburger Kommunalbauten, pkt 22).

43. Do sądu krajowego należy, w świetle powyższych rozważań, przeprowadzenie oceny, czy

¹³² W art. 5 zdanie trzecie odstępuje się jednak od tej zasady w odniesieniu do postępowań zbiorowych mających na celu zapobieżenie stałemu stosowaniu warunku umowy (zob. też sprawa C-70/03 Komisja przeciwko Hiszpanii, pkt 16).

¹³³ W przypadku jednak, gdy państwa członkowskie zdecydowały się nie transponować tego wymogu, organy krajowe mogą oceniać możliwy nieuczciwy charakter głównego przedmiotu umowy, bądź ceny lub wynagrodzenia, nawet wtedy, gdy przedmiotowe warunki umowy są wyrażone w prosty i zrozumiały sposób. Zob. sprawa C-484/08 Caja de Ahorros Monte de Piedad de Madrid, pkt 40–44.

¹³⁴ Sprawa C-472/10 Intel, pkt 1 sentencji wyroku oraz pkt 30 i 31; sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 27.

¹³⁵ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, pkt 2 sentencji wyroku oraz pkt 65–71.

¹³⁶ Począwszy od sprawy C-237/02 Freiburger Kommunalbauten.

¹³⁷ Cytat pochodzi z wyroku w sprawie C-243/08 Pannon GSM, pkt 42 i 43. Podobne sformułowania stosuje się np. w sprawie C-421/14 Banco Primus, pkt 57; sprawie C-415/11 Aziz, pkt 66 oraz cytowanym w tym wyroku orzecznictwie; sprawie C-226/12 Constructora Principado, pkt 20; sprawie C-472/10 Intel, pkt 22 oraz sprawie C-237/02 Freiburger Kommunalbauten, pkt 23–25 oraz sentencja wyroku.

¹³⁸ Odpowiada art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

dany warunek umowny można uznać za nieuczciwy w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy”.

To właśnie do sądu krajowego należy ustalenie, czy w świetle okoliczności danego przypadku warunek spełnia wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości.

To samo dotyczy badania, czy warunek umowy wchodzi w zakres podjęcia „głównego przedmiotu umowy” lub czy jego badanie dotyczy „relacji ceny i wynagrodzenia” w rozumieniu art. 4 ust. 2 UCTD¹³⁹.

W świetle powyższego Trybunał¹⁴⁰ zasadniczo powstrzymywał się od wydawania końcowej oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umowy, pozostawiając tę ocenę odsyłającemu sądowi krajowemu. Jednak w niektórych przypadkach Trybunał mimo to przedstawił dość jasne wskazówki co do nieuczciwego charakteru danego warunku umowy¹⁴¹.

Sądy krajowe mogą opracować szczegółowe kryteria na potrzeby oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, o ile są one zgodne z metodyką ustaloną przez Trybunał¹⁴². W zakresie w jakim, działając w celu zapewnienia jednolitej interpretacji prawa, krajowe sądy najwyższe przyjmują wiążące orzeczenia dotyczące sposobów wdrażania UCTD, takie orzeczenia nie mogą uniemożliwiać poszczególnym sądom zapewnienia pełnej skuteczności dyrektywy oraz zaoferowania konsumentom skutecznego środka ochrony prawnej, ani też zwrócenia się do Trybunału o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym¹⁴³.

Niniejsze zawiadomienie nie może obejmować obfitego orzecznictwa dotyczącego oceny konkretnych rodzajów warunków umowy w państwach członkowskich.

3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD)

Warunki umowy dotyczące jej głównego przedmiotu lub ceny i wynagrodzenia wchodzą w zakres stosowania UCTD¹⁴⁴. Specyfika takich warunków umowy polega na tym, że zgodnie z minimalną normą określoną w art. 4 ust. 2 UCTD¹⁴⁵ ocena ich nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1 zostaje wyłączona¹⁴⁶ lub pominięta¹⁴⁷, jeżeli warunki te

¹³⁹ Sprawa C-186/16 Andriciuc, pkt 32 i 33.

¹⁴⁰ Po sprawie C-240/98 Océano Grupo Editorial, pkt 2 sentencji wyroku.

¹⁴¹ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, pkt 71 oraz pkt 2 sentencji wyroku. Sprawy połączone C-240/98 do C-244/98 Océano Grupo Editorial, pkt 21–24.

¹⁴² Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés.

¹⁴³ Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 57–64 oraz sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés.

¹⁴⁴ Zob. np. sprawy C-348/14 Bucara, pkt 50; C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, pkt 32 oraz C-76/10 Pohotovost', pkt 72.

¹⁴⁵ W przypadku gdy państwa członkowskie nie dokonały transpozycji tego ograniczenia zawartego w art. 4 ust. 2 UCTD do swojego prawa krajowego (zob. załącznik 2 do niniejszego zawiadomienia), nieuczciwy charakter takich warunków, w tym adekwatność ceny, można ocenić bez względu na brak przejrzystości. W sprawie C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad Trybunał potwierdził, że taka transpozycja do prawa krajowego jest objęta zakresem art. 8. W pkt 1 sentencji Trybunał stwierdził: „Artykuł 4 ust. 2 i art. 8 dyrektywy Rady 93/13/EWG [...] należy interpretować w ten sposób, że *nie* stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, [...] które zezwala na kontrolę sądową nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, nawet jeżeli warunki te są wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

¹⁴⁶ W odniesieniu do głównego przedmiotu umowy.

¹⁴⁷ Z wyłączeniem adekwatności ceny lub wynagrodzenia.

są wyrażone prostym i zrozumiałym językiem lub, innymi słowy, jeżeli spełniają one wymogi UCTD w zakresie przejrzystości.

Ponieważ w art. 4 ust. 2 UCTD określono wyjątek od stosowania analizy nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1, przepis ten należy interpretować w sposób ścisły¹⁴⁸. Art. 4 ust. 2 należy również interpretować w jednolity sposób w całej Unii Europejskiej, uwzględniając cel UCTD¹⁴⁹. To sądy krajowe muszą w indywidualnych przypadkach stwierdzić, czy dany warunek umowy: a) odnosi się do definicji głównego przedmiotu umowy lub czy badanie jego nieuczciwego charakteru oznaczałoby ocenę relacji ceny i wynagrodzenia¹⁵⁰ oraz b) czy został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem¹⁵¹.

3.2.1. Warunki umowy dotyczące określenia głównego przedmiotu umowy

Trybunał orzekł, że za warunki umowy, które są objęte zakresem pojęcia „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 UCTD należy uważać **te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę**¹⁵². Natomiast warunki, które wykazują jedynie **posiłkowy** charakter, nie mogą być objęte pojęciem „głównego przedmiotu umowy”¹⁵³. Aby stwierdzić, czy warunek jest objęty zakresem pojęcia „głównego przedmiotu umowy”, należy wziąć pod uwagę charakter, ogólną strukturę oraz postanowienia danej umowy, a także jej kontekst prawny i faktyczny¹⁵⁴.

Trybunał¹⁵⁵ wyraził to w następujący sposób w odniesieniu do kredytów w walutach obcych:

„37 W niniejszej sprawie liczne informacje w aktach, jakimi dysponuje Trybunał, wydają się wskazywać, że warunek [...] włączony do umowy kredytowej zawartej w walucie obcej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem bez uprzednich negocjacji indywidualnych, zgodnie z którym kredyt powinien zostać spłacony w tej samej walucie, wchodzi w zakres wyrażenia „główny przedmiot umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

38 [...] okoliczność, że kredyt musi zostać spłacony w określonej walucie, nie ma związku z posiłkowym sposobem płatności, lecz związana jest z samym charakterem zobowiązania dłużnika, przez co stanowi podstawowy element umowy kredytowej”.

W tym względzie Trybunał¹⁵⁶ podkreślił różnicę między warunkami umowy określającymi, że kredyt musi zostać spłacony w tej samej walucie obcej, w której był zawarty, a warunkami umowy, na podstawie których kredyt denominowany w walucie obcej musiał być spłacony w walucie krajowej po kursie sprzedaży stosowanym przez bank¹⁵⁷. Trybunał orzekł¹⁵⁸, że warunek umowny ujęty w umowie o kredyt w walucie obcej, zgodnie z którym kredyt należy spłacić w tej samej walucie co waluta, w której został on zaciągnięty, określa podstawowe

¹⁴⁸ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 34. Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 42 i sprawa C-96/14 Van Hove, pkt 31. Trybunał poproszono o przedstawienie dalszej interpretacji tego zagadnienia w sprawie C-84/19 Credit Profi Polska (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku).

¹⁴⁹ Sprawa C-143/13 Matei i Matei, pkt 50.

¹⁵⁰ Sprawa C-143/13 Matei i Matei, w szczególności pkt 53.

¹⁵¹ Sprawa C-51/17 OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68, sprawa C-118/17 Dunai, pkt 49.

¹⁵² Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 35; Sprawa C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, pkt 34; Sprawa C-96/14 Van Hove, pkt 33.

¹⁵³ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 36; sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 50; oraz sprawa C-96/14 Van Hove, pkt 33.

¹⁵⁴ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 50 i 51.

¹⁵⁵ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 37 i 38.

¹⁵⁶ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 39–41.

¹⁵⁷ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai.

¹⁵⁸ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 41, sprawa C-119/17 Lupean, pkt 17.

świadczenie charakteryzujące tę umowę. Odnosi się on zatem do „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2. W tym zakresie nie jest istotne, czy kwota kredytu jest udostępniana konsumentowi w walucie lokalnej, a nie w walucie określonej w umowie¹⁵⁹. Trybunał orzekł natomiast, że warunek określający mechanizm przeliczania walut stanowi ustalenie posiłkowe¹⁶⁰.

3.2.2. Warunki umowy dotyczące ceny i wynagrodzenia

Warunki dotyczące ceny i wynagrodzenia, tj. zobowiązań finansowych konsumenta, **podlegają zasadniczo analizie nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1**. Jak określono w art. 4 ust. 2¹⁶¹ analiza nieuczciwego charakteru może jednak obejmować ocenę *relacji* ceny i wynagrodzenia lub, jak wyrażono w motywie 19, „stosunku jakości towarów i usług do ich ceny”, wyłącznie w przypadku, gdy przedmiotowe warunki nie są przejrzyste. Nieuczciwy charakter innych aspektów dotyczących ceny lub wynagrodzenia, m.in. możliwości lub mechanizmu jednostronnych zmian cen, należy natomiast oceniać nawet wówczas, gdy przedmiotowe warunki są w pełni przejrzyste.

Trybunał¹⁶² w następujący sposób opisał ograniczenie dotyczące oceny takich warunków w odniesieniu do umowy kredytowej:

„Warunki dotyczące świadczenia wzajemnego należnego kredytodawcy od konsumenta lub mające wpływ na faktyczną cenę, jaką powinien uiścić konsument na rzecz kredytodawcy, nie zaliczają się zatem co do zasady do tej drugiej kategorii warunków, z wyjątkiem kwestii, czy wskazana w treści umowy kwota wynagrodzenia lub ceny jest odpowiednia do usług świadczonych w zamian przez kredytodawcę”.

Trybunał¹⁶³ wyjaśnił również, że warunki umowy dotyczące *zmian ceny* podlegają w pełni analizie nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 ust. 1:

„[...] Wyłączenie to nie obejmuje jednak postanowienia umownego dotyczącego zasad zmiany opłat za usługę świadczoną na rzecz konsumenta”.

Jest to zgodne z faktem, że w załączniku do UCTD określono wymogi, które warunki dotyczące zmian ceny muszą zazwyczaj spełniać, aby nie zostały uznane za nieuczciwe¹⁶⁴.

Ponadto, Trybunał uważa, że fakt, iż pewna opłata powinna być uwzględniona w obliczeniu całkowitych kosztów kredytu konsumentkiego na mocy dyrektywy 2008/48/WE nie wskazuje, że warunki umowy określające tę opłatę obejmują zakres art. 4 ust. 2 UCTD¹⁶⁵.

Trybunał wyjaśnił ponadto, że stosowność ceny lub wynagrodzenia wyłączona jest z oceny nieuczciwego charakteru jedynie wówczas, gdy odpowiednie warunki określają realne

¹⁵⁹ Sprawa C-119/17 Lupean, pkt 18–21.

¹⁶⁰ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslermé Rábai.

¹⁶¹ Prawo krajowe może zapewniać sądom możliwość dokonywania oceny adekwatności ceny również w przypadku, gdy takie warunki są jasne i zrozumiałe (zob. załącznik 2 do niniejszego zawiadomienia).

¹⁶² Np. sprawa C-143/13 Matei i Matei, pkt 56.

¹⁶³ Sprawa 472/10 Invitel, pkt 23.

¹⁶⁴ W sprawie 472/10 Invitel, pkt 24, Trybunał stwierdził, że: „Co się tyczy postanowienia umownego dotyczącego zmiany całkowitego kosztu usługi świadczonej na rzecz konsumenta, należy podnieść, że zgodnie z pkt 1 lit. j) i l) oraz pkt 2 lit. b) i d) załącznika do dyrektywy, konieczne jest w szczególności wskazanie powodów lub sposobu zmiany takiego kosztu, a konsumentowi powinno przysługiwać uprawnienie do wypowiedzenia umowy”.

¹⁶⁵ Sprawa C-143/13 Matei i Matei, w szczególności pkt 47. Ponadto, fakt, że opłata nie odpowiada faktycznej usłudze oznacza, że jej ocena nie będzie dotyczyła stosowności tej opłaty, pkt 70.

wynagrodzenie za dostarczony produkt lub świadczone usługi¹⁶⁶. Na tej podstawie Trybunał¹⁶⁷ orzekł, że

„[...] wyłączenie to nie może znajdować zastosowania do warunków, które [...] ograniczają się do określenia, w celu obliczenia rat kredytu, kursu wymiany waluty obcej, w której został denominowany kredyt, nie przewidując jednak świadczenia przez kredytodawcę żadnej usługi w związku z tym obliczeniem, i nie ustalają w związku z tym żadnego »wynagrodzenia« którego stosunek jako świadczenia wzajemnego do dostarczonej przez kredytodawcę usługi nie może być przedmiotem oceny nieuczciwego charakteru na podstawie art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13”.

3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości

3.3.1. Wymogi dotyczące przejrzystości na podstawie UCTD

Wymogi dotyczące przejrzystości przewidziane w UCTD mają zastosowanie do **wszystkich rodzajów warunków umowy** (które nie były negocjowane indywidualnie¹⁶⁸) objętych zakresem stosowania UCTD¹⁶⁹.

Trybunał dokonał wykładni **wymogu określonego w art. 4 ust. 2 oraz art. 5**, zgodnie z którą warunki umowy należy, **ogólnie rzecz biorąc**, wyrazić prostym i zrozumiałym językiem. W związku z powyższym Trybunał uwzględnił również, że zgodnie z pkt 1 lit. e) załącznika do UCTD, fakt, iż konsumenci nie mieli realnej możliwości zapoznania się z warunkami umowy¹⁷⁰, jest oznaką nieuczciwości tych warunków.

Chociaż Trybunał nie odniósł się bezpośrednio do wielu czynników wymienionych poniżej, w opinii Komisji, przy dokonywaniu oceny, czy dany warunek umowy jest prosty i zrozumiały w rozumieniu UCTD, istotne będą następujące czynniki:

- czy przed zawarciem umowy konsument miał realną możliwość zapoznania się z jej warunkami; obejmuje to kwestię, czy konsument miał dostęp do warunków umowy i miał możliwość ich przeczytania; w przypadkach, gdy warunki umowy odnoszą się do załącznika lub innego dokumentu, konsument musi mieć dostęp również do tych dokumentów;
- kompleksowość poszczególnych warunków w świetle przejrzystości brzmienia i szczególnego charakteru zastosowanej terminologii oraz, w stosownych przypadkach, w związku z innymi warunkami umowy¹⁷¹. W związku z tym należy uwzględnić pozycję lub perspektywę konsumentów, do których odnoszą się odnośne warunki¹⁷²; obejmie to również kwestię, czy konsumenci, których dotyczą odnośne warunki, w wystarczającym stopniu znają język, w którym sporządzono te warunki;

¹⁶⁶ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 57 i 58.

¹⁶⁷ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 58, wyrok potwierdzony, na przykład, w sprawie C-143/13 Matei i Matei, pkt 70.

¹⁶⁸ Chyba że transpozycja dyrektywy do prawa krajowego ma również zastosowanie w odniesieniu do warunków umowy, które negocjowano indywidualnie (zob. załącznik 2 do niniejszego zawiadomienia).

¹⁶⁹ C-119/17 Lupean, pkt 23, sprawa C186//16 Andriciuc, pkt 43 oraz orzecznictwo, które tam cytowano.

¹⁷⁰ Motyw 20 również stanowi, że „konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy”.

¹⁷¹ Sprawa C-96/14 Van Hove, pkt 50.

¹⁷² Sprawa C-96/14 Van Hove, pkt 48.

- sposób prezentacji warunków umowy. Może to dotyczyć aspektów, takich jak:
 - przejrzystość prezentacji wizualnej, w tym rozmiar czcionki,
 - fakt, czy struktura umowy jest logiczna oraz czy ważne warunki należycie wyeksponowano, a nie ukryto pośród innych postanowień,
 - lub to, czy warunki znajdują się w umowie lub kontekście, w których można byłoby ich w sposób uzasadniony oczekiwać, w tym w związku z innymi powiązаныmi warunkami umowy itp.

Na przykład warunków umowy, których wpływ można zrozumieć jedynie po przeczytaniu ich łącznie, nie powinno się prezentować w taki sposób, aby ich łączny wpływ był słabo widoczny, np. poprzez umieszczanie ich w różnych częściach umowy,¹⁷³.

Trybunał oparł się na art. 4 ust. 2 oraz art. 5, odnosząc się również niekiedy do motywu 20 oraz załącznika do UCTD, w szczególności punktów 1 lit. i) oraz j), norm przejrzystości, w tym wymogów dotyczących informacji, które wykraczają poza wyżej wymienione aspekty. W tym zakresie Trybunał stosuje również termin „wymogi przejrzystości materialnej”¹⁷⁴. Zdaniem Trybunału wymóg przejrzystości „nie może [...] zostać zawężony do [...] zrozumiałości pod względem formalnym i gramatycznym” oraz „oznacza, że konsumenci muszą mieć możliwość oceny konsekwencji ekonomicznych” warunku umowy lub umowy¹⁷⁵:

„44 Co się tyczy **wymogu przejrzystości warunków umownych** wynikającego z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, Trybunał podkreślił, że wymogu tego, przypominanego również w art. 5 owej dyrektywy, **nie można zawężyć do zrozumiałości tych warunków pod względem formalnym i gramatycznym**, lecz przeciwnie, z uwagi na to, że ustanowiony przez wspomnianą dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, między innymi ze względu na stopień poinformowania, ów **wymóg wyrażenia warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem i w konsekwencji przejrzystości musi podlegać wykładni rozszerzającej** [...]”¹⁷⁶.

„45 Wobec powyższego wymóg, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, należy rozumieć w ten sposób, iż powinien być on rozumiany jako nakazujący także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, **tak by konsument był w stanie oszacować**, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy **konsekwencje ekonomiczne** [...]”¹⁷⁷.

To szerokie rozumienie przejrzystości oznacza, że przed zawarciem umowy sprzedawcy i dostawcy muszą przekazać konsumentom jasne informacje dotyczące warunków umowy i ich skutków/konsekwencji. Trybunał kilkakrotnie podkreślił znaczenie takich informacji, które umożliwiają konsumentom zrozumienie zakresu swoich praw i obowiązków wynikających z umowy przed jej wiążącym zawarciem. Trybunał¹⁷⁸ stwierdził, że:

¹⁷³ Opinia rzecznika generalnego Gerarda Hogana z dnia 15 maja 2019 r. w sprawie C-621/17 Kiss, pkt 41.

¹⁷⁴ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo i in, pkt 48 i 49.

¹⁷⁵ Np. sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 44 i 45, które tu cytowano. Podobne stwierdzenia można znaleźć na przykład w sprawach C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 71 i 72, C-191/15 Verein für Konsumentenforschung / Amazon, pkt 68 i C-96/14 Van Hove, pkt 40 wraz z dalszymi odesłaniami.

¹⁷⁶ Odesłania do spraw C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 71 i 72, oraz C-348/14 Bucura, pkt 52.

¹⁷⁷ Odesłania do spraw C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 75 oraz C-96/14 Van Hove, pkt 50.

¹⁷⁸ Na przykład w sprawie C-186/16 Andriuc, pkt 48, który tu cytowano.

„[...] zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału **poinformowanie przed zawarciem umowy** o warunkach umownych i skutkach owego zawarcia **ma fundamentalne znaczenie dla konsumenta**. To w szczególności na podstawie tej informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez [sprzedawcę lub dostawcę] [...]”¹⁷⁹.

Trybunał doprecyzował wymogi, w szczególności w odniesieniu do warunków umowy, które są istotne dla zakresu obowiązków, jakie godzą się wziąć na siebie konsumenci, na przykład w odniesieniu do warunków umowy istotnych dla określenia płatności, których konsumenci muszą dokonywać na podstawie umowy o kredyt. Niektóre z tych orzeczeń dotyczą w szczególności umów o kredyt (denominowany) w walucie obcej lub do niej indeksowanych. Normę, jakiej oczekuje się od sprzedawców i dostawców, Trybunał podsumował w następujący sposób¹⁸⁰:

„[...] do sądu krajowego należy ustalenie, z uwzględnieniem ogółu okoliczności zawarcia umowy, czy w rozpatrywanej sprawie **konsumentowi podano wszystkie informacje mogące mieć wpływ na zakres jego obowiązków i pozwalające mu ocenić między innymi całkowity koszt kredytu**.

W ramach tej oceny decydującą rolę ma, po pierwsze, to, czy warunki umowne zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, w taki sposób, że umożliwiają przeciętnemu konsumentowi, czyli konsumentowi właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu, na ocenę tego kosztu, i

po drugie, okoliczność związana z brakiem podania w umowie kredytu informacji uważanych w świetle charakteru towarów i usług

będących jego przedmiotem za istotne [...]”¹⁸¹.

Trybunał zastosował te normy, na przykład w odniesieniu do funkcjonowania mechanizmów przeliczania walut mających zastosowanie w przypadku kredytów hipotecznych indeksowanych do waluty obcej¹⁸² oraz należnych odsetek i opłat, w tym ich dostosowywania, na podstawie umowy o kredyt konsumencki¹⁸³. Ponadto Trybunał zastosował te normy przejrzystości w odniesieniu do faktu, że w przypadku kredytów zaciągniętych w walutach obcych konsumenci ponoszą ryzyko dewaluacji waluty, w której otrzymują wynagrodzenie¹⁸⁴. Taka dewaluacja może mieć rzeczywisty wpływ na ich zdolność do spłaty kredytu. W takich przypadkach Trybunał wymaga, aby sprzedawca lub dostawca przedstawił możliwe wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, oraz zwraca się do sądów krajowych o ustalenie, czy sprzedawca lub dostawca przedstawił zainteresowanym konsumentom wszelkie istotne informacje pozwalające im ocenić ich zobowiązania finansowe¹⁸⁵. Istotne będzie również to, czy sprzedawca lub dostawca odpowiednio wyeksponował te ważne informacje.

¹⁷⁹ Odesłania do spraw C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 44 i C-154/15, C-307/15 oraz C-308/15 Gutiérrez Naranjo i in., pkt 50.

¹⁸⁰ Na przykład sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 47, który tu cytowano. Takie same sformułowania można znaleźć w sprawie C-143/13 Matei i Matei, pkt 74.

¹⁸¹ Odesłania do sprawy C-348/14 Bucura, pkt 66.

¹⁸² Na przykład sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 73–74.

¹⁸³ Sprawa C-348/14 Bucura, pkt 45–66.

¹⁸⁴ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 49–51.

¹⁸⁵ Sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 50.

Trybunał stwierdził ponadto, że podczas dokonywania oceny zgodności z wymogami w zakresie przejrzystości sądy krajowe są zobowiązane ustalić, czy konsumenci otrzymali wymagane informacje¹⁸⁶ oraz muszą wziąć pod uwagę również **formy reklamy i informacji stosowane przez kredytodawcę w procesie negocjacji** umowy kredytu¹⁸⁷.

W przypadkach, gdy charakter danych warunków umowy wymaga od sprzedawców lub dostawców przekazania określonych informacji lub wyjaśnień przed zawarciem umowy, będzie spoczywać na nich również ciężar dowodu, że przekazali konsumentom te niezbędne informacje, aby mogli utrzymywać, że odpowiednie warunki wyrażono prostym i zrozumiałym językiem¹⁸⁸.

Podczas gdy orzeczenia w sprawie przejrzystości często odnoszą się do warunków umowy określających główny przedmiot umowy lub wynagrodzenie, lub warunków umowy, które są ściśle związane z tymi kluczowymi aspektami umowy, wymogi w zakresie przejrzystości na mocy art. 5 nie ograniczają się do rodzaju wymogów określonych w art. 4 ust. 2 UCTD. Przejrzystość, w tym przewidywalność, stanowi ważny aspekt, również w odniesieniu do jednostronnych zmian w umowie, w tym zmian cen, na przykład w umowach o kredyt lub w długoterminowych umowach na dostawy¹⁸⁹.

Chociaż wszystkie warunki umowy należy wyrazić prostym i zrozumiałym językiem, istnieje prawdopodobieństwo, że zakres obowiązków sprzedawców i dostawców dotyczących udzielenia informacji przed zawarciem umowy wynikający z UCTD zależy również od istotności warunków umowy dla transakcji oraz jej wpływu gospodarczego.

Do Trybunału¹⁹⁰ zwrócono się z wnioskiem o przekazanie wytycznych w zakresie kryteriów przejrzystości dotyczących włączania do umowy o kredyt hipoteczny wskaźnika określonej przez bank krajowy obowiązującej stopy procentowej.

3.3.2. Wymogi w zakresie przejrzystości wynikające z innych aktów unijnych

Różne unijne akty szczegółowo regulują w odniesieniu do wszystkich umów lub ich określonych rodzajów informacje, które przedsiębiorcy zobowiązani są przekazać konsumentom przed zawarciem umowy. Przykłady obejmują dyrektywę dotyczącą nieuczciwych praktyk handlowych¹⁹¹, dyrektywę w sprawie praw konsumentów¹⁹², dyrektywę o kredycie konsumenckim¹⁹³, dyrektywę w sprawie kredytów hipotecznych¹⁹⁴,

¹⁸⁶ Sprawa C-186/16 Andriuciu, pkt 43, sprawa C-119/17 Lupean, pkt 23.

¹⁸⁷ Sprawa C-186/16 Andriuciu, pkt 46; sprawa C-143/13 Matei i Matei, pkt 75; sprawa C-26/13 Kásler i Káslemé Rábai, pkt 74.

¹⁸⁸ Trybunał nie wydał jeszcze orzeczenia w tej sprawie w odniesieniu do UCTD, wystąpiono do niego jednak z wnioskiem o przedstawienie interpretacji w sprawie C-829/18 Crédit Logement (na dzień 31 maja 2019 r. będącej w toku). Jednym z elementów jest fakt, że konsumentom trudno jest udowodnić brak takiej informacji. Ponadto unijne dyrektywy przewidujące określone obowiązki w zakresie udzielania informacji przed zawarciem umowy potwierdzają, że obowiązek ten spoczywa na przedsiębiorcy, np. art. 5 i 6 dyrektywy 2011/83/UE w sprawie praw konsumentów, art. 5 i 6 dyrektywy 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki, art. 14 dyrektywy 2014/17/UE w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi lub art. 5 dyrektywy (UE) 2015/2302 w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych. W niektórych z nich skodyfikowano również zasadę, że ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na przedsiębiorcy, np. w art. 6 ust. 9 dyrektywy 2011/83/UE oraz art. 8 dyrektywy (UE) 2015/2302.

¹⁸⁹ Sprawa C-472/10 Invitel; sprawa C-92/11 RWE Vertrieb; sprawa C-143/13 Matei i Matei.

¹⁹⁰ Sprawa C-125/18 Gómez del Moral (na dzień 31 maja 2019 r. będąca w toku).

¹⁹¹ Dyrektywa 2005/29/WE.

¹⁹² Dyrektywa 2011/83/WE.

¹⁹³ Dyrektywa 2008/48/WE.

¹⁹⁴ Dyrektywa 2014/17/WE.

dyrektywę w sprawie podróży zorganizowanych¹⁹⁵, Europejski kodeks łączności elektronicznej¹⁹⁶, rozporządzenie (WE) nr 1008/2008 w sprawie przewozów lotniczych¹⁹⁷ oraz dyrektywy 2009/72/WE i 2009/73/WE¹⁹⁸ dotyczące wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i gazu ziemnego. Takie akty prawne mogą również regulować obowiązkową treść odpowiednich umów¹⁹⁹ oraz zawierać reguły odnoszące się do dopuszczalności zmian w umowach oraz ich przejrzystości²⁰⁰.

UCTD nie narusza tych przepisów i konsekwencji niezastosowania się do nich, zgodnie z tymi określonymi instrumentami²⁰¹.

O ile mają zastosowanie określone wymogi udzielania informacji przed zawarciem umowy i informacji umownych, należy je w poszczególnych przypadkach również wziąć pod uwagę ze względu na wymogi w zakresie przejrzystości przewidziane w UCTD oraz w świetle celu i zakresu tych instrumentów.

Dlatego na przykład w odniesieniu do unijnego prawodawstwa w zakresie kredytów konsumenckich²⁰² Trybunał podkreślił, że ważne jest, aby kredytobiorcy posiadali wszystkie informacje, które mogą mieć wpływ na zakres ich zobowiązania²⁰³ oraz tym samym, aby całkowity koszt kredytu przedstawiano w formie pojedynczego równania matematycznego²⁰⁴. Z tego względu niewskazanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (RRSO), zgodnie

¹⁹⁵ Dyrektywa (UE) nr 2015/2302.

¹⁹⁶ Dyrektywa (UE) 2018/1972.

¹⁹⁷ Na mocy tego rozporządzenia publicznie dostępne taryfy lotnicze i stawki lotnicze zawierają obowiązujące warunki. Ostateczna cena zawsze jest wskazywana i zawiera obowiązujące taryfy/stawki lotnicze, a także wszystkie należne podatki, dopłaty, opłaty i należności, które są niemożliwe do uniknięcia i możliwe do przewidzenia w chwili publikacji. Poza wskazaniem ostatecznej ceny należy określić przynajmniej taryfę/stawkę lotniczą, podatki, opłaty lotniskowe i inne opłaty, dopłaty i należności, takie jak te związane z ochroną lub paliwem.

¹⁹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE, Dz.U. L 211, 14.8.2009, s. 55–93; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE, Dz.U. L 211, 14.8.2009, s. 94–136.

¹⁹⁹ Np. art. 7 dyrektywy (UE) 2015/2302 w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych; art. 10 dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki; art. 21 dyrektywy 2002/22/WE wraz załącznikiem II do tej dyrektywy; art. 14 i 15 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 531/2012 z dnia 13 czerwca 2012 r. w sprawie roamingu w publicznych sieciach łączności ruchomej wewnątrz Unii, Dz.U. L 172, 30.6.2012, s. 10–35; art. 4 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2120 z dnia 25 listopada 2015 r. ustanawiającego środki dotyczące dostępu do otwartego internetu oraz zmieniającego dyrektywę 2002/22/WE w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników, a także rozporządzenie (UE) nr 531/2012 w sprawie roamingu w publicznych sieciach łączności ruchomej wewnątrz Unii, Dz.U. L 310, 26.11.2015, s. 1–18; art. 102 i 103 dyrektywy (UE) 2018/1972 oraz wymienione w nich załączniki; załącznik I pkt 1 lit. a) do dyrektywy 2009/72/WE oraz załącznik I pkt 1 lit. a) do dyrektywy 2009/73/WE.

²⁰⁰ Na przykład art. 10 i 11 dyrektywy (UE) 2015/2302, art. 11 dyrektywy 2008/48/WE, załącznik I pkt 1 lit. b) do dyrektywy 2009/72/WE oraz załącznik I pkt 1 lit. b) do dyrektywy 2009/73/WE zawierają przepisy odnoszące się do dopuszczalności zmian w umowach oraz ich przejrzystości.

²⁰¹ Zob. na przykład sprawa C-76/10 *Pohotovost'*, która poza oceną nieuczciwych warunków umownych dotyczyła nieprzekazania informacji odnoszących się do rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (RRSO) na podstawie umowy o kredyt oraz sankcji, jakie mają być zastosowane w tej sprawie. Zob. w szczególności pkt 74–76. Zob. również sprawa C-143/13 *Matei i Matei*.

²⁰² Obecnie dyrektywa 2008/48/WE, wcześniej dyrektywa 87/102/EWG.

²⁰³ Sprawy C-448/17 *EOS KSI Slovensko*, pkt 63 oraz C-348/14 *Bucura*, pkt 57.

²⁰⁴ Sprawa C-448/17 *EOS KSI Slovensko*, w szczególności pkt 3 sentencji wyroku oraz pkt 63–68, nawiązujące do sprawy C-76/10 *Pohotovost'*, w szczególności pkt 68–77.

z wymogami w zakresie kredytów konsumenckich²⁰⁵, jest „okolicznością mającą decydujące znaczenie” podczas ustalania, czy warunek umowy dotyczący całkowitego kosztu kredytu wyrażono prostym i zrozumiałym językiem. Dotyczy to również sytuacji, gdy nie udzielono danych niezbędnych do obliczenia RRSO²⁰⁶. Ta sama zasada musi obowiązywać w przypadku, gdy wskazana RRSO jest błędna lub wprowadza w błąd. Jeśli nie udzielono informacji dotyczących całkowitego kosztu kredytu wymaganych na mocy przepisów w zakresie kredytów konsumenckich lub jeśli wprowadzają one w błąd, odnośne warunki nie będą w związku z tym uznane za wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

Jeśli chodzi o umowy o kredyt hipoteczny z konsumentami, wszystkie orzeczenia wydane przez Trybunał dotyczyły umów zawartych przed rozpoczęciem stosowania²⁰⁷ dyrektywy 2014/17/UE w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi. Z tego powodu Trybunał nie wydał jeszcze orzeczenia w sprawie związku pomiędzy określonymi wymogami udzielania informacji zgodnie z dyrektywą 2014/17/UE oraz wymogami w zakresie przejrzystości zgodnie z UCTD. Dyrektywa 2014/17/UE przewiduje wysokie standardy przejrzystości, zobowiązując do udostępniania konsumentom klarownych i zrozumiałych informacji ogólnych o umowach o kredyt za pośrednictwem europejskiego znormalizowanego arkusza informacyjnego (ESIS) oraz obliczenia rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (RRSO). W odniesieniu do kredytów w walucie obcej art. 23 ust. 6 dyrektywy 2014/17/UE zawiera wymóg, aby kredytodawcy i pośrednicy kredytowi informowali konsumenta w arkuszu ESIS oraz umowie o kredyt o dostępnych dla niego rozwiązaniach pozwalających ograniczyć ryzyko kursowe w okresie kredytowania. Jeżeli umowa o kredyt nie zawiera postanowienia ograniczającego ryzyko kursowe, na jakie narażony jest konsument w przypadku wahań mniejszych niż o 20 %, arkusz ESIS obejmuje poglądowy przykład wpływu wahania kursu wymiany o 20 %.

Trybunał zastosował²⁰⁸ wymogi w zakresie przejrzystości wynikające z dyrektywy 2003/55/WE²⁰⁹ dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego oraz z UCTD w sposób komplementarny.

²⁰⁵ Obecnie zgodnie z wymogami dyrektywy 2008/48/WE. W sprawie C-448/17 EOS KSI Slovensko oraz w sprawie C-76/10 Pohotovost' w odniesieniu do umów o kredyt konsumencki nadal obowiązywała dyrektywa 87/102/EWG.

²⁰⁶ Sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 66 oraz pkt 3 sentencji wyroku. Trybunał stwierdził, że podanie samego wzoru matematycznego służącego do obliczania RRSO bez informacji niezbędnych do obliczenia RRSO jest równoważne z niewywiązaniem się z obowiązku podania RRSO.

²⁰⁷ Zgodnie z art. 43 dyrektywy 2014/17/UE, dyrektywy tej nie stosuje się do umów o kredyt obowiązujących przed dniem 21 marca 2016 r.

²⁰⁸ Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb. Zob. w szczególności pkt 2 sentencji wyroku: „Artykuły 3 i 5 dyrektywy 93/13 w związku z art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 98/30/WE należy interpretować w ten sposób, że w celu oceny, czy standaryzowana klauzula umowna, na podstawie której przedsiębiorstwo zaopatrzenia zastrzega sobie prawo do zmiany opłat za dostawy gazu, odpowiada bądź nie odpowiada ustanowionym przez te przepisy wymogom dobrej wiary, równowagi i przejrzystości, istotnego znaczenia nabierają w szczególności:

– kwestia, czy umowa wskazuje w sposób przejrzysty powody i sposób zmiany rzeczonych opłat, tak aby konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jasne i zrozumiałe kryteria, ewentualne zmiany tych opłat. Brak informacji w tym zakresie przed zawarciem umowy co do zasady nie może być zrekompensowany samą okolicznością, że w czasie wykonywania umowy konsumenci zostaną poinformowani o zmianie opłat z odpowiednim wyprzedzeniem oraz o ich prawie do rozwiązania umowy, jeżeli nie zamierzają zaakceptować tej zmiany; oraz

– kwestia, czy przyznane konsumentowi uprawnienie do rozwiązania umowy w konkretnych warunkach może być skutecznie wykonane. [...]”

Fakt, czy sprzedawca lub dostawca zastosował się do wymogów sektorowych jest ważnym elementem podczas oceny zgodności z określonymi w UCTD wymogami w zakresie przejrzystości. Biorąc pod uwagę równoległe stosowanie UCTD wraz z przepisami sektorowymi, zgodność z takimi instrumentami nie wskazuje jednak od razu na zgodność ze wszystkimi określonymi w UCTD wymogami w zakresie przejrzystości. Ponadto fakt, że dany akt prawny nie zawiera określonych wymogów udzielania informacji, nie wyklucza obowiązków w zakresie przekazywania informacji dotyczących warunków umowy przewidzianych w UCTD, które sprzedawcy lub dostawcy dodają z własnej inicjatywy.

3.4. Ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy na podstawie z art. 3 oraz 4 ust. 1 UCTD

3.4.1. Ramy prawne dla oceny na podstawie art. 3 ust. 1 oraz art. 4 ust. 1

Warunki umowy należy uznać za nieuczciwe na podstawie art. 3 ust. 1, jeśli:

- stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary,
- powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

Chociaż dotychczas nie zwrócono się do Trybunału o wyjaśnienie związku między tymi dwoma kryteriami, brzmienie art. 3 ust. 1 oraz motywu 16 wskazuje, że brak dobrej wiary wiąże się ze znaczącą nierównowagą praw i obowiązków wynikających z warunków umowy. Motyw 16 odnosi się do możliwości negocjacyjnych stron i wyjaśniono w nim, że wymogi „dobrej wiary” dotyczą tego, czy sprzedawca lub dostawca traktuje konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny oraz należyście uwzględnić jego prawnie uzasadnione roszczenia. W tym względzie Trybunał²¹⁰ twierdzi, że szczególnie ważne jest, aby stwierdzić, czy sprzedawca lub dostawca mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych:

„W odniesieniu następnie do kwestii, w jakich okolicznościach taka nierównowaga powstaje »w sprzeczności z wymogami dobrej wiary«, należy stwierdzić, że biorąc pod uwagę motyw szesnasty dyrektywy 93/13, sąd krajowy musi w tym zakresie sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych [...]”²¹¹”.

Potwierdza to, że do celów art. 3 ust. 1 pojęcie dobrej wiary jest pojęciem obiektywnym związanym z kwestią, czy, w świetle jego treści, przedmiotowe warunki umowy są zgodne ze sprawiedliwymi i słusznymi praktykami rynkowymi, które w sposób wystarczający

²⁰⁹ W sprawach połączonych C-359/11 i C-400/11 Schulz and Egbringhoff Trybunał wydał orzeczenie dotyczące wymogów niezbędnego stopnia przejrzystości w przypadku wprowadzania zmian w umowach na dostawę energii elektrycznej i gazu zawartych w ramach powszechnego obowiązku dostaw. Trybunał orzekł, że przepisy krajowe, które określają treść tego typu umów konsumenckich i przewidują możliwość zmiany ceny, ale nie gwarantują, że odbiorcy zostaną poinformowani w odpowiednim terminie przed wejściem w życie tej zmiany o jej przyczynach, warunkach i zakresie, są niezgodne z przepisami dotyczącymi przejrzystości określonymi w dyrektywie 2003/54/WE oraz dyrektywie 2003/55/WE (zastąpionych odpowiednio dyrektywą 2009/72/WE i dyrektywą 2009/73/WE). Treść umów będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych jest określona niemieckimi przepisami wykonawczymi o charakterze bezwzględnie obowiązującym, UCTD nie znajduje zastosowania.

²¹⁰ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 60. Zob. również sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 57.

²¹¹ Odesłanie do sprawy C-415/11 Aziz, pkt 69.

uwzględniają prawnie uzasadniony interes konsumenta. Tym samym, jest to ściśle związane²¹² z (nie)równowagą praw i obowiązków stron.

Ocena **znaczącej nierównowagi** wymaga zbadania wpływu warunków umowy na prawa i obowiązki stron. O ile istnieją *uregulowania o charakterze dyspozytywnym*, od których odbiegają warunki umowy, będą one głównym *kryterium* oceny znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron²¹³. W przypadku braku odpowiednich przepisów ustawowych, ocena znaczącej nierównowagi będzie miała miejsce w świetle *innych punktów odniesienia*, takich jak sprawiedliwe i słuszne praktyki rynkowe lub porównanie praw i obowiązków stron na podstawie określonego warunku, z uwzględnieniem charakteru umowy oraz innych powiązanych warunków umowy.

Zgodnie z art. 4 ust. 1²¹⁴, nieuczciwy charakter warunków umowy należy określić z uwzględnieniem:

- rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy;
- wszelkich okoliczności umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna oraz
- okoliczności związanych z wykonaniem umowy.

Państwa członkowskie mogą odstąpić od tej ogólnej kontroli nieuczciwości jedynie z uwagi na korzyść dla konsumentów, tj. jedynie, jeśli transpozycja do prawa krajowego ułatwia stwierdzenie, że warunek umowy jest nieuczciwy²¹⁵.

Orientacyjny wykaz warunków umowy w załączniku²¹⁶ do UCTD jest zasadniczym elementem, na którym można oprzeć ocenę nieuczciwości określonego warunku na podstawie art. 3 ust. 1²¹⁷. Natomiast w przypadkach, gdy określony warunek umowy objęty jest krajowym „czarnym wykazem”, nie ma potrzeby dokonywania oceny poszczególnych przypadków w oparciu o kryteria określone w art. 3 ust. 1. Podobne rozumowanie będzie obowiązywało w przypadku, gdy państwo członkowskie przyjęło wykaz warunków umowy, które uznaje się za nieuczciwe.

²¹² We wnioskach z dnia 21 marca 2019 r. w sprawie C-34/18, pkt 56–62, rzecznik generalny Gerard Hogan sugeruje nawet, iż brak dobrej wiary wcale nie stanowi odrębnego warunku nieuczciwości warunków umowy, chociaż niektóre stwierdzenia Trybunału (na przykład w sprawie C-186/16 Andriuc, pkt 56: „[...] do sądu odsyłającego należy ocena [...] po pierwsze, możliwego niedochowania wymogu dobrej wiary, i po drugie, ewentualnego istnienia znaczącej nierównowagi w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13”) niekoniecznie potwierdzają to stanowisko.

²¹³ Zob. pkt 3.4.2.

²¹⁴ Trybunał przypomniał sądom krajowym o tym przepisie w kilku orzeczeniach, na przykład w sprawie C-226/12 Constructora Principado, tiret drugie sentencji wyroku oraz pkt 30; sprawie C-415/11 Aziz, pkt 71; sprawie C-243/08 Pannon GSM, pkt 39; sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 42; sprawie C-421/14 Banco Primus, pkt 61; sprawie C-186/16 Andriuc, pkt 53. Pkt 61 zdanie pierwsze wyroku w sprawie C-421/14 *Banco Primus* ma następujące brzmienie: „Ponadto zgodnie z art. 4 ust. 1 analizowanej dyrektywy nieuczciwy charakter warunków umowy jest oceniany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania [umowy], do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy”.

²¹⁵ Na przykład w przypadku, gdy transpozycja art. 3 ust. 1 do prawa krajowego nie wymaga braku dobrej wiary lub aby nierównowaga była „znacząca”. Zob. również pkt 2.1. dotyczący minimalnej harmonizacji.

²¹⁶ Zob. również pkt 3.4.7. dotyczący roli załącznika.

²¹⁷ Sprawa C-472/10 Invitel, pkt 25 i 26; sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 37 i 38; sprawa C-76/10 Pohotovost', pkt 56 i 58; sprawa C-478/99 Komisja / Szwecja, pkt 22. Pkt 3.4.7.

3.4.2. Znaczenie przepisów ustawowych oraz znaczący charakter nierównowagi

Podczas ustalania, czy jakiś warunek umowy „powoduje na niekorzyść konsumenta znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron”, sądy krajowe powinny przeprowadzić w pierwszej kolejności **porównanie odpowiedniego warunku umowy z przepisami prawa krajowego, które miałyby zastosowanie w przypadku braku tego warunku umowy**²¹⁸, tj. przepisów o charakterze dyspozytywnym. Takie modele regulacyjne można znaleźć w szczególności w krajowym prawie zobowiązań, na przykład w przepisach określających konsekwencje niespełnienia przez stronę określonych zobowiązań umownych. Może to obejmować warunki, na podstawie których można wnioskować o nałożenie kar, takich jak odsetki za zwłokę, lub przepisy dotyczące ustawowej stopy procentowej²¹⁹.

Taka analiza porównawcza umożliwi sądowi krajowemu ocenę, czy i do jakiego stopnia warunki umowy stawiają konsumenta w mniej korzystnej sytuacji prawnej niż ta przewidziana w stosowanym w innych okolicznościach obowiązującym prawie zobowiązań. Warunki umowy mogą tworzyć sytuację prawną mniej korzystną dla konsumenta na przykład wtedy, gdy ogranicza ona prawa konsumenta, z których w przeciwnym przypadku mógłby korzystać, lub gdy może przyczynić się do ograniczeń w zakresie ich wykonania. Może również nakładać na konsumenta dodatkowe obowiązki, których nie przewidziano we właściwych przepisach krajowych²²⁰.

Nierównowaga praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta jest **znacząca** w przypadku wystąpienia „wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument [...] znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych²²¹”. Nie wymaga to koniecznie, aby warunek musiał mieć istotny ekonomiczny wpływ w świetle kwoty danej transakcji²²². Dlatego też na przykład warunek umowy, który nakłada na konsumenta obowiązek zapłaty podatku, który zgodnie z właściwymi krajowymi przepisami prawa ciąży na sprzedawcy lub dostawcy, może spowodować znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron, niezależnie od kwot, które konsument miałby ewentualnie zapłacić zgodnie z takimi warunkami umowy²²³.

Konsekwencje danego warunku umowy będą również zależały od skutków, jakie dany warunek może wywoływać w ramach prawa krajowego znajdującego zastosowanie do umowy, co oznacza, iż konieczne może być wzięcie pod uwagę pozostałych przepisów prawnych, w tym zasad proceduralnych²²⁴. W tym kontekście istotne mogą być także trudności konsumenta związane z możliwością doprowadzenia do zaprzestania stosowania danego rodzaju warunku umowy²²⁵.

²¹⁸ Sprawa C-415/11 Aziz, pkt 68; sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 21. sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 59; sprawa C-186/16 Andriuciu, pkt 59.

²¹⁹ Ostatni aspekt odnosi się na przykład do sprawy C-415/11 Aziz, pkt 74.

²²⁰ sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 59; sprawa C-415/11 Aziz, pkt 68; sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 23.

²²¹ Sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 23 oraz tiret pierwsze sentencji wyroku.

²²² Sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 22 oraz tiret pierwsze sentencji wyroku.

²²³ Sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 26.

²²⁴ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 61, drugie zdanie: „[...] należy również ocenić skutki, jakie dany warunek umowy może wywoływać w ramach prawa znajdującego zastosowanie do tej umowy, co wymaga zbadania krajowego porządku prawnego”. Zob. również sprawa C-415/11 Aziz, pkt 71 oraz przytoczone tam orzecznictwo; sprawa C-237/02 Freiburger Kommunalbauten, pkt 21, oraz postanowienie w sprawie C-76/10 Pohotovost', pkt 59.

²²⁵ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 3 tiret pierwsze sentencji wyroku oraz pkt 59; sprawa C-415/11 Aziz, pkt 68 i 73.

Trybunał opisał ocenę znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron w następujący sposób²²⁶:

„21 W tym względzie Trybunał orzekł, że aby ustalić, czy dane postanowienie powoduje powstanie »znaczącej nierównowagi« na niekorzyść konsumenta w wynikających z umowy prawach i obowiązkach stron, należy w szczególności brać pod uwagę zasady, jakie mają zgodnie z prawem krajowym zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron w tym zakresie. Przeprowadzając taką analizę porównawczą, sąd krajowy będzie w stanie ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie umowa ta stawia konsumenta w gorszej sytuacji prawnej niż ta przewidziana w przepisach krajowych [...]»²²⁷.

22 Widoczne jest zatem, że badanie istnienia takiej znaczącej nierównowagi nie może sprowadzać się do ekonomicznej oceny o charakterze kwotowym, w oparciu o porównanie całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy z kosztami, którymi obciążono konsumenta w drodze omawianego postanowienia.

23 Przeciwnie, znacząca nierównowaga może wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, czy to w postaci ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe.

24 W tym względzie Trybunał przypomniał, że zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy nieuczciwy charakter warunków umowy należy oceniać z uwzględnieniem charakteru towarów lub usług, których umowa dotyczy, i poprzez odniesienie do wszelkich okoliczności towarzyszących jej zawarciu oraz do wszystkich innych warunków tej umowy [...]»²²⁸. Wynika z tego, że w tym kontekście należy również rozważyć skutki, jakie dany warunek umowy może wywoływać w ramach prawa znajdującego zastosowanie do tej umowy, co wymaga zbadania krajowego porządku prawnego [...]»²²⁹.

W przypadkach, gdy ustalenia umowne naruszają ustawowy przepis krajowego lub unijnego prawa zobowiązań, od którego strony nie mogą odstąpić w drodze umowy, takie uzgodnienia umowne będą co do zasady nieważne od razu, bezpośrednio na podstawie takich przepisów. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, a które odbiegają od takich przepisów, mogą również naruszać art. 3 ust. 1 UCTD.

3.4.3. Sankcje lub konsekwencje w wyniku niewywiązania się przez konsumenta z zobowiązań umownych

Aby nie spowodować znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta, sankcje lub konsekwencje związane z niewywiązaniem się przez konsumenta ze zobowiązań umownych należy **uzasadnić w świetle znaczenia zobowiązania klienta oraz wagi niewywiązania się z niego**²³⁰. Innymi słowy, muszą być proporcjonalne²³¹. Ocena ta obejmuje kwestię, czy

²²⁶ Sprawa C-226/12 Constructora Principado, pkt 21–24.

²²⁷ Odesłanie do sprawy C-415/11 Aziz, pkt 68.

²²⁸ Odesłanie do sprawy C 472/11 Banif Plus Bank, pkt 40.

²²⁹ Odesłanie do sprawy C-415/11 Aziz, pkt 71.

²³⁰ Na przykład sprawa C-415/11 Aziz, pkt 73; sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 66.

²³¹ Odzwierciedla to również pkt 1 lit. e) załącznika do UCTD: „nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

warunki umowy odbiegają od przepisów ustawowych, które obowiązywałyby w przypadku braku tych warunków umowy oraz, w przypadkach, w których warunek prowadzi do określonej procedury, środki proceduralne dostępne dla konsumenta²³².

Trybunał²³³ przedstawił odpowiednie kryteria w odniesieniu do tzw. klauzul dotyczących „natychmiastowej wymagalności spłaty” lub przedterminowej spłaty w umowach o kredyt, które umożliwiają wierzycielowi wszczęcie postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką w następujący sposób:

„[...] Artykuł 3 ust. 1 i 3 dyrektywy 93/13 oraz pkt 1 lit. e) i g) i pkt 2 lit. a) załącznika do niej należy interpretować w ten sposób, że do celów oceny, czy warunek umowny dotyczący wcześniejszej wymagalności spłaty pożyczki hipotecznej, [...], zasadnicze znaczenie ma w szczególności to, czy:

- przysługujące przedsiębiorcy uprawnienie do jednostronnego rozwiązania umowy jest uzależnione od niewywiązania się przez konsumenta ze zobowiązania o zasadniczym dla danego stosunku umownego znaczeniu;
- uprawnienie takie przysługuje w przypadkach, w których takie niewywiązanie się ma charakter wystarczająco poważny w stosunku do okresu, na który udzielono pożyczki, i do kwoty tej pożyczki;
- uprawnienie to stanowi odstępstwo od mających zastosowanie w tym zakresie w braku uzgodnienia przez strony reguł, przez co dostęp do sądu i korzystanie z prawa do obrony przez konsumenta są utrudnione, zważywszy na środki procesowe, którymi ów konsument dysponuje, oraz
- prawo krajowe przewiduje odpowiednie i skuteczne środki umożliwiające konsumentowi, w odniesieniu do którego stosowany jest taki warunek umowny, zaradzenie skutkom tego jednostronnego rozwiązania umowy pożyczki.

Na sądzie odsyłającym spoczywa zadanie dokonania tej oceny w świetle wszystkich okoliczności sprawy w postępowaniu głównym”.

W odniesieniu do wysokości odsetek za zwłokę Trybunał²³⁴ objaśnił tę analizę w następujący sposób:

„[...] w odniesieniu do warunku dotyczącego ustalania wysokości odsetek za zwłokę należy przypomnieć, że w świetle pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy w związku z art. 3 ust. 1 i z art. 4 ust. 1 dyrektywy sąd odsyłający winien w szczególności sprawdzić, [...], po pierwsze, jakie przepisy krajowe regulują łączący strony stosunek w sytuacji, gdy ani w zawartej między nimi umowie, ani w tego rodzaju umowach zawieranych z konsumentami nie zostało zawarte żadne porozumienie szczególne, oraz po drugie, ile wynosi w porównaniu z odsetkami ustawowymi stopa ustalonych odsetek za zwłokę, po to, by ustalić, czy jest ona odpowiednia do zapewnienia realizacji urzeczywistnianych za pomocą stopy ustawowej w danym państwie członkowskim celów i nie wykracza poza to, co jest konieczne do ich osiągnięcia”.

²³² Sprawa C-415/11 Aziz, pkt 73 i 74. Sprawy połączone C-537/12 i C-116/13 Banco Popular Español Banco de Valencia, pkt 70 i 71. W odniesieniu do zgodności zasad proceduralnych z UCTD, zob. pkt 6.

²³³ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 66, sprawy połączone C-537/12 i C-116/13 Banco Popular Español Banco de Valencia, pkt 71, oparty na sprawie C-415/11 Aziz, pkt 73 i 75.

²³⁴ Sprawa C-415/11 Aziz, pkt 74.

W odniesieniu do proporcjonalności²³⁵, a tym samym nieuczciwości sankcji określonych w warunkach umowy, Trybunał stwierdził ponadto²³⁶, że konieczne jest rozpatrzenie *łączniego skutku* wszystkich postanowień rzeczonyj umowy dotyczących sankcji, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich.

Nawet jeśli jedynie łączny skutek sankcji czyni je nieproporcjonalnymi, wszystkie odpowiednie warunki umowy należy uznać za nieuczciwe²³⁷, niezależnie, czy je zastosowano²³⁸.

3.4.4. Możliwa nieuczciwość ceny lub wynagrodzenia

Jak wspomniano powyżej²³⁹, zgodnie z minimalną normą przewidzianą w UCTD stosowność ceny lub wynagrodzenia należy oceniać na podstawie art. 3 ust. 1, jedynie jeśli warunków umownych określających obowiązujące ceny lub wynagrodzenie nie wyrażono prostym i zrozumiałym językiem. Ich ocenę na podstawie art. 3 ust. 1, w zakresie w jakim odpowiednie prawo krajowe nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, na przykład praktyk rynkowych obowiązujących w czasie, gdy zawierano umowę, należało będzie wziąć pod uwagę podczas porównywania zapłaty, jakiej ma dokonać konsument, z wartością określonego towaru lub usługi²⁴⁰. Na przykład w odniesieniu do możliwej nieuczciwości w zakresie stopy odsetek zwykłych określonej w umowie kredytu Trybunał stwierdził²⁴¹, że

„jeśli sąd odsyłający jest zdania, że warunek umowy dotyczący sposobu obliczania odsetek zwykłych [...] nie został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy, ciąży na nim obowiązek zbadania, czy warunek ten jest nieuczciwy w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej samej dyrektywy. W ramach takiego badania sąd odsyłający musi w szczególności porównać metodę obliczania stawki odsetek zwykłych przewidzianą przez ową klauzulę i rzeczywistą stawkę tychże odsetek ze zwykle stosowanymi metodami ich obliczania oraz stawką odsetek ustawowych, a także ze stawkami odsetek stosowanymi na rynku w chwili zawarcia umowy stanowiącej przedmiot sporu w postępowaniu głównym w przypadku kredytu równoważnej wysokości i udzielonego na równoważny okres co w przypadku badanej umowy kredytu”.

Uwzględniając również „wymogi dobrej wiary” w art. 3 ust. 1, Komisja uważa, że w ramach tej oceny można rozpatrywać tylko sprawiedliwe i słuszne praktyki rynkowe.

3.4.5. Okoliczności w chwili zawierania umowy

Zgodnie z art. 4 ust. 1 nieuczciwy charakter warunku umowy, tj. znaczącą nierównowagę w porównaniu z wymogami dobrej wiary, należy ocenić z uwzględnieniem charakteru umowy, pozostałych warunków umowy oraz pozostałych powiązanych umów, jak również

²³⁵ Pkt 1 lit. e) załącznika do UCTD.

²³⁶ Sprawa C-377/14 Radlinger Radlingerová, pkt 101.

²³⁷ Sprawa C-377/14 Radlinger Radlingerová, pkt 101.

²³⁸ Zob. również pkt 4.3.3 oraz sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 4 sentencji wyroku oraz pkt 73. Odesłanie do orzeczenia w trybie prejudycjalnym (sprawa C-750/18 A, B / C – na dzień 31 maja 2019 r. będąca w toku), w którym zwrócono się do Trybunału z wnioskiem o przedstawienie wytycznych dotyczących tego, czy łączny efekt można ograniczyć do sankcji związanych z niedopełnieniem zobowiązań umownych, zostało wykreślone.

²³⁹ Pkt 3.1. i 3.2.2. Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés.

²⁴⁰ W tym, na przykład jeżeli wahania kursów walut mogą prowadzić do nierównowagi praw i obowiązków stron poprzez nakładanie na konsumenta większego obciążenia, sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 52–58.

²⁴¹ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 67, tiret drugie.

„wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy”. Ten ostatni aspekt nie obejmuje okoliczności ujawniających się podczas wykonywania umowy. Okoliczności towarzyszące zawarciu danej umowy muszą jednak obejmować wszystkie okoliczności, o których sprzedawca lub dostawca wiedział lub na podstawie uzasadnionych oczekiwań mogły być mu znane i które mogły wpływać na późniejsze wykonanie umowy²⁴².

Jednym z przykładów takich okoliczności jest ryzyko wahań kursów wymiany nieodłącznie związane z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, które może się urzeczywistnić dopiero w trakcie wykonywania umowy. W takich przypadkach do sądów krajowych należy ocena, czy – w świetle kompetencji i wiedzy fachowej kredytodawcy – narażenie konsumenta na ryzyko kursowe jest zgodne z wymogami dobrej wiary, tj. stanowi uczciwą i sprawiedliwą praktykę, oraz czy powoduje znaczącą nierównowagę w rozumieniu art. 3 ust. 1²⁴³.

W przypadku zmiany lub zastąpienia warunków umowy przy ocenie nowych warunków umowy celowe jest uwzględnienie okoliczności występujących w momencie zmiany lub zastąpienia.²⁴⁴

Znaczącą nierównowagę należy uwzględnić w odniesieniu do treści warunków umowy *niezależnie od sposobu ich zastosowania w praktyce*²⁴⁵. Na przykład, jeżeli w warunkach umowy dopuszczono możliwość wymagania przez sprzedawcę lub dostawcę natychmiastowej pełnej spłaty kredytu w przypadku niezapłacenia przez konsumenta określonej liczby miesięcznych rat, nieuczciwy charakter należy ocenić na podstawie liczby niezapłaconych rat miesięcznych wymaganych w umowie. Ocena ta nie może opierać się na liczbie miesięcznych rat, których konsument faktycznie nie zapłacił, zanim sprzedający lub dostawca powołał się na odpowiedni warunek²⁴⁶.

3.4.6. Znaczenie braku przejrzystości przy ocenie uczciwości warunków umowy

Brak przejrzystości nie oznacza automatycznie nieuczciwego charakteru danych warunków umowy na podstawie art. 3 ust. 1 UCTD²⁴⁷. Oznacza to, że po ustaleniu, iż warunki umowy objęte art. 4 ust. 2²⁴⁸ „nie są wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”, ich nieuczciwy charakter należy zwykle ocenić na podstawie kryteriów określonych w art. 3 ust. 1²⁴⁹. I odwrotnie, brak przejrzystości nie jest niezbędnym elementem oceny nieuczciwego charakteru, o którym mowa w art. 3 ust. 1²⁵⁰, tak więc również warunki umowy, które są

²⁴² W sprawie C 186/16 *Andriuc*, pkt 54 Trybunał powołuje się po prostu na okoliczności, o których sprzedawca lub dostawca „mógł wiedzieć” w momencie zawierania umowy. W pkt 56 Trybunał odwołuje się jednak również do fachowej wiedzy i doświadczenia banku oraz do tego, że sąd krajowy musi ocenić między innymi, czy narażenie na ryzyko kursowe spełnia wymogi dobrej wiary.

²⁴³ Sprawa C-186/16 *Andriuc*, pkt 55 i 56.

²⁴⁴ Trybunał poproszono o przedstawienie dalszej interpretacji w sprawie C-452/18 *Ibercaja Banco* (na dzień 31 maja 2019 r. pozostającej w toku) dotyczącej odnowienia umowy kredytu.

²⁴⁵ Sprawa C 602/13 *BBVA*, pkt 50.

²⁴⁶ Sprawa C 421/14 *Banco Primus*, pkt 4 sentencji wyroku i pkt 73.

²⁴⁷ Zgodnie z zasadą minimalnej harmonizacji prawo krajowe może jednak przewidywać tego rodzaju bezpośrednie konsekwencje w przypadku braku przejrzystości. Zob. pkt 2 dotyczący relacji UCTD z prawem krajowym oraz art. 307 ust. 1 niemieckiego kodeksu cywilnego (BGB).

²⁴⁸ Zob. pkt 3.2.1.

²⁴⁹ Zostało to potwierdzone w sposób dorozumiany lub wyraźny w kilku orzeczeniach, na przykład w sprawach C-421/14 *Banco Primus*, pkt 62–67, w szczególności w pkt 64 i pkt 67 tiret drugie, sprawie C-119/17 – *Lupean*, pkt 22–31, lub C-118/17 *Dunai*, pkt 49.

²⁵⁰ Braku przejrzystości nie wymieniono jako warunku w art. 3 ust. 1. Sytuacja przedstawia się odmiennie jedynie w przypadku warunków umowy określających główny przedmiot umowy lub których ocena wymagałaby zbadania adekwatności ceny lub wynagrodzenia.

całkowicie przejrzyste, mogą być nieuczciwe zgodnie z art. 3 ust. 1 w świetle ich niewyważonej treści²⁵¹.

W zakresie, w jakim warunki umowy nie są jasne i zrozumiałe, tj. gdy sprzedawcy lub dostawcy nie spełniają wymogów przejrzystości, okoliczność ta może jednak przyczynić się do uznania danych warunków umowy za nieuczciwe zgodnie z art. 3 ust. 1 lub nawet wskazywać na ich nieuczciwy charakter. W pkt 1 lit. i) załącznika, w ujęciu ogólnym, oraz w pkt 1 lit. i) załącznika, ze szczególnym uwzględnieniem jednostronnych zmian warunków umowy, potwierdzono, że brak przejrzystości może mieć decydujące znaczenie dla nieuczciwego charakteru warunków umowy.

W kilku orzeczeniach odniesiono się do braku przejrzystości jako (ważnego) elementu oceny nieuczciwego charakteru co najmniej określonych rodzajów warunków umowy²⁵² lub jednocześnie do braku przejrzystości i nieuczciwego charakteru warunków umowy²⁵³.

Trybunał podkreślił znaczenie przejrzystości dla uczciwości warunków umowy, na przykład w odniesieniu do klauzul umożliwiających sprzedawcy lub dostawcy zmianę stawek, jakie mają być płacone przez konsumentów w umowach długoterminowych²⁵⁴, warunków

²⁵¹ Potwierdzono to w sprawie C-342/13 Katalin Sebestyén, pkt 34: „Niemniej jednak nawet przyznając, że ogólne informacje otrzymane przez konsumenta przed zawarciem umowy spełniają wynikające z art. 5 tej dyrektywy wymogi prostego i zrozumiałego języka, sama ta okoliczność nie może pozwolić na wykluczenie nieuczciwego charakteru warunku [...]”

²⁵² Na przykład sprawa C472/10 Invitel, pkt 28 sentencji wyroku oraz końcowa część pkt 1 sentencji wyroku: „Do właściwości sądu krajowego [...] należy dokonanie oceny, w świetle art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, nieuczciwego charakteru postanowienia umownego zawartego w sporządzonym przez przedsiębiorcę wzorcu umowy konsumenckiej, zgodnie z którym przedsiębiorcy przysługuje prawo jednostronnego dokonywania zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną przez niego usługą, przy czym postanowienie to nie określa w sposób jasny sposobu wyliczania wysokości opłat ani nie wskazuje uzasadnionych powodów takiej zmiany. Dokonując takiej oceny, sąd krajowy powinien w szczególności ustalić, czy – uwzględniając ogół postanowień wzorca umowy konsumenckiej obejmującego sporne postanowienie, a także mając na względzie przepisy krajowe ustanawiające prawa i obowiązki, które mogą uzupełniać prawa i obowiązki określone w rozpatrywanym wzorcu – powody lub sposób zmiany wysokości opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w sposób jasny i zrozumiały, a także, w odpowiednim wypadku, czy konsumentowi przysługuje uprawnienie do wypowiedzenia umowy”.

Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 2 sentencji wyroku: „Art. 3 i art. 5 dyrektywy 93/13 w związku z art. 3 ust. 3 dyrektywy 2003/55/WE [...] należy interpretować w ten sposób, że w celu oceny, czy standaryzowana klauzula umowna, na podstawie której przedsiębiorstwo zaopatrzenia zastrzega sobie prawo do zmiany opłat za dostawę gazu, odpowiada bądź nie odpowiada ustanowionym przez te przepisy wymogom dobrej wiary, równowagi i przejrzystości, istotnego znaczenia nabierają w szczególności:

- kwestia, czy umowa wskazuje w sposób przejrzysty powody i sposób zmiany rzeczonych opłat, tak aby konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jasne i zrozumiałe kryteria, ewentualne zmiany tych opłat. [...]; oraz
- kwestia, czy przyznane konsumentowi uprawnienie do rozwiązania umowy w konkretnych warunkach może być skutecznie wykonane.

Zadaniem sądu odsyłającego jest dokonanie rzeczowej oceny na podstawie wszystkich okoliczności danej sprawy, w tym wszystkich klauzul zawartych w ogólnych warunkach umów konsumenckich, których częścią jest spoma klauzula”.

²⁵³ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation przeciwko Amazon, pkt 65: „To właśnie do sądu krajowego należy ustalenie, czy w świetle okoliczności danego przypadku postanowienie spełnia wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”. Zob. również sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 50 oraz sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 40.

Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 47: „Standaryzowana klauzula zezwalająca na takie jednostronne dostosowanie powinna jednak spełniać wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości ustanowione przez rzeczony dyrektyw”.

²⁵⁴ Sprawa C-472/10 Invitel, pkt 21–31; Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 40–55.

określających podstawowe zobowiązania konsumenta w umowach kredytowych²⁵⁵ lub w odniesieniu do klauzul wyboru prawa właściwego²⁵⁶.

Trybunał wyraźnie wskazał, że w odniesieniu do klauzuli wyboru prawa właściwego, w której nie uwzględnia się faktu, że zgodnie z rozporządzeniem Rzym I konsumenci mogą zawsze powoływać się na korzystniejsze przepisy państwa członkowskiego będącego krajem zamieszkania²⁵⁷, pominięcie tej informacji lub wprowadzający w błąd charakter warunku może wskazywać na jego nieuczciwy charakter. Po przywołaniu kryterium znaczącej nierównowagi w prawach i obowiązkach stron Trybunał²⁵⁸ stwierdził, że:

„[w] szczególności niedozwolony charakter takiego postanowienia może wynikać ze sformułowania niespełniającego wymogu sporządzenia umowy prostym i zrozumiałym językiem, o którym mowa w art. 5 dyrektywy 93/13. [...]”

Można zatem stwierdzić, że w zależności od treści danego warunku umowy oraz w świetle wpływu braku przejrzystości **ewentualny nieuczciwy charakter warunku umowy może być ściśle związany z jej nieprzejrzystością lub nieprzejrzystość warunku umowy może nawet wskazywać na nieuczciwy charakter**. Może tak być na przykład w przypadku, gdy konsumenci nie mogą zrozumieć skutków warunku lub gdy są wprowadzani w błąd.

Co więcej, jeżeli konsumenci znajdują się w niekorzystnej sytuacji ze względu na niejasne, ukryte lub wprowadzające w błąd warunki umowy lub jeżeli nie przedstawiono wyjaśnień niezbędnych do zrozumienia ich skutków, jest mało prawdopodobne, aby sprzedawca lub dostawca uczciwie i sprawiedliwie traktował konsumenta i uwzględnił jego prawnie uzasadnione interesy.

3.4.7. Rola załącznika, o którym mowa w art. 3 ust. 3 UCTD

Jak stwierdzono w art. 3 ust. 3 UCTD, wykaz znajdujący się w załączniku do UCTD zawiera „jedynie” przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które *mogą* być uznane za nieuczciwe. Trybunał podkreślał to przy różnych okazjach²⁵⁹. Niewyczerpujący charakter załącznika oraz zasada minimalnej harmonizacji zgodnie z art. 8 UCTD oznaczają, że prawo krajowe może rozszerzyć wykaz lub stosować sformułowania prowadzące do bardziej rygorystycznych norm²⁶⁰.

Ponieważ wykaz ma jedynie charakter orientacyjny, zawarte w nim warunki nie powinny być automatycznie uznawane za nieuczciwe. Oznacza to, że ich nieuczciwy charakter w dalszym ciągu należy oceniać w świetle ogólnych kryteriów określonych w art. 3 ust. 1 i art. 4 UCTD²⁶¹. Trybunał określił, że warunki wymienione w załączniku nie muszą być konieczne

²⁵⁵ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, sprawa C-348/14 Bucura, sprawa C-186/16 Andriciuc i sprawa C-119/17 Lupean, pkt 22–31.

²⁵⁶ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation/Amazon.

²⁵⁷ Art. 6 rozporządzenia Rzym I.

²⁵⁸ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation/Amazon, pkt 68, której fragment przytoczono w niniejszym dokumencie. Poprzedni pkt 67 ma następujące brzmienie: „W tych okolicznościach, [...], wcześniej sporządzone postanowienie dotyczące wyboru prawa właściwego wyznaczające prawo państwa członkowskiego siedziby przedsiębiorcy jest niedozwolone tylko w wypadku, gdy posiada określone cechy, właściwe swojemu brzmieniu lub kontekstowi, powodujące znaczący brak równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron”.

²⁵⁹ Sprawa C-472/10 Invitel, pkt 25; Sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 37 i 38; sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 42; oraz postanowienie w sprawie C-76/10 Pohotovost', pkt 56 i 58.

²⁶⁰ Sprawa C-478/99 Komisja/Szwecja, pkt 11.

²⁶¹ Sprawa C-478/99 Komisja/Szwecja, pkt 11.

uznawane za nieuczciwe i odwrotnie – warunki niewymienione w wykazie mogą być mimo to uznawane za nieuczciwe²⁶². Załącznik stanowi jednak ważny element oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy. Jak stwierdził Trybunał:

„[c]hociaż o nieuczciwym charakterze określonego postanowienia umownego nie przesądza w sposób automatyczny sama treść omawianego załącznika, to jednak załącznik ten stanowi istotną przesłankę, na jakiej właściwy sąd może oprzeć swą ocenę nieuczciwego charakteru takiego postanowienia”²⁶³.

W przypadku gdy państwo członkowskie²⁶⁴ przyjęło „czarny wykaz” warunków, które zawsze uznaje się za nieuczciwe²⁶⁵, wówczas warunków umowy zamieszczonych w takich wykazach nie trzeba będzie oceniać na podstawie przepisów krajowych transponujących art. 3 ust. 1.

W przeciwnym razie organy krajowe będą musiały zbadać rzeczony warunek na podstawie art. 3 ust. 1, wykorzystując załącznik jako wskazówkę co do tego, co zwykle stanowi znaczącą nierównowagę w zakresie praw i obowiązków stron sprzeczną z wymogami dobrej wiary.

W swoim orzecznictwie Trybunał odniósł się do następujących punktów załącznika:

- pkt 1 lit. e)²⁶⁶: C-76/10 Pohotovost’; C-415/11 Aziz²⁶⁷; sprawy połączone C-94/17 i C-96/16 Banco Santander Escobedo Cortés dotyczące odsetek za opóźnienia w płatnościach;
- pkt 1 lit. e): C-377/14 Radlinger Radlingerová dotycząca łącznego skutku sankcji umownych;
- lit. i), j) oraz l) w związku z pkt 2 lit. b) i d): C-92/11 RWE Vertrieb, C-472/10 Invitel²⁶⁸, sprawa C-348/14 Bucura²⁶⁹, dotyczące klauzul zmienności cen;
- pkt 1 lit. j) oraz l) w związku z pkt 2 lit. b) i d):
 - sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai²⁷⁰ dotycząca mechanizmu wymiany walut w odniesieniu do kredytu hipotecznego denominowanego w walucie obcej;
 - Sprawa C-143/13 Matei i Matei²⁷¹ w odniesieniu do jednostronnych zmian stopy oprocentowania;

²⁶² Sprawa C-237/02 Freiburger Kommunalbauten, pkt 2; Sprawa C-478/99 Komisja/Szwecja, pkt 20. W sprawie C-143/13 Matei i Matei pkt 60 Trybunał odniósł się do załącznika jako do „szarego wykazu”. Możliwe jest jednak, że w niektórych prawach krajowych istnieją „szare wykazy” w sensie istnienia (wzruszalnego) domniemania prawnego, zgodnie z którym określone rodzaje warunków umowy są nieuczciwe.

²⁶³ Sprawa C-472/10 Invitel, pierwsza część pkt 26.

²⁶⁴ Zob. załącznik 2 do niniejszego zawiadomienia.

²⁶⁵ Sprawa C-143/13 Matei i Matei, pkt 61.

²⁶⁶ Warunki „nakładające na konsumenta obowiązek wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

²⁶⁷ Pkt 74.

²⁶⁸ Pkt 21–31.

²⁶⁹ Pkt 60.

²⁷⁰ W szczególności pkt 73.

²⁷¹ W szczególności pkt 59 i 74. Pkt 74 ma następujące brzmienie: „W szczególności z art. 3 i 5 dyrektywy 93/13, a także z pkt 1 lit. j) i l) oraz z pkt 2 lit. b) i d) załącznika do tej dyrektywy wynika, że do celów przestrzegania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie zyskuje kwestia, czy umowa o kredyt wskazuje

- pkt 1 lit. q)²⁷²:
 - C-240/98 Océano Grupo Editorial; C-137/08 VB Penzügyi Lízing; C-243/08 Pannon GSM; w którym uściśla się, że klauzule dotyczące jurysdykcji nakładające na konsumenta obowiązek podporządkowania się wyłącznej właściwości sądu, który może być oddalony od jego miejsca zamieszkania, utrudniając mu w ten sposób stawiennictwo, są zasadniczo objęte pkt 1 lit. q)²⁷³; sprawa C-266/18 Aqua Med dotyczy ustawowych przepisów dotyczących jurysdykcji;
 - C-240/08 Asturcom Telecomunicaciones; C-342/13 Katalin Sebestyén w odniesieniu do klauzul arbitrażowych;
 - C-415/11 Aziz, pkt 75 dotycząca klauzul egzekucji z nieruchomości zawartych w umowach pożyczek hipotecznych i oceny tych klauzul w związku z dostępnymi środkami ochrony prawnej.

Jedną z zalet załącznika jest to, że może on przyczynić się do wypracowania wspólnej podstawy, gdy państwa członkowskie koordynują swoje działania służące egzekwowaniu przepisów prawnych w odniesieniu do nieuczciwych warunków umownych. W załączniku do UCTD oraz w poszczególnych rodzajach załączników w transpozycjach krajowych wyjaśniono także sprzedawcom lub dostawcom w bardziej przystępny sposób, jakiego rodzaju warunki umowy są problematyczne; załączniki te mogą być dla organów egzekwowania prawa pomocne w egzekwowaniu UCTD – w sposób formalny lub nieformalny.

4. Niewiążący charakter nieuczciwych warunków umownych (art. 6 ust. 1 UCTD)

Artykuł 6

1. „Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

2. „Państwa członkowskie podejmą niezbędne kroki do zapewnienia, iż konsument nie utraci ochrony przyznanej mu na mocy niniejszej dyrektywy poprzez wybór prawa państwa trzeciego jako prawa obowiązującego w stosunku do danej umowy, jeśli ta ostatnia pozostaje w ścisłym związku z terytorium państw członkowskich”.

w sposób przejrzysty powody i specyfikę mechanizmu zmiany stopy procentowej i związek między tym warunkiem a innymi warunkami dotyczącymi wynagrodzenia kredytodawcy, tak by poinformowany konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne”.

²⁷² „warunki umowne, których celem lub skutkiem jest »wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy«”.

²⁷³ Sprawa C-240/98 Océano Grupo Editorial, sentencja wyroku i pkt 22–24; sprawa C-137/08 VB Penzügyi Lízing, pkt 54–56; sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 41.

Motyw 21

„Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby nieuczciwe warunki nie były zamieszczane w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami oraz, jeżeli jednak takie warunki zostają w nich zawarte, aby nie były one wiążące dla konsumenta, oraz zagwarantować, żeby umowa obowiązywała strony zgodnie z zawartymi w niej postanowieniami, pod warunkiem że po wyłączeniu z umowy nieuczciwych warunków może ona nadal obowiązywać”.

4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi

Trybunał²⁷⁴ regularnie podkreśla kluczową rolę art. 6 ust. 1 w systemie ochrony konsumentów w ramach UCTD, który:

„[...] opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania [...]”²⁷⁵.

Niewiązący charakter nieuczciwych warunków umownych w rozumieniu art. 6 ust. 1 jest **przepisem bezwzględnie obowiązującym**, dzięki któremu w UCTD zmierza się do usunięcia tej nierównowagi i zapewnienia *równowagi rzeczywistej*²⁷⁶ między stronami umowy. Jak stwierdził Trybunał²⁷⁷:

„[...] art. 6 ust. 1 dyrektywy, zgodnie z którym nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta, stanowi przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron”.

Zważywszy, że zapewniona w UCTD ochrona konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi leży w interesie publicznym, Trybunał²⁷⁸ wielokrotnie stwierdzał, że art. 6 ust. 1 jest **równoważny z zasadami porządku publicznego ustanowionymi w prawie państw członkowskich**:

„Trybunał orzekł ponadto, że z uwagi na charakter i wagę interesu publicznego leżącego u podstaw ochrony udzielanej przez dyrektywę konsumentom art. 6 tej dyrektywy należy uznać za równoważny z krajowymi przepisami posiadającymi w ramach krajowego porządku prawnego rangę zasad porządku publicznego [...]. Należy uznać, że ta kwalifikacja rozszerza się na wszystkie przepisy dyrektywy, które są niezbędne do realizacji celu zamierzonego

²⁷⁴ Np. sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 40, cytowany w niniejszym dokumencie.

²⁷⁵ Odesłanie do sprawy C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 22, oraz przywołane tam orzecznictwo.

²⁷⁶ Sprawy C-421/14 Banco Primus, pkt 41, C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 23, sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo i inni, pkt 53 i 55.

²⁷⁷ Sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 38 zodesłaniami do sprawy C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 40 oraz sprawa C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 20.

²⁷⁸ Np. sprawy połączone C-154/15, C-307/15 oraz C-308/15 Naranjo Gutierrez, pkt 54; Sprawa C-488/11, Asbeek Brusse, pkt 44, cytowany w niniejszym dokumencie. W tym punkcie Trybunał powołuje się na poprzednie orzeczenia w sprawach C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 52 i C-76/10 Pohotovost', pkt 50.

przez rzeczony art. 6”.

Obowiązkowy lub bezwzględnie obowiązujący charakter art. 6 ust. 1 oznacza, że postanowienie to jest wiążące dla wszystkich stron i organów oraz że co do zasady nie można od niego odstąpić. Znajduje to potwierdzenie w art. 6 ust. 2 UCTD, w którym sprecyzowano, że konsumenci nie mogą utracić praw przyznanych im na mocy UCTD, nawet jeżeli w drodze porozumienia o wyborze prawa właściwego umowa podlega prawu państwa innego niż państwo członkowskie²⁷⁹.

Bezwzględnie obowiązujący charakter art. 6 ust. 1 oznacza również, że **konsumenci nie mogą** co do zasady **zrzec się tej ochrony**, bezpośrednio ani pośrednio, w drodze umowy²⁸⁰ ani w drodze jednostronnej deklaracji. Powyższe uregulowanie z pewnością stosuje się przed rozstrzygnięciem jakiegokolwiek sporu dotyczącego konkretnych roszczeń związanych z nieuczciwym charakterem warunków umowy²⁸¹.

Istotne skutki wynikające z art. 6 ust. 1 przedstawiono w podpunktach 4.2., 4.3. i 4.4. W pkt 5 omówiono gwarancje procesowe wynikające z art. 6 ust. 1. Istotne konsekwencje wynikające z nieuczciwego charakteru warunków umowy mają zastosowanie niezależnie od postępowania sądowego i niezależnie od tego, czy kwestię nieuczciwego charakteru warunków umowy podniósł konsument, czy też sąd z urzędu.

4.2. Skutek prawny „niewiązący dla konsumenta”

Pojęcie nieuczciwych warunków umownych, które nie są wiążące dla konsumentów, można przełożyć na różne pojęcia prawne na poziomie krajowym pod warunkiem uzyskania ochrony, do której dąży się w UCTD. Wydaje się jednak, że zamierzoną ochronę najskuteczniej zapewniłaby *nieważność* nieuczciwych warunków umownych. Trybunał²⁸² podkreślił, że:

„[...] art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać **za nigdy nieistniejący**, tak by **nie wywoływał on skutków wobec konsumenta**. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku”.

Niewiązący charakter nieuczciwych warunków umownych wynika bezpośrednio z UCTD i nie wymaga uprzedniego stwierdzenia nieuczciwego charakteru lub nieważności warunku umowy przez sąd lub inny uprawniony organ. Tego rodzaju stwierdzenia zapewniają jednak pewność prawa w odniesieniu do (nie)uczciwego charakteru danego warunku umowy,

²⁷⁹ Zob. pkt 1.2.5 dotyczący przedsiębiorców mających siedzibę w państwach trzecich.

²⁸⁰ Ani na podstawie warunków negocjowanych indywidualnie, ani warunków umowy w rozumieniu art. 3 ust. 1 UCTD.

²⁸¹ Trybunał wyjaśnił jednak, że po uzyskaniu informacji o nieuczciwym charakterze warunku umowy konsumenci mogą w trakcie postępowania sądowego zdecydować się nie powoływać na tę ochronę (zob. pkt 4.3.3. oraz 5.5.1. i 5.5.5.). W sprawie C-452/18 Ibercaja (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku) występuje się do Trybunału o rozpatrzenie warunków umowy zawartych w umowie odnowienia zobowiązania, zgodnie z którymi konsument zrzekł się prawa do dochodzenia roszczeń restytucyjnych na podstawie warunków umowy, które mogły być nieuczciwe w związku z „ugodą” dotyczącą skutków nieuczciwego warunku umownego, i może on udzielić dalszych wskazówek w odniesieniu do tej zasady.

²⁸² Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 61.

w szczególności w przypadkach, w których mogą istnieć odmienne zdania co do jego nieuczciwego charakteru.

Zatem niewiążący charakter nie może zależeć od tego, czy i kiedy konsument podniósł kwestię nieuczciwego charakteru danego warunku umowy lub go zaskarżył, co potwierdził Trybunał²⁸³, stwierdzając, że:

„[...] art. 6 ust. 1 dyrektywy należy interpretować w taki sposób, iż nieuczciwy warunek umowny nie wiąże konsumenta i że nie jest konieczne w tym względzie, żeby taki warunek został przez niego wcześniej skutecznie zaskarżony”.

Oznacza to również, że nie można co do zasady uniemożliwiać konsumentom żądania od sprzedawcy lub dostawcy wyłączenia z umowy danego nieuczciwego warunku, zaskarżenia warunku umowy przed sądem krajowym lub zgłoszenia sprzeciwu wobec roszczeń ze strony sprzedawców lub dostawców w oparciu o nieuczciwe warunki umowne z powodu obowiązujących terminów przedawnienia²⁸⁴. Takie same zasady obowiązują w przypadku uprawnień sądów krajowych do oceny z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy. Trybunał²⁸⁵ stwierdził, że:

„[...] ochrona przyznana konsumentom na podstawie dyrektywy sprzeciwia się przepisowi krajowemu, zgodnie z którym w postępowaniu wszczętym przez sprzedawcę lub dostawcę przeciwko konsumentowi na podstawie zawartej pomiędzy nimi umowy zabrania się sądowi krajowemu stwierdzenia z urzędu lub na wniosek konsumenta nieuczciwego charakteru warunku po upływie terminu przedawnienia”.

W przypadku gdy w związku z indywidualnym sporem lub powództwem zbiorowym sąd krajowy uzna dany warunek za nieuczciwy, takie ustalenie lub stwierdzenie stosuje się *ex tunc*. Oznacza to, że tego rodzaju ustalenie lub stwierdzenie musi być skuteczne od momentu zawarcia umowy lub momentu, w którym do umowy włączono odnośny warunek, a nie *ex nunc* od momentu wydania wyroku²⁸⁶.

4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron

W niniejszym punkcie omówiono zasadę, zgodnie z którą nieuczciwe warunki umowne należy uchylić i nie ich można zmieniać (podpunkt 4.3.1.) oraz szczególne okoliczności, w których możliwe jest wypełnienie luk w umowie będących skutkiem wykreślenia nieuczciwego warunku umownego (podpunkt 4.3.2.).

²⁸³ Sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 28, którego treść cytowano w niniejszym dokumencie.

²⁸⁴ Odmianą kwestią jest fakt, że również konsumenci będą zasadniczo podlegali terminom na wniesienie środków zaskarżenia w toczącym się postępowaniu lub mogą podlegać rozsądnym terminom przedawnienia w przypadku żądania zwrotu płatności dokonanych na podstawie nieuczciwych warunków umownych, zob. sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 69–70.

²⁸⁵ Sprawa C-473/00 Cofidis, pkt 38. Obowiązek sądu krajowego dotyczący dokonania oceny z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy omówiono w pkt 5.

²⁸⁶ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, sentencja wyroku i pkt 73–75.

4.3.1. Zasada: uchylenie i zakaz zmiany nieuczciwych warunków umownych

Zgodnie z art. 6 ust. 1 podczas gdy nieuczciwe warunki umowne nie są wiążące dla konsumentów, umowa w pozostałej części nadal obowiązuje strony, „jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”. Trybunał²⁸⁷ wielokrotnie podkreślał, że:

„[...] zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy rozpoznający nieuczciwy warunek umowny ma wyłącznie obowiązek wyłączenia stosowania tego warunku, tak aby nie wywoływał on wiążących skutków wobec konsumenta, bez upoważnienia go do zmiany treści tego warunku. Umowa ta powinna bowiem co do zasady dalej istnieć bez jakiegokolwiek zmiany innej niż ta wynikająca ze zniesienia wspomnianego warunku, w zakresie, w jakim zgodnie z przepisami prawa krajowego możliwe jest takie dalsze istnienie umowy [...]”²⁸⁸.

W odniesieniu do nieuczciwych postanowień dotyczących kar umownych oznacza to na przykład, że sądy krajowe nie mogą obniżyć kwoty należnej z tytułu warunku umownego do akceptowalnego poziomu, lecz muszą po prostu odrzucić cały warunek²⁸⁹.

Zmiana nieuczciwych warunków umownych oznaczałaby w istocie, że warunki te pozostałyby częściowo wiążące i że sprzedawcy lub dostawcy odnieśliby pewne korzyści z ich stosowania. Podważyłoby to skuteczność art. 6 ust. 1 UCTD i usunęłoby skutek odstrasżający, jaki art. 6 ust. 1 UCTD ma osiągnąć, traktując nieuczciwe warunki umowne jako niewiążące²⁹⁰. Usunięcie tego rodzaju skutku odstrasżającego byłoby również niezgodne z celem, jakim jest zwalczanie dalszego stosowania nieuczciwych warunków, co odzwierciedla art. 7 ust. 1 UCTD²⁹¹.

Kierując się tą samą logiką, niedopuszczalne jest również częściowe wykreślenie nieuczciwego warunku umownego, ponieważ zasadniczo będzie ono równoważne zmianie warunku umownego na skutek zmiany jego treści²⁹².

²⁸⁷ Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 73. W sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito Trybunał ustanowił podstawowe zasady dotyczące skutków niewiążącego charakteru nieuczciwych warunków umownych. Skutki te potwierdzono w wielu sprawach, np. w sprawie C-488/11 Asbeek Brusse; sprawie C-26/13 Kásler and Káslerné Rábai; w sprawach połączonych C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13 Unicaja Banco y Caixabank; sprawie C-421/14 Banco Primus, pkt 71; sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 57–61.

²⁸⁸ Odesłanie do sprawy C-421/14 Banco Primus, pkt 71 oraz przywołane tam orzecznictwo.

²⁸⁹ Np. sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 59: „[...] art. 6 ust. 1 dyrektywy nie może być interpretowany jako zezwalający sądowi krajowemu, w wypadku gdy stwierdzi on nieuczciwy charakter postanowienia dotyczącego kary umownej w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, na obniżenie kwoty kary umownej nałożonej na konsumenta zamiast całkowitego niestosowania wobec niego danego postanowienia [...]”.

²⁹⁰ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 60 i 62.

²⁹¹ Np. sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 58: „Trybunał orzekł, że wykładnię tę potwierdzają ponadto cel i ogólna struktura dyrektywy. W tym względzie przypomniał on, że na podstawie charakteru i znaczenia interesu publicznego, na którym oparta jest ochrona zagwarantowana konsumentom, dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie, jak wynika z jej art. 7 ust. 1, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków »mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami«. Gdyby więc sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy, ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 66–69)”.

²⁹² Trybunał potwierdził to w sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 55: W niniejszym przypadku samo usunięcie zapisu dotyczącego wymagalności spłaty, z powodu którego postanowienia sporne w postępowaniu głównym mają nieuczciwy charakter, sprowadzałoby się ostatecznie do

Odmierna sytuacja ma miejsce jedynie w przypadkach, w których to, co wydaje się jednym „warunkiem umowy”, w rzeczywistości składa się z różnych warunków w rozumieniu art. 3 ust. 1. Taki stan rzeczy może mieć miejsce w szczególności w przypadku, gdy warunek umowny zawiera (co najmniej) dwa postanowienia, które można od siebie oddzielić w taki sposób, że jedno z nich można wykreślić, natomiast pozostałe postanowienia są nadal jasne i zrozumiałe oraz mogą być poddane indywidualnej ocenie.

Dotychczas Trybunał udzielił jedynie kilku wskazówek dotyczących kryteriów ustalania, co stanowi warunek umowy sam w sobie. Rozróżnia on na przykład warunki umowy określające podstawowe obowiązki konsumenta w zakresie spłaty kredytu w danej walucie oraz warunki określające mechanizm przeliczania walut²⁹³, które zatem z definicji stanowią odrębne warunki umowy. To samo dotyczy warunków określających cenę przewidzianą do zapłaty przez konsumenta oraz mechanizm zmian cen w długoterminowych stosunkach umownych²⁹⁴.

Trybunał²⁹⁵ dokonał również rozróżnienia między warunkiem określającym stopę odsetek zwykłych kredytu hipotecznego a warunkiem dotyczącym odsetek za zwłokę w płatnościach, nawet jeśli tę ostatnią zdefiniowano jako powiększenie stopy odsetek zwykłych. Po stwierdzeniu, że odsetki zwykłe i odsetki za zwłokę pełnią bardzo różne funkcje, Trybunał wyjaśnił, że:

„[...] rozważania te mają zastosowanie niezależnie od tego, jak zredagowano warunek umowny określający stopę odsetek za zwłokę oraz warunek umowny ustalający stopę odsetek zwykłych. W szczególności zachowują one swoją ważność nie tylko wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona niezależnie od stopy odsetek zwykłych w odrębnym warunku, ale także wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona poprzez powiększenie stopy odsetek zwykłych o określoną liczbę punktów procentowych. W tym ostatnim przypadku – przypadku nieuczciwego warunku polegającego na takim powiększeniu – dyrektywa 93/13 wymaga jedynie, aby owo powiększenie zostało unieważnione.

W odniesieniu do częściowego wykreślenia Trybunał nie wskazał dotychczas, czy stosowana na przykład przez niemiecki sąd najwyższy doktryna „niebieskiego ołówka” jest zgodna z UCTD²⁹⁶. Zgodnie z tą doktryną rozróżnia się niedopuszczalną zmianę²⁹⁷ warunku umowy i dopuszczalne wykreślenie nieuczciwego postanowienia zawartego w warunku umowy, o ile pozostałą treść danego warunku można stosować bez jakiegokolwiek dalszej interwencji. Trybunał orzekł jednak, że w odniesieniu do warunku zawartego w umowie o kredyt hipoteczny, który umożliwiał bankowi wezwanie do spłaty całej kwoty kredytu po tym, jak konsument nie uiszczył pojedynczej raty miesięcznej, że obowiązku przedterminowej spłaty *nie można oddzielić* od warunku niezapłacenia (tylko) jednej raty miesięcznej *bez zmiany istoty* tych warunków. W tym przypadku rozdzielenie postanowień nie było możliwe.

mającej wpływ na istotę tych postanowień zmiany ich treści. W związku z tym należy uznać, że gdyby częściowe utrzymanie tych warunków w mocy zostało uznane za dopuszczalne, miałyby to bezpośredni wpływ na przypomniany powyżej skutek odstraszący”.

²⁹³ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai oraz sprawa C-186/16 Andriciuc w związku z art. 4 ust. 2.

²⁹⁴ Sprawa C-472/11 Invitel i sprawa C-92/11 RWE Vertrieb.

²⁹⁵ Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortes, w szczególności pkt 76 i 77.

²⁹⁶ W sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia Trybunał nie odniósł się bezpośrednio do tej kwestii, chociaż w sprawie C-70/17 hiszpański sąd najwyższy wyraźnie powołał się na tę doktrynę.

²⁹⁷ W niemieckiej doktrynie i niemieckim orzecznictwie zwaną również „geltungserhaltende Reduktion”.

Podsumowując:

- dla rozdzielnosci warunków umowy istotne znaczenie ma treść lub funkcja poszczególnych postanowień, a nie sposób, w jaki zredagowano je w danej umowie; oraz
- częściowe wykreślenie nie jest możliwe w przypadku, gdy dwie części warunku umowy są powiązane w taki sposób, że wykreślenie jednej części miałoby wpływ na istotę pozostałej części warunku umowy.

W związku z tym nie wyklucza się, że pojedynczy ustęp/jednostka redakcyjna w umowie zawiera więcej niż jeden warunek umowy w rozumieniu art. 3 ust. 1 UCTD. Z drugiej strony możliwa jest sytuacja, w której dwa ustępy / dwie jednostki redakcyjne lub nawet postanowienia w różnych dokumentach tworzą w świetle ich treści jeden warunek umowy.

Zasada, zgodnie z którą sądy krajowe nie mogą dokonywać zmiany nieuczciwych warunków umownych, ma zastosowanie niezależnie od tego, czy na nieuczciwy charakter warunków powołuje się konsument, czy też nieuczciwy charakter warunków uznaje się z urzędu.

Zasada ta nie narusza jednak prawa stron do zmiany lub zastąpienia nieuczciwego warunku umownego nowym warunkiem w ramach przysługującej im swobody zawierania umów. Jeżeli nowy warunek jest warunkiem umowy w rozumieniu art. 3 ust. 1 UCTD, należy dokonać indywidualnej oceny takiego warunku zgodnie z art. 3, 4 i 5 UCTD. Jednocześnie zmiana lub zastąpienie nieuczciwego warunku umownego nie może co do zasady pozbawić konsumenta praw wynikających z niewiążącego charakteru zmienionego/zastąpionego warunku takich jak roszczenia o przywrócenie stanu poprzedniego²⁹⁸. Trybunał może udzielić więcej informacji na temat tych kwestii, analizując je pod kątem tzw. umów odnowienia zobowiązania²⁹⁹.

Zasada, zgodnie z którą nieuczciwe warunki umowne należy po prostu wykreślić z umowy, podczas gdy pozostała część umowy nadal wiąże strony, nie stwarza trudności w przypadkach, w których możliwe jest wykonanie umowy bez nieuczciwego warunku umownego (nieuczciwych warunków umownych). Taka sytuacja może mieć miejsce na przykład w przypadku kar umownych, takich jak odsetki za zwłokę w płatnościach³⁰⁰, warunki ograniczające odpowiedzialność przedsiębiorcy za nienależyte wykonanie umowy lub klauzule wyboru prawa właściwego, jurysdykcji lub klauzule arbitrażowe. W pkt 4.3.2. omówiono przypadki, w których kwestia ta jest bardziej skomplikowana.

4.3.2. Wyjątek: Uzupelnianie luk w umowie, aby nie dopuścić do jej nieważności

Zgodnie z art. 6 ust. 1 UCTD umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywać wyłącznie wówczas, gdy „jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

To, czy możliwe jest dalsze obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwego warunku umownego, wymaga „oceny prawnej na podstawie obowiązującego prawa krajowego”³⁰¹. Oznacza to indywidualną analizę każdego przypadku, czy możliwe jest –

²⁹⁸ Pkt 5.4.

²⁹⁹ Sprawa C-452/18 Ibercaja (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku).

³⁰⁰ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito; sprawa C-488/11 Asbeek Brusse; sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés itp.

³⁰¹ W sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 65, i w sprawie C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 57, TSUE stwierdził, że „[u]mowa ta powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca zuchylenia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest **prawie** możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego”.

z prawnego lub technicznego punktu widzenia – wykonanie danej umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwego warunku umownego. Dlatego też ocena nie może opierać się wyłącznie na względach ekonomicznych. Ocena możliwości dalszego obowiązywania umowy musi być *obiektywna*, tj. nie może opierać się na interesach tylko jednej strony³⁰². Oznacza to, że nie powinno mieć znaczenia, czy sprzedawca lub dostawca nie zawarłby umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwego warunku umownego lub czy zniesienie tego rodzaju warunku czyni z ekonomicznego punktu widzenia umowę mniej atrakcyjną.

Wykonanie umowy nie jest możliwe, tzn. umowa „nie może nadal obowiązywać” w przypadku wykreślenia warunku określającego główny cel umowy lub warunku niezbędnego do obliczenia wynagrodzenia, które ma zapłacić konsument³⁰³. Dotyczy to na przykład wyznaczenia waluty, w której należy dokonywać spłat³⁰⁴, lub warunku określającego kurs wymiany walut do obliczenia rat spłaty kredytu denominowanego w walucie obcej³⁰⁵.

Jednocześnie należy uwzględnić fakt, że cel art. 6 ust. 1 polega na przywróceniu równowagi między stronami umowy poprzez wyłączenie z umowy nieuczciwych warunków umownych, co do zasady przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości, a nie na unieważnieniu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki³⁰⁶. Państwo członkowskie może jednak postanowić o stwierdzeniu nieważności całości umowy zawierającej nieuczciwe warunki umowne, jeżeli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę³⁰⁷.

Unieważnienie umowy może mieć negatywne skutki dla konsumenta, na przykład w postaci obowiązku niezwłocznej spłaty całego kredytu, a nie w uzgodnionych ratach, co może być sprzeczne z ochroną zamierzoną w UCTD. Trybunał³⁰⁸ uznał zatem, że w drodze wyjątku oraz pod pewnymi warunkami sądy krajowe – w celu uniknięcia unieważnienia umowy – mogą zastąpić nieuczciwy warunek umowny przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym. W odniesieniu do przypadku, w którym odwołanie się do przepisu o charakterze dyspozytywnym pozwoliło uniknąć unieważnienia umowy o kredyt indeksowanej w walucie obcej, spowodowanego nieuczciwością mechanizmu przeliczania walut, Trybunał stwierdził:

„80 Niemniej jednak z powyższego nie wynika, że w sytuacji takiej jak omawiana w postępowaniu głównym art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stałby na przeszkodzie temu, by sąd krajowy uchylił, zgodnie z zasadami prawa zobowiązań, nieuczciwy warunek poprzez zastąpienie go przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym.

81 Przeciwnie, fakt zastąpienia nieuczciwego warunku tego rodzaju przepisem – w przypadku którego, jak wynika z motywu trzynastego dyrektywy 93/13, zakłada się, że nie zawiera nieuczciwych warunków – w zakresie, w jakim dostarcza on rozwiązania, dzięki któremu umowa może dalej obowiązywać mimo wykreślenia warunku III/2 i wciąż wywoływać wiążące skutki względem stron, jest w pełni uzasadniony w świetle celu dyrektywy 93/13”.

³⁰² Sprawa C-453/10, Pereničová i Perenič, pkt 32, sprawa C-118/17 Dunai, pkt 51.

³⁰³ Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 52.

³⁰⁴ Sprawa C-186/16 Andriucic, pkt 35 i 37.

³⁰⁵ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslermé Rábai.

³⁰⁶ Sprawa C-453/10, Pereničová i Perenič, pkt 31, sprawa C-118/17 Dunai, pkt 51. Sprawa C-26/13 Kásler i Káslermé Rábai, pkt 82; sprawa C-453/10 Pereničová i Perenič, pkt 31; oraz sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 40.

³⁰⁷ Sprawa C-453/10, Pereničová i Perenič, pkt 35.

³⁰⁸ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslermé Rábai, pkt 80 i 81.

Trybunał wyjaśnił ponadto, że „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, na które mógłby zostać narażony konsument w związku z unieważnieniem umowy, mogłyby zagrozić osiągnięciu zamierzonego skutku odstrasającego wynikającego z wykreślenia nieuczciwego warunku umownego³⁰⁹.

Zatem zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem³¹⁰ przed zastąpieniem nieuczciwych warunków umownych „uregulowaniami prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym” sądy krajowe muszą ocenić, czy:

- *obiektywnie* wykreślenie nieuczciwego warunku umownego prowadziłyby w przeciwnym razie do unieważnienia umowy jako całości;
- *oraz* czy działanie to naraża konsumenta na *szczególnie szkodliwe skutki*³¹¹ w świetle wszystkich odnośnych przepisów prawa krajowego, w tym zasad proceduralnych³¹².

W UCTD nie definiuje się ani nie stosuje pojęcia „**przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym**”. W innym kontekście w dyrektywie tej odniesiono się do „zasad, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień”. Ta quasi-definicja odzwierciedla to, co jest ogólnie rozumiane jako funkcja przepisów o charakterze dyspozytywnym, a używając tego pojęcia w związku z art. 6 ust. 1, Trybunał w rzeczy samej odnosi się do motywu 13 UCTD³¹³.

Trybunał może dalej rozszerzać wykładnię pojęcia „przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym”. Może na przykład sprecyzować, czy pojęcie to odnosi się wyłącznie do przepisów wyraźnie regulujących prawa i obowiązki stron umowy, czy też może obejmować również przepisy ogólne prawa zobowiązań³¹⁴. W przypadku gdy takie przepisy ogólne pozwalają na twórcze dostosowanie umowy, powstaje pytanie, czy jest to w rzeczywistości równoważne niedopuszczalnej „zmianie” danego warunku lub danych warunków umowy³¹⁵.

³⁰⁹ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 83.

³¹⁰ Trybunał potwierdził zasady ustanowione w sprawie C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 85, w sprawach połączonych C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13 Unicaja Banco y Caixabank, pkt 33 oraz w sprawach połączonych C-96/16 i C-94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 74 i w sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 56–63.

³¹¹ W sprawach C-118/17 Dunai, pkt 54, C-96/16 i C-94/17 Banco Santander i Escobedo Cortés, pkt 74, C-51/17 OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 61 Trybunał podkreślił warunek narażenia konsumenta na „szczególnie szkodliwe skutki”, które stanowiłyby dla konsumenta „karę” lub w sprawie C-118/17 Dunai, pkt 55, że utrzymanie umowy w mocy byłoby sprzeczne z interesami konsumenta.

³¹² Sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 61 i 62.

³¹³ Sprawa C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 80–81; sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 26; sprawa C-280/13 Barclays Bank, pkt 31 i 42; sprawa C-7/16 Banco Popular Español i PL Salvador, pkt 21; Sprawa C-446/17 Woonhaven Antwerpen BV CVBA/Berkani i Hajji, pkt 25.

³¹⁴ Sprawa C-260/18 Dziubak (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku). Sprawa ta dotyczy, między innymi, skutków potencjalnego unieważnienia warunku umowy określającego mechanizm przeliczania walut w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej.

³¹⁵ W opinii z dnia 14 maja 2019 r. w sprawie C-260/18 Dziubak rzecznik generalny Pitruzzella wyraża opinię, że pojęcie „przepisu o charakterze dyspozytywnym” należy interpretować zawężająco w tym znaczeniu, że ma ono zastosowanie wyłącznie do przepisów, które jako takie mogą zastąpić nieuczciwy warunek umowny, nie wymagając przy tym od sędziego „kreatywności”, ponieważ jego zdaniem taka „kreatywność” odpowiadałaby zmianie nieuczciwych warunków umownych (pkt 77–79).

Trybunał³¹⁶ wskazał, że – w celu uniknięcia unieważnienia umowy – w *szczególnych okolicznościach* możliwe jest zastąpienie nieuczciwego warunku umownego przepisami ustawowymi stanowiącymi wzór lub punkt odniesienia dla warunków umowy, lecz niebędącymi z technicznego punktu widzenia przepisami o charakterze dyspozytywnym.

Trybunał może również wyjaśnić, czy w bardzo szczególnych okolicznościach dopuszczalne są inne formy wypełnienia luki powstałej na skutek nieuczciwego warunku umownego³¹⁷.

Dokonując **oceny szczególnie szkodliwych skutków dla konsumentów**, sądy krajowe powinny uwzględnić *interesy konsumenta* w chwili pojawienia się pytania w sprawie toczącej się przed sądem krajowym³¹⁸. Jeżeli chodzi o przypadki, w których z prawnego punktu widzenia utrzymanie umowy w mocy jest niemożliwe na skutek wykreślenia nieuczciwego warunku umownego, oraz *przypadki, w których utrzymanie umowy w mocy byłoby sprzeczne z interesami konsumenta*, Trybunał wskazał, że sądy krajowe nie mogą utrzymać umowy w mocy³¹⁹. W takich przypadkach prawo krajowe nie może zatem uniemożliwiać konsumentom powoływania się na nieważność umowy zgodnie z art. 6 ust. 1 UCTD³²⁰.

Do chwili obecnej Trybunał nie orzekł wyraźnie³²¹, czy sąd krajowy powinien ustalić interes konsumenta w unieważnieniu umowy wyłącznie w oparciu o obiektywne kryteria, czy też raczej w oparciu o preferencje konsumenta wyrażone w postępowaniu. Istnieją jednak mocne argumenty przemawiające za poszanowaniem preferencji konsumenta, biorąc pod uwagę, że konsument może nawet domagać się w postępowaniu sądowym zastosowania nieuczciwego warunku³²².

4.3.3. Stosowanie przepisów o charakterze dyspozytywnym w innych przypadkach

Dotychczas Trybunał nie orzekł konkretnie w kwestii, czy możliwe jest zastosowanie przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, takich jak klauzule dotyczące kar, w przypadku, gdy wykreślenie warunku umowy nie prowadzi do unieważnienia umowy oraz gdy nie oznacza to „zmiany” nieuczciwego warunku przez sąd krajowy. Trybunał³²³ orzekł, że podejście krajowego sądu najwyższego polegające na niezastosowaniu ustawowych odsetek za zwłokę po wyłączeniu z umowy nieuczciwej klauzuli dotyczącej odsetek za zwłokę było zgodne z UCTD. Trybunał nie stwierdził jednak, aby rozwiązanie to było wymagane na mocy UCTD. Z orzecznictwa, o którym mowa w punkcie 4.3.2., może jednak wynikać, że odwołanie się do przepisów o charakterze dyspozytywnym jest możliwe tylko wtedy, gdy w przeciwnym razie umowa byłaby nieważna.

³¹⁶ Sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 59.

³¹⁷ Sprawa C-126/18 Gómez del Moral Guasch (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku) dotycząca potencjalnego unieważnienia odniesienia w umowie o kredyt hipoteczny do indeksu obowiązującej stopy procentowej. Gdyby ten warunek umowy miał okazać się nieuczciwy, wówczas nie byłoby porozumienia co do obowiązującej stopy procentowej.

³¹⁸ Opinia rzecznika generalnego Giovanniego Pitruzzelli z dnia 14 maja 2019 r. w sprawie C-260/18 Dziubak, pkt 60. Od powyższego należy odróżnić ocenę nieuczciwego charakteru warunku umowy na podstawie art. 3 ust. 1, w której uwzględnia się okoliczności towarzyszące zawarciu umowy.

³¹⁹ Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 55.

³²⁰ Sprawa C-118/17 Dunai, pkt 51–55.

³²¹ W sprawie C-118/17 Dunai, pkt 53–55, interes konsumenta w unieważnieniu umowy wydawał się zbieżny z żądaniem konsumenta. W opinii z dnia 14 maja 2019 r. w sprawie C-260/18 Dziubak, pkt 67, rzecznik generalny Pitruzzella uznał preferencje konsumenta za decydujące. W sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 61 i 62, Trybunał powołuje się na ocenę, którą powinien przeprowadzić sędzia krajowy w świetle obowiązującego prawa krajowego, ale nie wyklucza, że sędzia krajowy poruszy tę kwestię z konsumentem.

³²² Zob. pkt 4.3.3. poniżej.

³²³ Sprawy połączone C-94/17 i C-96/16 Banco Santander Escobedo Cortés.

4.3.4. Możliwość stosowania nieuczciwych warunków umownych pomimo ich nieuczciwego charakteru³²⁴?

Trybunał³²⁵ orzekł, że w przypadkach, w których możliwe jest dalsze obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwego warunku³²⁶ oraz po poinformowaniu konsumenta przez sędziego o nieuczciwym i niewiążącym charakterze nieuczciwego warunku umownego, konsument może podjąć decyzję o niepowoływaniu się na tę ochronę, tak aby dany warunek umowy był w rzeczywistości stosowany.

4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym

Kolejnym skutkiem niewiążącego charakteru nieuczciwych warunków umownych jest prawo konsumentów do otrzymania zwrotu płatności dokonanych na podstawie nieuczciwych warunków umownych³²⁷:

„62 Z powyższego wynika, że obowiązek wyłączenia przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot.

63 W istocie bowiem brak takiego skutku restytucyjnego jest w stanie podważyć skutek zniechęcający, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy zamierzał powiązać ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowach zawieranych z konsumentami przez przedsiębiorcę”.

Jedynie przepisy dotyczące pewności prawa mogą ograniczać taki **skutek restytucyjny**³²⁸, w szczególności przepisy dotyczące powagi rzeczy osądzonej i rozsądnych terminów przedawnienia. Jednocześnie państwa członkowskie, w tym prawodawcy i sądy krajowe, nie mogą ograniczać w czasie skutków stwierdzenia nieuczciwego charakteru³²⁹ danego warunku, a tym samym – na przykład – wykluczyć roszczeń restytucyjnych w odniesieniu do czasu poprzedzającego takie stwierdzenie³³⁰:

„Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG [...] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on orzecznictwu krajowemu ograniczającemu w czasie skutki restytucyjne związane ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru – w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy – warunku znajdującego się w umowie zawartej z konsumentem przez przedsiębiorcę jedynie do kwot nienależnie zapłaconych na podstawie takiego warunku po ogłoszeniu orzeczenia, w którym sąd stwierdził ów nieuczciwy charakter”.

³²⁴ Zob. również pkt 5.5.1 i 5.5.5 poniżej.

³²⁵ Sprawa C-243/08 Pannon GSM. Zob. późniejsze potwierdzenie, na przykład w sprawie C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 27 i 35 oraz w sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 63.

³²⁶ Sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria i Bankia, pkt 63.

³²⁷ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 62 i 63, których treść tu cytowano; Sprawa C-483/16 Sziber, pkt 53.

³²⁸ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 67–69.

³²⁹ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo. Cytowany fragment pochodzi z sentencji wyroku.

³³⁰ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 70–71. Trybunał wyraźnie odróżnia tego rodzaju ograniczenie w czasie od rozsądnych terminów przedawnienia przewidzianych w prawie krajowym.

W związku z tym Trybunał przypominał, że jedynie do Trybunału – z uwagi na podstawowy wymóg jednolitego i powszechnego stosowania prawa Unii – należy orzekanie o ewentualnym ograniczeniu w czasie skutków wykładni, jaką nadał on takiemu przepisowi prawa Unii³³¹. Zasadniczo dokonana przez Trybunał wykładnię przepisu prawa Unii sądy krajowe powinny stosować również do stosunków prawnych powstałych i ustanowionych przed wydaniem przez Trybunał wyroku, ponieważ wykładnia ta określa, w jaki sposób dany przepis powinien być lub powinien być rozumiany i stosowany od chwili jego wejścia w życie³³². W związku z tym Trybunał może ograniczyć skutek swoich orzeczeń w czasie jedynie w „wyjątkowych przypadkach”, stosując ogólną zasadę pewności prawa wtedy, gdy spełnione są łącznie dwie przesłanki: (i) dobra wiara zainteresowanych uczestników rynku oraz (ii) ryzyko poważnych konsekwencji wynikających ze stosowania „z mocą wsteczną” orzecznictwa Trybunału³³³.

5. Środki ochrony prawnej i gwarancje procesowe wymagane na podstawie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD

5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad równoważności i skuteczności

Artykuł 6

1. „Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

[...]”.

Artykuł 7

1. „Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami.

[...]”.

Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu

„Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

[...]”.

³³¹ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 70, z odesłaniem do sprawy 309/85, Barra i inni, pkt 13.

³³² Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 58, z odesłaniami do poprzedniego orzecznictwa.

³³³ Sprawa C-92/11 RWE Vertrieb, pkt 59, z odesłaniami do poprzedniego orzecznictwa.

Art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD zawierają przepisy, w których określono sposób ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi, i które wzajemnie się uzupełniają³³⁴.

W pkt 4 powyżej omówiono skutki niewiążącego charakteru nieuczciwych warunków umownych dla praw i obowiązków stron. W niniejszym punkcie omówiono skutki wynikające z art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 oraz zasady *równoważności* i *skuteczności* w odniesieniu do zasad proceduralnych oraz uprawnień i obowiązków sądów krajowych.

Artykuł 7 ust. 1 UCTD odzwierciedla, w szczególności w odniesieniu do nieuczciwych warunków umownych, ogólne prawo do skutecznego środka prawnego przeciwko naruszaniu praw i wolności gwarantowanych przez prawo Unii ujęte w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej³³⁵.

Mimo że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 nie zawierają żadnych określonych zasad proceduralnych, zamierzone w nich cele można osiągnąć tylko wtedy, gdy krajowe zasady proceduralne przyczyniają się do realizacji tych celów i nie stanowią nieuzasadnionych przeszkód dla konsumentów, aby mogli oni powoływać się na ochronę przyznaną im na mocy UCTD.

Wobec braku harmonizacji zasad proceduralnych w instrumencie prawa Unii Trybunał podkreślił *autonomię proceduralną* państw członkowskich³³⁶, ale również odpowiedzialność tychże państw za zapewnienie skutecznej ochrony praw wynikających z prawa Unii³³⁷. Trybunał ustalił, że w zakresie, w jakim zasady proceduralne państw członkowskich wpływają na stosowanie praw ustanowionych w prawie Unii, zasady te muszą być zgodne z zasadami *równoważności* i *skuteczności*³³⁸. Odnosił się on do tych zasad jako do wyrażających ogólny obowiązek państw członkowskich polegający na zapewnieniu ochrony sądowej praw jednostki wynikających z prawa Unii³³⁹.

Równoważność oznacza, że zasady proceduralne w sprawach mających na celu zapewnienie ochrony praw wywodzonych z prawa Unii nie mogą być mniej korzystne niż zasady mające zastosowanie w przypadku ochrony podobnych praw wynikających z prawa krajowego³⁴⁰ lub w przypadku podobnych spraw podlegających prawu krajowemu³⁴¹.

Skuteczność oznacza, że krajowe zasady proceduralne nie mogą w praktyce³⁴² uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać obywatelom, w tym konsumentom, wykonywania praw wynikających z prawa Unii³⁴³.

³³⁴ Np. sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 53–56.

³³⁵ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 59. Trybunał wyjaśnił również, że zasada skutecznej ochrony sądowej jest zasadą ogólną prawa Unii wynikającą ze wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich, chronioną na mocy art. 6 i 13 EKPC i potwierdzoną w art. 47 karty; sprawy połączone C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 Alassini, pkt 61.

³³⁶ Np. sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 40; sprawy połączone C-240/98 do C-244/98 Océano Grupo Editorial; sprawa C-168/05 Mostaza Claro; sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones. Ostatnio sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito; sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing; oraz sprawa C-453/10 Pereničová and Perenič.

³³⁷ Sprawy połączone C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 Alassini, pkt 61.

³³⁸ Sprawy połączone C-430/93 i 431/93 Van Schijndel; sprawa C-432/05 Unibet (London) Ltd. i Unibet (International) Ltd; sprawa C-126/97 Eco-Swiss China Time Ltd; sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 40.

³³⁹ Sprawy połączone C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 Alassini, pkt 49.

³⁴⁰ Sprawa C-377/14 Radlinger i Radlingerová, pkt 48; sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 40; sprawa C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 31 i przywołane tam orzecznictwo.

³⁴¹ Sprawa C-567/13 Nóra Baczó, pkt 42–47.

³⁴² Oba pojęcia występują w orzecznictwie Trybunału.

Trybunał opisał znaczenie *równoważności* i *skuteczności* w następujący sposób³⁴⁴:

„W braku uregulowań wspólnotowych w tej dziedzinie zadaniem wewnętrznego porządku prawnego każdego z państw członkowskich jest wyznaczenie właściwych sądów i określenie zasad postępowania w sprawach mających za przedmiot ochronę uprawnień podmiotów prawa wynikających bezpośrednio z prawa wspólnotowego. Uregulowania te nie mogą być mniej korzystne od uregulowań mających zastosowanie w przypadku ochrony podobnych praw wynikających z prawa krajowego ani nie mogą w praktyce uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać wykonywania uprawnień wynikających z prawa wspólnotowego [...]”.

Trybunał dopracował te zasady w odniesieniu do prawa ochrony konsumentów, a w szczególności UCTD, oraz zaczerpnął z nich szereg określonych wymogów proceduralnych, aby zapewnić skuteczną ochronę konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi również w realiach postępowania sądowego.

W zależności od okoliczności sprawy i zagadnień poruszonych przez sądy odsyłające Trybunał sformułował te wymagania w oparciu o:

- *skuteczność*³⁴⁵ niewiążącego charakteru nieuczciwych warunków umownych w rozumieniu art. 6 ust. 1 UCTD;
- wymóg zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zgodnie z art. 7 ust. 1 UCTD³⁴⁶;
- podstawowe prawo do skutecznego środka odwoławczego zgodnie z art. 47 karty³⁴⁷;
- jak również – w zależności od obowiązującego prawa krajowego – zasadę *równoważności*³⁴⁸.

Trybunał niemalże zamiennie wskazuje art. 7 ust. 1, czasami nawiązując również do art. 47 karty, oraz *skuteczność* jako podstawy prawne gwarancji dotyczącej skuteczności ochrony proceduralnej przed nieuczciwymi warunkami umownymi³⁴⁹.

Wymogi proceduralne dotyczą z jednej strony środków ochrony prawnej i praw procesowych przysługujących konsumentom, a z drugiej strony obowiązków sądów krajowych. Zasadniczo obejmują one następujące zasady:

- konsumenci muszą dysponować skutecznymi środkami ochrony prawnej, aby móc podnieść kwestię nieuczciwego charakteru odpowiednich warunków umowy; oraz

³⁴³ Sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 40; sprawa C-196/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 31 i przywołane tam orzecznictwo.

³⁴⁴ Sprawy połączone C-430/93 i 431/93 Van Schijndel, pkt 17.

³⁴⁵ Trybunał stosuje *skuteczność* ochrony przyznanej na mocy UCTD jako standard oceny ograniczeń proceduralnych, jak również jako pozytywny wymóg leżący u podstaw, w szczególności, kontroli z urzędu, np. sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44; sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 4. Zob. również sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 42–47 dotycząca dyrektywy 99/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji.

³⁴⁶ Np. sprawa C-176/17 Profi Credit Polska.

³⁴⁷ Np. sprawa C-176/17 Profi Credit Polska.

³⁴⁸ Np. sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, sprawa C-76/10 Pohotovost' i sprawa C-488/11 Asbeek Brusse.

³⁴⁹ Na przykład w sprawie C-176/17 Profi Credit Polska Trybunał powołał się na art. 7 ust. 1, podczas gdy w sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito Trybunał powołał się na *skuteczność*.

- sądy krajowe mają obowiązek dokonania z urzędu oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy.

Trybunał dopracował gwarancje procesowe w świetle określonych rodzajów postępowań i sytuacji proceduralnych, takich jak zwykle postępowanie cywilne³⁵⁰, postępowania odwoławcze³⁵¹, wyroki zaoczne³⁵², skarga o stwierdzenie nieważności wyroku sądu polubownego³⁵³, wykonanie wyroku sądu polubownego³⁵⁴, nakazy sądowe³⁵⁵, różne rodzaje postępowań w sprawie nakazu zapłaty³⁵⁶, postępowania w sprawie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką³⁵⁷, dobrowolne licytacje³⁵⁸ i postępowania upadłościowe³⁵⁹. Do Trybunału zwrócono się również o rozważenie związku między rozporządzeniem (WE) nr 1896/2006 ustanawiającym postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty a gwarancjami procesowymi na podstawie UCTD³⁶⁰.

Chociaż większość orzeczeń w trybie prejudycjalnym dotyczyła przypadków, w których konsumenci byli pozwanymi lub dłużnikami³⁶¹, Trybunał zastosował te zasady również w postępowaniach, w których konsument domagał się unieważnienia warunku umowy.

Mimo że przy ocenie zgodności przepisów szczególnych z UCTD należy uwzględnić kontekst i specyfikę każdego rodzaju postępowania, ***normy i analizy opracowane przez Trybunał mają zastosowanie do wszystkich rodzajów postępowań.***

Trybunał podkreślał wielokrotnie³⁶², że postępowania, które dają wierzycielom możliwość skutecznego egzekwowania roszczeń w oparciu o tytuły inne niż wyroki uzyskane w postępowaniu rozpoznawczym i które nie wiążą się z żadną lub wiążą się jedynie z ograniczoną oceną merytoryczną ze strony sądów krajowych, nie mogą pozbawiać konsumentów prawa do właściwej ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi. Oznacza to, że **określony rodzaj postępowania, na który decyduje się sprzedawca bądź dostawca lub który ma zastosowanie w odmienny sposób, nie może ograniczyć podstawowych gwarancji procesowych wymaganych na korzyść konsumentów zgodnie z przepisami UCTD.** Jak stwierdził Trybunał³⁶³:

³⁵⁰ Sprawa C-32/12 Duarte Hueros, sprawa C-497/13 Froukje Faber, dotyczące zarówno dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji, Dz.U. L 171 z 7.7.1999, s. 12–16.

³⁵¹ Sprawy C-488/11 AsbeekBrusse i C-397/11 Erika Jörös.

³⁵² W przypadku gdy pozwany nie stawił się w sądzie; sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 24–37.

³⁵³ Sprawa C-168/05 Mostaza Claro.

³⁵⁴ Sprawy C-168/05 Mostaza Clara, C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones, C-76/10, Pohotovost' i C-168/15 Tomášová.

³⁵⁵ Sprawa C-472/10 Invitel.

³⁵⁶ Sprawa C-243/08 Pannon GSM, sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, sprawa C-49/14 Finanmadrid; sprawa C-176/17 Profi Credit Polska; sprawa C-632/17 PKO.

³⁵⁷ Np. sprawa C-415/11 Mohammed Aziz; sprawa C-169/14 Sanchez Morcillo; sprawa C-32/14 Erste Bank Hungary; sprawa C-421/14 Banco Primus itp.

³⁵⁸ Sprawa C-34/13 Kušionová.

³⁵⁹ Sprawa C-377/14 Radlinger Radlingerová.

³⁶⁰ Sprawy połączone C-453/18 i C-494/18 Bondora (na dzień 31 maja 2019 r. pozostająca w toku).

³⁶¹ W tym przypadkach, w których konsument na wniosek sprzedawcy lub dostawcy musiał wnieść o środki ochrony prawnej przeciwko egzekucji.

³⁶² Np. sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 55 sprawa C-415/11 Aziz; sprawa C-76/10 Pohotovost' i sprawa C-77/14 Radlinger Radlingerová, pkt 50.

³⁶³ Sprawa C-77/14 Radlinger Radlingerová, pkt 50. Trybunał powołuje się na poprzedni wyrok w sprawie C-34/13 Kušionová, pkt 52 i 53, oraz na przywołane tam orzecznictwo.

„[...] szczególne cechy krajowego postępowania sądowego nie mogą stanowić elementu mogącego osłabić ochronę prawną, z której powinni korzystać konsumenci na podstawie przepisów dyrektywy 93/13”.

Jednocześnie z uwagi na zasadę skuteczności³⁶⁴ **konieczne jest całościowe spojrzenie na krajowe zasady proceduralne w ich właściwym kontekście**. Trybunał³⁶⁵ wyraził to w następujący sposób:

„43 [...] [W] odniesieniu do zasady skuteczności Trybunał wielokrotnie przypominał, iż każdy przypadek, w którym powstaje kwestia, czy krajowy przepis prawa procesowego powoduje, że stosowanie prawa Unii staje się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, musi być analizowany z uwzględnieniem roli tego przepisu w całym postępowaniu, trybu tego postępowania i jego szczególnych cech przed różnymi instancjami sądów krajowych [...].

44 Z tej perspektywy należy uwzględnić, gdy jest to właściwe, zasady, które stanowią podstawę krajowego systemu sądowego, takie jak zasada ochrony prawa do obrony, zasada pewności prawa oraz zasada prawidłowego przebiegu postępowania [...]”.

Oznacza to, że należy wziąć pod uwagę ochronę przed nieuczciwymi warunkami umownymi zapewnianą przez przepisy krajowe na różnych etapach postępowania, na przykład na etapie poprzedzającym wydanie nakazu zapłaty oraz na etapie egzekucji lub wnoszenia sprzeciwu³⁶⁶ lub w związku ze środkami ochrony prawnej przeciwko egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przeprowadzanej na podstawie aktu notarialnego³⁶⁷.

Sądy krajowe są zobowiązane do stosowania tych gwarancji procesowych również w przypadku, gdy przepisy krajowe uniemożliwiłyby im ich zastosowanie, i nie mogą opierać się na orzecznictwie krajowych sądów najwyższych w zakresie, w jakim orzecznictwo to jest niezgodne z przedstawioną przez Trybunał wykładnią przepisów UCTD³⁶⁸.

W przypadkach dotyczących nieuczciwych warunków umownych zastosowanie mają wszystkie gwarancje procesowe wynikające z prawa Unii, nawet jeżeli nie wspomniano o nich wprost w niniejszym zawiadomieniu. Obejmuje to prawa procesowe wymienione w art. 47 karty, w tym prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy³⁶⁹ i zasadę równości stron³⁷⁰. Przysługujące konsumentom prawo do skutecznej ochrony sądowej samo w sobie nie zapewnia im prawa do wystąpienia do organu sądowego wyższej instancji³⁷¹ o dokonanie oceny warunków umowy. Takie prawo może jednak wynikać z art. 7 ust. 1 UCTD w związku z zasadą równości stron zagwarantowaną w art. 47 karty, gdy w ramach tego samego

³⁶⁴ Lub art. 7 ust. 1 UCTD.

³⁶⁵ Przytoczone fragmenty pochodzą ze sprawy C-49/14 Finanmadrid, pkt 43 i 44. Postanowienia o takim samym lub podobnym brzmieniu zawarto również np. w wyrokach w sprawach C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 49, C-415/11 Mohammed Aziz, pkt 5, C-8/14 BBVA, pkt 26, C-377/14 Radlinger Radlingerová, pkt 50, 54 i 55.

³⁶⁶ Sprawa C-49/14 Finanmadrid; sprawa C-176/17 Profi Credit Polska; sprawa C-632/17 PKO i sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko.

³⁶⁷ Sprawy C-415/11 Aziz i C-32/14 ERSTE Bank Hungary.

³⁶⁸ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 74, z odniesieniem do wcześniejszego orzecznictwa. Zob. również sprawa C-118/17 Dunai, pkt 64.

³⁶⁹ Sprawa C-119/15 Biuro podróży „Partner”.

³⁷⁰ Sprawa C-169/14 Sanchez Morcillo, pkt 44–51.

³⁷¹ Sprawa C-169/14 Sánchez Morcillo, C-169/14, pkt 36.

postępowania sprzedawcy lub dostawcy są uprawnieni do zaskarżenia postanowienia dotyczącego nieuczciwego charakteru warunków umowy³⁷².

5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu³⁷³

5.2.1. Związek z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1

Aby zrekompensować strukturalnie słabszą pozycję konsumentów, którzy mogą nie być świadomi przysługujących im praw, a tym samym nie powołać się na nieuczciwy charakter warunków umowy, sądy krajowe – jako bezstronne organy – pełnią aktywną rolę w postępowaniach dotyczących nieuczciwych warunków umownych. Od chwili wydania swojego orzeczenia z dnia 4 czerwca 2009 r.³⁷⁴ Trybunał pozostaje na stanowisku, że **sądy krajowe są zobowiązane do oceniania nieuczciwych warunków umownych z własnej inicjatywy** (z urzędu), tj. nawet w przypadku, gdy konsument nie powołał się na nieuczciwy charakter warunków umowy:

„1. Artykuł 6 ust.1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w taki sposób, że nieuczciwy warunek umowny nie wiąże konsumenta i że nie jest konieczne w tym względzie, żeby został on przez niego wcześniej skutecznie zaskarżony.

2. Sąd krajowy jest zobowiązany z urzędu do zbadania nieuczciwego charakteru warunku umownego, jeżeli dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami co do okoliczności prawnych i faktycznych. W przypadku gdy sąd krajowy uzna dany warunek umowny za nieuczciwy – nie stosuje go, chyba że sprzeciwi się temu konsument. Obowiązek ten spoczywa na sądzie krajowym także w ramach badania przez ten sąd swojej właściwości miejscowej”.

Trybunał wielokrotnie podkreślał istnienie tego wymogu³⁷⁵:

„[...] Trybunał wielokrotnie podkreślał, że sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego [...]”³⁷⁶.

Celem kontroli z urzędu jest zapewnienie osiągnięcia rezultatu wskazanego w art. 6 ust. 1 w indywidualnych przypadkach oraz wniesienie wkładu w realizację celu wyznaczonego

³⁷² Sprawa C-169/14 Sanchez Morcillo, pkt 44–51.

³⁷³ Skutki ustanowienia zasady przeprowadzania kontroli z urzędu omówiono bardziej szczegółowo w poniższych podpunktach.

³⁷⁴ Sprawa C-243/08 Pannon GSM, sentencja wyroku. Zgodnie z wcześniejszym orzecznictwem, począwszy od postanowień orzeczenia w sprawach połączonych C-240/98–244/98 Océano Grupo Editorial, które zostały następnie potwierdzone w szeregu kolejnych orzeczeń, Trybunał nałożył na sądy krajowe obowiązek dysponowania *uprawnieniami* do analizowania nieuczciwych warunków umownych z własnej inicjatywy. Ta zmiana w orzecznictwie Trybunału została wyjaśniona w sprawie C-168/15 Milena Tomášová, pkt 28–31.

³⁷⁵ Np. sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 43, który tu cytowano.

³⁷⁶ Odesłania do spraw Aziz, C-415/11, pkt 46 i orzecznictwo przywołane w tej sprawie, oraz C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo i in., pkt 58.

w art. 7, ponieważ taka kontrola może pełnić funkcję środka zniechęcającego do stosowania ogólnie rozumianych nieuczciwych warunków umownych³⁷⁷. Obowiązek przeprowadzania kontroli z urzędu ma zastosowanie tym bardziej w przypadku, gdy konsument zasadniczo zakwestionuje ważność lub uczciwość umowy, nie powołując się jednak na konkretnie przepisy prawne dotyczące nieuczciwych warunków umownych³⁷⁸.

5.2.2. Związek z zasadami regulującymi przebieg postępowania cywilnego

Nadrzędną zasadą obowiązującą w toku postępowań cywilnych³⁷⁹ prowadzonych we wszystkich państwach członkowskich jest zasada orzekania zgodnie z roszczeniami stron (lub zasada autonomii stron). Zazwyczaj oznacza to, że wyłączna odpowiedzialność za określenie przedmiotu sporu i zakresu postępowania spoczywa na stronach, a sędzia nie może uznać roszczenia, które nie zostało wniesione (*ultra petita*), ani zasądzić niczego ponad to, o co się zwrócono (*extra petita*). Powszechnie przyjmuje się również, że obowiązek przedstawienia okoliczności faktycznych uzasadniających roszczenia stron oraz obowiązek przedłożenia niezbędnych dowodów spoczywa na stronach. Ogólnie rzecz biorąc, na każdej ze stron będzie spoczywał ciężar dowodu w odniesieniu do okoliczności faktycznych uzasadniających jej roszczenia, chyba że w danym przypadku zastosowanie będą miały przepisy szczególne skutkujące przeniesieniem lub zmniejszeniem ciężaru dowodu w niektórych kwestiach.

Powszechnie uznaje się, że strony są zobowiązane do przedstawienia okoliczności faktycznych, podczas gdy obowiązek odpowiedniego prawnego zaklasyfikowania tych okoliczności spoczywa na sądzie³⁸⁰, co znajduje odzwierciedlenie w zasadach *da mihi factum dabo tibi jus iura novit curia*. Sądy zwyczajowo muszą również z urzędu – tj. bez konieczności zwrócenia się o to przez strony – brać pod uwagę określone zasady o charakterze imperatywnym, które często określa się mianem zasad związanych z porządkiem publicznym.

W tych ogólnych ramach sytuacja w poszczególnych państwach członkowskich może się różnić, jeżeli chodzi o stopień, w jakim sądy mogą być lub są zobowiązane do pełnienia aktywniejszej roli w postępowaniu³⁸¹, w tym do przyjmowania bardziej dociekliwej lub skrupulatnej postawy np. poprzez zadawanie pytań, udzielanie wskazówek lub przekazywanie informacji zwrotnych, ale również przeprowadzanie dowodu.

Kontrolowanie nieuczciwego charakteru warunków umowy z urzędu jest zasadniczo konsekwencją procesową wynikającą z faktu, że niewiążący charakter warunków umowy, które zostały uznane za nieuczciwe, stanowi fundamentalną zasadę porządku publicznego obowiązującą z mocy prawa – dlatego też taka kontrola może zostać przeprowadzona nawet w przypadku, gdy żadna ze stron o nią nie wystąpiła. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych

³⁷⁷ Sprawa C-168/05 Mostaza Claro, pkt 27 i 28; sprawa C-473/00 Cofidis, pkt 32; sprawa C-240/98 Océano Grupo Editorial, pkt 28.

³⁷⁸ Sprawa C-397/11 Erika Jöros, pkt 30, 35 i 36.

³⁷⁹ Przegląd zasad przewodnich obowiązujących w państwach członkowskich, z uwzględnieniem wpływu tych zasad na sprawy konsumenckie, został opisany w rozdziale 3 badania oceniającego krajowe przepisy i praktyki procesowe, jeżeli chodzi o ich wpływ na swobodny przepływ orzeczeń oraz na równowagę i skuteczność ochrony procesowej zapewnianej konsumentom zgodnie z unijnym prawem ochrony konsumentów, JUST/2014/RCON/PR/CIVI/0082 – Część 2: Ochrona procesowa konsumentów.

³⁸⁰ Zob. również sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 38.

³⁸¹ Przyjmowanie przez sędziów aktywniejszej postawy może również zależeć m.in. od tego, czy jedna ze stron została zidentyfikowana jako słabsza – np. konsument – lub od tego, czy dana strona jest reprezentowana, w szczególności przez prawnika.

warunków umownych z urzędu nie narusza zatem podstawowych zasad regulujących przebieg postępowania cywilnego, takich jak zasada orzekania zgodnie z roszczeniami stron. Szczegółowe przepisy krajowe mogą jednak utrudniać lub uniemożliwiać przeprowadzanie kontroli z urzędu. Aby uzyskać dodatkowe informacje na temat takich przypadków, zob. pkt 5.4., 5.5. i 5.6.,

5.2.3. Kontrola z urzędu i całkowita bierność ze strony konsumenta

Zasadniczo oczekuje się, że konsumenci będą korzystali z dostępnych środków ochrony prawnej i nie pozostaną bierni, dzięki czemu będą mogli korzystać z ochrony zapewnianej w ramach UCTD. Trybunał potwierdził, że zasady *skuteczności* nie można rozciągnąć w takim stopniu, aby wymagać od sądu krajowego pełnego zrównoważenia całkowitej inercji konsumenta³⁸² w przypadkach, w których może on skorzystać ze skutecznych środków ochrony prawnej w odpowiednich warunkach³⁸³. Oznacza to, że sam fakt, iż konsument może być zmuszony do wszczęcia postępowania sądowego i skorzystania ze środków ochrony prawnej, aby zostać objętym ochroną przed nieuczciwymi warunkami umownymi, *nie jest automatycznie* sprzeczny z zasadą skuteczności³⁸⁴. Jednocześnie orzecznictwo Trybunału sugeruje, że sądy krajowe muszą oceniać uczciwość warunków umowy z urzędu nawet w przypadkach, w których konsumenci przyjmują całkowicie bierną postawę, jeżeli taka interwencja jest konieczna do zapewnienia zgodności z zasadą równoważności, o której mowa w pkt 5.3 lub w art. 7 ust. 1, lub z zasadą skuteczności omówioną w pkt 5.4.

5.3. Obowiązki wynikające z zasady równoważności

5.3.1. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu

Zgodnie z zasadą *równoważności*³⁸⁵ sądy lub trybunały krajowe są zobowiązane do brania pod uwagę wiążących przepisów prawa Unii z urzędu we wszystkich sprawach, w których prawo krajowe zobowiązuje je lub przynajmniej zapewnia im uprawnienie do lub swobodę uznania w zakresie podnoszenia kwestii prawnych z urzędu na podstawie wiążących przepisów krajowych. Jak wspomniano powyżej, niewiązący charakter nieuczciwych warunków umownych, o których mowa w art. 6 ust. 1 oraz wszystkie przepisy UCTD wnoszące istotny wkład w realizację tego celu, muszą być traktowane jako *równoważne*

³⁸² Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 47. Zob. również sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 56; sprawa C-415/11 Aziz, pkt 47; sprawa C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 24.

³⁸³ Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 41–46. W omawianej sprawie konsumentka nie brała udziału w postępowaniu polubownym wszczętym przeciwko niej przez przedsiębiorcę ani nie wystąpiła o unieważnienie wyroku sądu polubownego w terminie dwóch miesięcy. W tej sprawie Trybunał uznał jednak, że sądy krajowe były zobowiązane do ocenienia zgodności wyroku sądu polubownego z przepisami UCTD w oparciu o zasadę równoważności.

³⁸⁴ Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 63.

³⁸⁵ Obowiązki w zakresie przeprowadzania kontroli z urzędu opierają się na zasadzie równoważności, którą objaśniono np. w wyroku w sprawach połączonych C-430/93 i C-431/93 van Schijndel i van Veen, pkt 13 i 14, w których przywołano wcześniejsze orzecznictwo:

„13 Jeżeli na mocy obowiązujących przepisów krajowych sądy lub trybunały muszą z urzędu podnieść kwestie prawne wynikające z wiążących przepisów krajowych, które nie zostały podniesione przez strony, taki obowiązek istnieje również w odniesieniu do wiążących przepisów wspólnotowych (zob. w szczególności wyrok w sprawie 33/76 Rewe przeciwko Landwirtschaftskammer für das Saarland, pkt 5).

14 To samo dotyczy sytuacji, w której przepisy prawa krajowego przyznają sądom i trybunałom swobodę uznania w kwestii stosowania wiążących przepisów prawa z urzędu. Zgodnie z zasadą współpracy ustanowioną w art. 5 Traktatu obowiązek zapewnienia ochrony prawnej przysługującej osobom z uwagi na fakt, że w danym przypadku bezpośrednie zastosowanie mają przepisy wspólnotowe, spoczywa na sądach krajowych (zob. w szczególności wyrok w sprawie C-213/89 Factortame i in., pkt 19)”.

zasadom związanym z porządkiem publicznym ustanowionym w prawie państw członkowskich. Status ten będzie przysługiwał wszystkim przepisom UCTD istotnym przy ocenianiu uczciwości danego warunku umowy oraz przy wyciąganiu konsekwencji na podstawie tego ustalenia.

Trybunał³⁸⁶ wyjaśnił tę kwestię w następujący sposób:

„44 [...] z uwagi na charakter i wagę interesu publicznego leżącego u podstaw ochrony udzielanej przez dyrektywę konsumentom art. 6 tej dyrektywy należy uznać za równoważny z krajowymi przepisami posiadającymi w ramach krajowego porządku prawnego rangę zasad porządku publicznego [...]. Należy uznać, że ta kwalifikacja rozszerza się na wszystkie przepisy dyrektywy, które są niezbędne do realizacji celu zamierzonego przez rzeczony art. 6.

45 Wynika z tego, że jeżeli sąd krajowy jest właściwy, zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi, do zbadania z urzędu ważności aktu prawnego w świetle krajowych zasad porządku publicznego, [...], powinien on również wykonywać tę kompetencję w celu oceny z urzędu, w świetle kryteriów ustanowionych przez dyrektywę, ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umownego wchodzącego w zakres jej stosowania.

46 Należy przypomnieć, że obowiązek taki spoczywa na sądzie krajowym również wtedy, gdy w ramach wewnętrznego systemu sądowiczego sądowi temu przysługuje jedynie możliwość dokonania z urzędu oceny naruszenia przez taki warunek krajowych zasad porządku publicznego [...]”.

Dlatego też sądy krajowe muszą przeprowadzać ocenę uczciwości odpowiednich warunków umowy z urzędu za każdym razem, gdy są do tego zobowiązane zgodnie z przepisami prawa krajowego lub gdy przepisy prawa krajowego zapewniają im możliwość sprawdzenia z urzędu zgodności warunków *z wszelkimi zasadami porządku publicznego* ustanowionymi w odpowiednich przepisach krajowych, uwzględniając np. zakazy prawne, dobre obyczaje³⁸⁷ lub ogólne zasady porządku publicznego³⁸⁸. W tym względzie Trybunał³⁸⁹ stwierdził np., że:

„gdzie sąd, do którego wpłynął wniosek o egzekucję orzeczenia sądu polubownego, może zawiesić, nawet z urzędu, stosowanie tego orzeczenia sądu polubownego, jeśli to ostatnie zasądza wykonanie przez zainteresowaną stronę świadczenia, które jest materialnie niemożliwe, sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, sąd ten jest zobowiązany, jeśli posiada niezbędne informacje o stanie prawnym i faktycznym, do uwzględnienia z urzędu nieuczciwego charakteru kary³⁹⁰ przewidzianej w umowie kredytu zawartej przez kredytodawcę z konsumentem lub zapisu na sąd polubowny³⁹¹”.

Obowiązek przeprowadzania kontroli z urzędu zgodnie z zasadą *równoważności* ma zastosowanie w odniesieniu do wszystkich rodzajów postępowań i na wszystkich ich etapach, uwzględniając wyroki zaoczne³⁹², postępowania odwoławcze³⁹³ lub postępowania

³⁸⁶ Np. sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 44–46, które tu cytowano. W przedmiotowym orzeczeniu Trybunał powołał się również na wyrok w sprawie C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 52 i 54, i postanowienie w sprawie C-76/10 Pohotovost', pkt 5.

³⁸⁷ Sprawa C-76/10 Pohotovost'.

³⁸⁸ Sprawa C-147/16 Karel de Grote.

³⁸⁹ Sprawa C-76/10 Pohotovost'.

³⁹⁰ Zob. w szczególności pkt 53 postanowienia.

³⁹¹ Zob. w szczególności pkt 51 postanowienia.

³⁹² Sprawa C-147/16 Karel de Grote, pkt 24–37.

egzekucyjne³⁹⁴, za każdym razem, gdy zgodnie z przepisami prawa krajowego sędziowie krajowi są upoważnieni do rozpatrywania kwestii zgodności z porządkiem publicznym.

Dlatego też sądy krajowe mają obowiązek stosowania odpowiednio właściwych przepisów krajowych dotyczących przeprowadzania kontroli z urzędu, aby ocenić z urzędu nieuczciwy charakter warunków umowy³⁹⁵.

W odróżnieniu od zasady *skuteczności* obowiązek ten ma zastosowanie niezależnie od jakiegokolwiek dalszej oceny służącej ustaleniu, czy nieprzeprowadzenie tego rodzaju kontroli z urzędu skutkowałoby brakiem skutecznej ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi.

5.3.2. Inne obowiązki wynikające z zasady równoważności

Zasadę równoważności stosuje się analogicznie do innych przepisów procesowych. Trybunał³⁹⁶ orzekł na przykład, że sytuacja, w której przepisy dotyczące uprawnień organizacji konsumenckich do podejmowania interwencji w związku ze sprzeciwem wobec nakazu zapłaty wniesionym z uwagi na nieuczciwy charakter warunków umowy byłyby mniej korzystne niż przepisy mające zastosowanie w sporach dotyczących wyłącznie prawa krajowego, stanowiłaby naruszenie zasady *równoważności*.

To samo dotyczy wszelkich terminów, praw do bycia wysłuchanym, warunków stosowania środków tymczasowych, praw do wniesienia sprzeciwu lub odwołania oraz wszelkich innych środków procesowych.

5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej

5.4.1. Obowiązująca analiza

Zgodnie z art. 7 ust. 1 UCTD lub zgodnie z zasadą *skuteczności*³⁹⁷ w prawie krajowym należy przewidzieć skuteczne środki ochrony prawnej zapewniające konsumentom możliwość powołania się na nieuczciwy charakter warunków umowy. Oznacza to, że konsumenci muszą być w stanie skorzystać z takich środków ochrony prawnej *w odpowiednich warunkach*, co oznacza, że w danym przypadku nie mogą występować żadne wymagania ani ograniczenia, które sprawiłyby, że objęcie konsumentów niezbędną ochroną byłoby *praktycznie niemożliwe* lub *nadmiernie utrudnione*. Ponadto konsumenci mogą nie być w stanie skorzystać ze środków ochrony prawnej nie tylko wskutek wystąpienia przeszkód procesowych, ale również z uwagi na swoją *ograniczoną wiedzę lub ograniczony dostęp do informacji*.

Dlatego też w celu określenia, czy w danym przypadku dostępne są skuteczne środki ochrony prawnej, Trybunał³⁹⁸ przeprowadza **ogólną analizę służącą ustaleniu istnienia poważnego ryzyka braku możliwości objęcia konsumentów skuteczną ochroną**

³⁹³ Sprawa C-397/11 Erika Jöros, pkt 30, 35, 36 i 38; sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 45.

³⁹⁴ Np. sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, sprawa C-76/10 Pohotovost', sprawa 49/14 Finanmadrid.

³⁹⁵ Jeżeli chodzi o kwestię potencjalnych dostosowań prawnych, zob. pkt 5.6.

³⁹⁶ Sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 1 sentencji wyroku.

³⁹⁷ Pkt 43 postanowienia w sprawie C-632/17 PKO oraz pkt 52 i 59 wyroku w sprawie C-567/13 Nóra Baczó stanowią przykłady potwierdzające, że prawo do skutecznego środka odwoławczego, o którym mowa w art. 7 ust. 1 UCTD i w art. 47 karty, musi być oceniane na podstawie tych samych kryteriów, co zasada *skuteczności*.

³⁹⁸ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, w szczególności pkt 52–54; sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 61–72.

- z uwagi na istnienie szczególnych wymogów lub ograniczeń proceduralnych znacznie utrudniających (lub praktycznie uniemożliwiających) skorzystanie z jakichkolwiek dostępnych środków ochrony prawnej;
- *albo* – alternatywnie – z uwagi na fakt, że konsumenci nie dysponują wymaganą wiedzą na temat przysługujących im praw lub nie otrzymali informacji niezbędnych do tego, aby skutecznie korzystać ze środków ochrony prawnej.

Wyniki tej analizy zostały wzięte pod uwagę w szeregu orzeczeń, np. w orzeczeniach dotyczących postępowań w sprawie nakazu zapłaty³⁹⁹:

„W związku z powyższym należy zauważyć, iż istnieje **ryzyko**, którego nie można lekceważyć, że zainteresowani konsumenci nie wniosą wymaganych zarzutów – czy to ze względu na przewidziany w tym celu bardzo krótki termin, czy to dlatego, że mogą być zniechęceni do podejmowania obrony ze względu na koszty generowane przez postępowanie sądowe w stosunku do kwoty kwestionowanego długu, **czy też** dlatego, że nie znają lub nie rozumieją zakresu swoich praw, czy wreszcie ze względu na ograniczoną treść pozwu o wydanie nakazu zapłaty wniesionego przez przedsiębiorcę, a zatem niepełny charakter informacji, którymi dysponują [...]” .

Jak wyjaśniono w pkt 5.1, zbadanie odpowiednich przepisów procesowych w ujęciu całościowym pod kątem ich *skuteczności* jest konieczne, z uwzględnieniem poszczególnych etapów postępowania⁴⁰⁰. Odpowiednie czynniki brane pod uwagę przy przeprowadzaniu oceny skuteczności zostały omówione w pkt 5.4.2. poniżej.

Jeżeli w danym przypadku istnieje poważne ryzyko, że konsumenci nie będą mogli wyrazić sprzeciwu wobec nakazu zapłaty, Trybunał stwierdził, że **sądy krajowe muszą ocenić uczciwość warunków umowy z urzędu na określonym etapie postępowania, najpóźniej do chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego przeciwko konsumentowi**⁴⁰¹. Jak stwierdził Trybunał⁴⁰²,

„Skuteczna ochrona praw przyznanych konsumentowi w tej dyrektywie mogłaby bowiem zostać zagwarantowana jedynie pod warunkiem, by krajowe prawo procesowe umożliwiło, w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty względnie w ramach postępowania egzekucyjnego w przedmiocie nakazu zapłaty, kontrolę z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków odnośnej umowy [...]”.

Oznacza to, że

- w przypadku wystąpienia poważnego ryzyka braku możliwości skorzystania przez konsumenta z przysługujących mu środków ochrony prawnej przeciwko nakazowi

³⁹⁹ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 69. Inne odesłania obejmują sprawę C-49/14 Finanmadrid, pkt 52; sprawę C-122/14 Aktiv Kapital Portfolio, pkt 37, i sprawę C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 54.

⁴⁰⁰ Np. sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 43 i 44, w których zawarto m.in. odesłania do sprawy C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 49, i sprawy C-413/12 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, pkt 34, oraz sprawy C-470/12 Pohotovost', pkt 51.

⁴⁰¹ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44, 61–64 i 71; sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 45 i 46; sprawa C-122/14 Aktiv Kapital Portfolio, pkt 30; sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 45, 46 i 49; i sprawa C-632/17 PKO, pkt 49. Wszystkie te sprawy dotyczyły postępowań w sprawie nakazu zapłaty i opierały się na wyroku w sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito.

⁴⁰² Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44.

zapłaty, sąd jest zobowiązany do oceny uczciwości stosownych warunków umowy z urzędu *przed* wydaniem nakazu zapłaty⁴⁰³.

Z kolei

- w przypadku nieprzeprowadzenia kontroli z urzędu przed wydaniem postanowienia, należy ją przeprowadzić w ostateczności na etapie egzekucji⁴⁰⁴.

Podobnie,

- jeżeli kontrole przeprowadzone na wcześniejszych etapach postępowania nie obejmowały wszystkich istotnych warunków umowy, sądy krajowe są obowiązane do oceny pozostałych istotnych warunków umowy, w tym z urzędu, nawet jeżeli wcześniejsze kontrole zakończyły się wydaniem wyroku mającego powagę rzeczy osądzonej zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnym⁴⁰⁵.

Trybunał⁴⁰⁶ stwierdził również, że ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy przez *urzędnika sądowego o niższym statusie niż status sędziego*, dokonywana przed wydaniem nakazu zapłaty, nie zapewnia wymaganego poziomu ochrony. Oznacza to, że jeżeli istnieje znaczące ryzyko, że konsument nie wnieśli sprzeciwu, sędzia i tak musi przeprowadzić kontrolę nieuczciwego charakteru warunków umowy, w razie potrzeby z urzędu i najpóźniej na etapie egzekucji.

W ścisłym kontekście egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką Trybunał⁴⁰⁷ uznał, że zasadniczo postępowanie egzekucyjne można wszcząć na podstawie aktu notarialnego bez *wcześniejszego przeprowadzenia z urzędu sądowej kontroli* nieuczciwych warunków umownych. Jest to jednak zgodne z UCTD wyłącznie w takim zakresie, w jakim konsumenci mogą wystąpić z powództwem w związku z taką egzekucją w odpowiednich warunkach, m.in. w przypadku dostępności środków tymczasowych, a przeprowadzenie z urzędu kontroli nieuczciwego charakteru warunków umowy jest zagwarantowane w postępowaniu rozpoznawczym.

W związku z tym egzekucja wierzytelności zabezpieczonej hipoteką na podstawie aktu notarialnego jest niezgodna z UCTD, jeżeli konsumenci nie mają dostępu do skutecznych środków odwoławczych lub jeżeli istnieje znaczące ryzyko, że konsumenci nie będą z takich środków korzystać. Konsumenci nie mają dostępu do skutecznych środków odwoławczych na przykład w sytuacji, w której nie mogą wnieść sprzeciwu wobec egzekucji na podstawie nieuczciwego charakteru warunków umowy w toku postępowania egzekucyjnego, a w toku postępowania rozpoznawczego, które może obejmować kontrolę nieuczciwego charakteru warunków umowy, nie mogą uzyskać zawieszenia prowadzonego postępowania egzekucyjnego⁴⁰⁸.

⁴⁰³ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 57, sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44 i sprawa C-632/17 PKO, pkt 49.

⁴⁰⁴ Sprawa C-19/14 Finanmadrid. We wnioskach rzecznik generalny Maciej Szpunar nazwał badanie z urzędu na etapie egzekucji ostatecznością.

⁴⁰⁵ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 2 sentencji wyroku i pkt 52. Choć sprawa ta dotyczy egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, taką samą logikę należy stosować w innych rodzajach postępowań. Ocena przepisów dotyczących powagi rzeczy osądzonej zgodnie z zasadami skuteczności, w tym w odniesieniu do kontroli z urzędu, została szczegółowo omówiona w pkt 5.4.2., w którym m.in. cytuje się pkt 52 wyroku w sprawie Banco Primus.

⁴⁰⁶ Sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, w szczególności pkt 49–54.

⁴⁰⁷ Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 65 i sentencja wyroku.

⁴⁰⁸ Sprawa C-415/11 Aziz, pkt 1 sentencji wyroku oraz pkt 43–64.

Logikę tych zasad należy stosować odpowiednio do wszystkich rodzajów postępowań⁴⁰⁹.

5.4.2. Istotne czynniki w zakresie skuteczności środków ochrony prawnej

W ocenie *skuteczności* środków ochrony prawnej należy brać pod uwagę specyfikę danego postępowania. Ponadto potencjalny wpływ konkretnych przeszkód lub ograniczonej wiedzy i informacji na zdolność konsumentów do wniesienia środków ochrony prawnej należy rozważać z perspektywy konsumentów, którzy są bardziej podatni na zagrożenia. W szczególności tacy konsumenci mogą niechętnie korzystać z dostępnych środków ochrony prawnej nawet w sytuacji, w której stosowane wobec nich warunki umowy są wyraźnie nieuczciwe⁴¹⁰.

Poniższe **czynniki** mają **charakter alternatywny**. Oznacza to, że nieskuteczność danego środka ochrony prawnej może wynikać z jednego wymogu – na przykład z wysokich lub dyskryminacyjnych opłat sądowych⁴¹¹ – albo z kilku różnych wymogów jednocześnie, na przykład z krótkiego terminu w połączeniu z przymusem adwokackim⁴¹² lub koniecznością złożenia szczegółowych wniosków⁴¹³. Chociaż większość aspektów, o których mowa poniżej, dotyczy prawa procesowego, w tym kontekście nie ma znaczenia, czy w stosownym państwie członkowskim dany czynnik kwalifikuje się jako kwestia z zakresu prawa procesowego czy z zakresu prawa materialnego⁴¹⁴. Poniższy wykaz nie jest wyczerpujący i zawiera najczęstsze przykłady pochodzące z orzecznictwa Trybunału.

- Przepisy dotyczące jurysdykcji

Trybunał orzekł, że prawo do skutecznego środka prawnego ma zastosowanie zarówno w odniesieniu do przepisów dotyczących jurysdykcji, jak i w odniesieniu do zasad proceduralnych⁴¹⁵. Chociaż rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona)⁴¹⁶ zawiera przepisy dotyczące środków zabezpieczających konsumentów w postępowaniu transgranicznym⁴¹⁷, przepisy krajowe dotyczące jurysdykcji mogą nie zapewniać podobnej ochrony w sprawach krajowych. Przepisy dotyczące jurysdykcji, które bezpośrednio lub pośrednio⁴¹⁸ wymagają, aby konsumenci wnosili sprawy do sądów, które dzieli znaczna odległość od ich miejsca zamieszkania, lub aby bronili swoich spraw przed

⁴⁰⁹ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 55; sprawa C-415/11 Aziz; sprawa C-76/10 Pohotovost' i sprawa C-77/14 Radlinger Radlingerová, pkt 50.

⁴¹⁰ Np. sprawa C-76/10 Pohotovost' i sprawa C-168/15 Milena Tomášová.

⁴¹¹ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 67 i 68.

⁴¹² Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 52.

⁴¹³ Na przykład, jeżeli konsument musi bezzwłocznie przedstawić zarzuty w odniesieniu do aktu, od którego się odwołuje, takiego jak orzeczenie sądowe, oraz przedstawić okoliczności faktyczne i dowody, sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 65 i 66.

⁴¹⁴ Kwestia ta może być dyskusyjna na przykład w odniesieniu do terminów przedawnienia.

⁴¹⁵ Sprawa C-632/17 PKO, pkt 45.

⁴¹⁶ Dz.U. L 351 z 20.12.2012; rozporządzeniem tym uchylono rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.U. 2001 L 12, s. 1.

⁴¹⁷ Zgodnie z art. 17 ust. 3 rozporządzenia (UE) nr 1215/2012 przepisy te nie mają zastosowania do umów przewozu, z wyjątkiem umów przewidujących w zamian za cenę ryczałtową połączone świadczenia przewozu i noclegu. Ponadto art. 19 i 25 rozporządzenia (UE) nr 1215/2012 stanowią, że w określonych przypadkach strony mogą odstąpić od stosowania przepisów dotyczących jurysdykcji. Do Trybunału zwrócono się w tej kwestii z wnioskiem o przedstawienie wykładni w sprawie C-629/18 EN, FM, GL/Ryanair (w toku na dzień 31 maja 2019 r.).

⁴¹⁸ Na przykład jeżeli w przepisach przewidziano możliwość pozwania konsumenta przez sprzedawcę lub dostawcę przed innym sądem niż sąd właściwy dla miejsca zamieszkania konsumenta.

takimi sądami, mogą zniechęcać konsumentów do korzystania ze środków ochrony prawnej, w szczególności w przypadkach, w których w toku postępowania konieczne jest osobiste stawiennictwo⁴¹⁹. W tym zakresie sądy krajowe muszą rozpatrzyć kwestię, czy z odległością, jaką należy pokonać, aby dostać się do sądu, wiążą się dla konsumenta zbyt wysokie koszty podróży, tzn. takie, które zniechęcą go do stawienia się w toku toczącego się przeciwko niemu postępowania⁴²⁰.

Konieczność rozpatrzenia danej sprawy nie przez sąd lokalny, ale przez sąd wyższej instancji, którego siedziba znajduje się w większej odległości i który może nakładać wyższe opłaty, nie oznacza jednak automatycznie naruszenia przepisów art. 7 ust. 1 UCTD⁴²¹. Co więcej, organizacje konsumenckie wnoszące pozew zbiorowy nie znajdują się w takiej samej sytuacji, jeżeli chodzi o przepisy dotyczące jurysdykcji, co indywidualni konsumenci⁴²².

- Terminy

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem ustalanie „rozsądnych” terminów na wszczęcie postępowania pod rygorem prekluzji w interesie pewności prawa jest zgodne z prawem Unii⁴²³. Same rozsądne terminy nie powodują bowiem tego, że wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo Unii staje się nadmiernie utrudnione lub praktycznie niemożliwe⁴²⁴.

Krótkie terminy są problematyczne dlatego, że konsumenci mają mało czasu na rozważenie swoich możliwości, które często obejmują uzyskanie oceny prawnej, w tym konieczność zasięgnięcia porady prawnej. Dotychczas Trybunał rozpatruje kwestię długości terminów w poszczególnych przypadkach i głównie w związku z innymi okolicznościami sprawy, a zatem *nie istnieje bezwzględna skala pozwalająca na stwierdzenie, jakie terminy są rozsądne, a jakie nie*.

W związku z powyższym Trybunał uznał, że rozsądnym terminem na zakwestionowanie wyroku sądu polubownego jest okres dwóch miesięcy od momentu powiadomienia o wydaniu takiego wyroku⁴²⁵. Z kolei w przedmiocie wniesienia sprzeciwu wobec nakazu zapłaty Trybunał⁴²⁶ orzekł, że termin 20 dni jest „bardzo krótki”, przy czym Trybunał uwzględnił również fakt, że sprzeciw musi być wniesiony za pośrednictwem adwokata, oraz powiązane opłaty, które mogą zniechęcać konsumentów do obrony.

Jeżeli chodzi o pozasądową egzekucję z przedmiotu zastawu⁴²⁷, Trybunał wziął pod uwagę fakt, że sprzedaż w drodze licytacji można zakwestionować w terminie 30 dni od powiadomienia o egzekucji z przedmiotu zabezpieczenia, a konsumentom przysługuje trzymiesięczny termin od zakończenia licytacji na podjęcie działań. Ponadto dostępne były środki tymczasowe skutkujące zawieszeniem lub opóźnieniem egzekucji na czas oceny sprawy co do istoty. Na tej podstawie Trybunał orzekł, że odnośne przepisy nie uniemożliwiają ani nadmiernie nie utrudniają ochrony zapewnionej konsumentom w UCTD.

⁴¹⁹ W sprawach połączonych od C-240/98 do C-244/98 Océano Grupo Editorial, pkt 21, Trybunał orzekł, że takie ustalenia dotyczące jurysdykcji zawarte w warunkach umowy niepodlegających negocjacji spełniają wszystkie kryteria pozwalające na uznanie ich za nieuczciwe do celów UCTD.

⁴²⁰ Sprawa C-266/18 Aqua Med, pkt 54, sprawa C-567/13 Baczó i Vizsnyiczai, C-567/13, pkt 49–59.

⁴²¹ Sprawa C-567/13 Baczó i Vizsnyiczai, pkt 52–59.

⁴²² Sprawa C-413/12 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León.

⁴²³ Sprawa 33/76 Rewe-Zentralfinanz i Rewe-Zentral, pkt 5; sprawa C-261/95 Palmisani, pkt 28; i sprawa C-2/06 Kempfer, pkt 58; sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 41.

⁴²⁴ Sprawa C-255/00 Grundig Italiana, pkt 34; sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 41.

⁴²⁵ Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 44–46.

⁴²⁶ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, w szczególności pkt 52–54.

⁴²⁷ Sprawa C-34/13 Kusionová, w szczególności pkt 55.

W kwestii przepisów przejściowych w zakresie nowego prawa sprzeciwu wobec egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką umotywowanego nieuczciwym charakterem warunków umowy⁴²⁸ Trybunał⁴²⁹ orzekł, że czterotygodniowy termin na wniesienie powództwa przeciwegzekucyjnego wobec toczącego się postępowania był zasadniczo rozsądny i proporcjonalny⁴³⁰. Trybunał uznał jednak, że w związku z tym, że konsumenci zostali powiadomieni o tym prawie jedynie na łamach dziennika ustaw państwa członkowskiego, a nie osobiście przed odpowiedni sąd⁴³¹, istniało znaczne ryzyko, że rzeszony termin upłynie bez możliwości powołania się przez zainteresowanych konsumentów na ich prawa, co stanowiło naruszenie zasady skuteczności, a zatem również UCTD⁴³².

Trybunał uznał dwutygodniowy termin na wniesienie zarzutów w celu zaskarżenia nakazu zapłaty na podstawie weksla własnego za „krótki termin”⁴³³. Trybunał uznał ten okres za szczególnie problematyczny w sytuacji, w której pozwany ma dwa tygodnie na wniesienie wszystkich zarzutów i przedstawienie okoliczności faktycznych i dowodów w celu przygotowania swojej obrony.

Trybunał⁴³⁴ uznał również, że piętnastodniowy termin w połączeniu z koniecznością uzasadnienia sprzeciwu od nakazu zapłaty może zniechęcić konsumenta do skorzystania z tego środka ochrony prawnej.

- Doręczenie pism sądowych

Doręczenie konsumentowi powiadomienia o możliwym do zakwestionowania środka lub orzeczeniu, zanim termin rozpocznie swój bieg, zapewnia przynajmniej minimalną gwarancję, że konsument został poinformowany o istnieniu danego środka lub orzeczenia⁴³⁵. Wymagany standard doręczania pism sądowych może mieć również znaczenie przy ocenie ryzyka nieskorzystania przez konsumenta z dostępnych środków ochrony prawnej, podobnie jak informacje przekazywane konsumentom w momencie doręczenia dokumentu.

- Honoraria za korzystanie z usług prawnych i przymus adwokacki

Opłaty sądowe i honoraria za korzystanie z porad prawnych i zastępstwa prawnego jako takie mogą ponadto stanowić czynnik zniechęcający konsumentów do korzystania ze środków ochrony prawnej. Znaczenie ma nie tylko kwota wyrażona jako wartość bezwzględna, ale także na przykład jej stosunek do wartości przedmiotu sporu lub dyskryminacyjny charakter takich opłat. Honorarium adwokackie trzeba brać pod uwagę, jeżeli wobec konsumenta ma zastosowanie przymus adwokacki lub jeżeli, przynajmniej w praktyce, istnieje konieczność skorzystania z zastępstwa prawnego.

Uwzględnić należy również mechanizmy mające na celu zaradzenie ewentualnym trudnościom finansowym konsumenta, jak zapewnienie pomocy prawnej⁴³⁶, które mogą przynajmniej ograniczyć wpływ opłat.

⁴²⁸ Wprowadzone w następstwie wyroku Trybunału w sprawie C-415/11 Aziz.

⁴²⁹ Sprawa C-8/14 BBVA.

⁴³⁰ Sprawa C-8/14 BBVA, pkt 30 i 31.

⁴³¹ Sprawa C-8/14 BBVA, pkt 33–42 i sentencja. Bieg terminu rozpoczął się w dniu następującym po dniu publikacji nowej ustawy w dzienniku ustaw.

⁴³² Sprawa C-8/14 BBVA, pkt 40 i 41.

⁴³³ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, w szczególności pkt 65, 66 i 70. Sprawa ta dotyczyła postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla własnego. Zob. również sprawa C-632/17 PKO dotycząca postępowania w sprawie nakazu zapłaty.

⁴³⁴ Sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, w szczególności pkt 51–53.

⁴³⁵ Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 45, dotyczyła doręczenia wyroku sądu polubownego.

⁴³⁶ Sprawa C-567/13 Nóra Baczó, pkt 55.

Trybunał⁴³⁷ uznał przymus adwokacki w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przekracza 900 EUR plus powiązane opłaty, za czynnik, który może zniechęcać konsumentów do obrony.

Trybunał⁴³⁸ uznał, że zasada, zgodnie z którą w razie wniesienia zarzutów wobec nakazu zapłaty pozwany musi uiścić trzy czwarte części opłaty sądowej, sama w sobie może zniechęcać konsumenta do wniesienia zarzutu.

- Konieczność uzasadnienia przyczyn korzystania ze środka ochrony prawnej

Obowiązek przedstawienia obszernych informacji dotyczących okoliczności faktycznych i prawnych sprawy, w tym dowodów, przy wnoszeniu środka ochrony prawnej może zniechęcać konsumentów do wniesienia środka ochrony prawnej, szczególnie jeżeli przewidziano krótki termin⁴³⁹. Dotyczy to również sytuacji, w których przewiduje się piętnastodniowy termin, w którym konsument musi uzasadnić, dlaczego korzysta ze środka ochrony prawnej w celu złożenia sprzeciwu od nakazu zapłaty⁴⁴⁰.

Nawet jeżeli nie istnieje formalny przymus adwokacki, konieczność uzasadnienia środka ochrony prawnej może wymagać skorzystania z usług adwokata, co zajmuje dużo czasu i wiąże się z kosztami, i, jak wskazano powyżej, może stanowić dodatkowy czynnik zniechęcający konsumentów do korzystania ze środka ochrony prawnej.

- Dostępność środków tymczasowych

Trybunał⁴⁴¹ wielokrotnie podkreślał znaczenie dostępności środków tymczasowych, w szczególności w celu wstrzymania lub zawieszenia egzekucji prowadzonej wobec konsumenta na czas przeprowadzania przez sąd oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy. Brak środków tymczasowych stwarza ryzyko zbyt późnego zapewnienia ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi i, co za tym idzie, nieskuteczności takiej ochrony. Zapewnienie środka tymczasowego jest szczególnie ważne w przypadku egzekucji z domu, w którym zamieszkuje konsument⁴⁴², obejmującej eksmisję, ale również w przypadku pozostałych środków egzekucyjnych. Trybunał⁴⁴³ podsumował sytuację prawną w tym zakresie w następujący sposób:

„44 [...] Trybunał ustalił też, że przepisy prawne państwa członkowskiego nie są zgodne z dyrektywą 93/13 w sytuacji, gdy choć nie przewidują w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką możliwości podniesienia zarzutów opartych na nieuczciwym charakterze stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego postanowienia umownego, nie pozwalają również rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi właściwemu do dokonania oceny nieuczciwego charakteru takiego postanowienia na

⁴³⁷ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, w szczególności pkt 52–54.

⁴³⁸ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, w szczególności pkt 67 i 68.

⁴³⁹ Np. sprawa C-176/17 Profi Credit Polska i sprawa C-632/17 PKO.

⁴⁴⁰ Sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko.

⁴⁴¹ Np. sprawa C-415/11 Aziz; sprawa C-34/13 Kušionová; sprawa C-280/13 Barclays Bank i sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary. Trybunał sformułował ogólne stwierdzenia dotyczące konieczności zapewnienia sądom krajowym możliwości zarządzenia środków tymczasowych w celu zapewnienia całkowitej skuteczności orzeczeń sądowych w przedmiocie ochrony dochodzonych praw wynikających z prawa Unii w sprawach C-213/89 Factortame i in., pkt 21; Sprawa C-226/99 Siples, pkt 19; i sprawa C-432/05 Unibet, pkt 67.

⁴⁴² Np. sprawa C-34/13 Kušionová, pkt 63–66, z dalszymi odesłaniami m.in. do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i art. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, w tym prawo do poszanowania domu.

⁴⁴³ Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 44 i 45.

przyjęcie środków tymczasowych, a zwłaszcza na zawieszenie tego postępowania egzekucyjnego [...]”.⁴⁴⁴

„45 Wreszcie Trybunał orzekł, że sprzeczne z dyrektywą 93/13 są przepisy krajowe, zgodnie z którymi sąd rozpoznający wniosek o wszczęcie egzekucji nie może, w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, ani badać, czy to z urzędu, czy na wniosek konsumenta, czy warunek zawarty w umowie będącej podstawą egzekwowanego długu i tytułu egzekucyjnego ma nieuczciwy charakter, ani zarządzić środków tymczasowych, w tym w szczególności wstrzymania egzekucji, kiedy ich zarządzenie jest niezbędne do zagwarantowania pełnej skuteczności ostatecznego rozstrzygnięcia sądu prowadzącemu postępowanie rozpoznawcze, który jest właściwy do zbadania nieuczciwego charakteru tego warunku [...]”.⁴⁴⁵

Środki tymczasowe mają podstawowe znaczenie nie tylko dla zawieszenia egzekucji prowadzonej wobec konsumentów, ale również w przypadkach, w których konsumenci podejmują czynności prawne w celu wystąpienia o stwierdzenie nieważności określonych warunków umowy⁴⁴⁶.

Przestrzeganie art. 7 ust. 1 może wiązać się z wymogiem, aby sądy krajowe *mogły zarządzić zastosowanie środka tymczasowego z urzędu*, jeżeli

- zarządzenie takiego środka jest konieczne dla zapewnienia pełnej skuteczności przyszłego orzeczenia w przedmiocie nieuczciwych warunków umownych oraz
- jeżeli istnieje znaczące ryzyko, że konsumenci nie wystąpią z wnioskiem o zastosowanie takich środków tymczasowych⁴⁴⁷.

Ponadto *zasada skuteczności środków ochrony prawnej może zostać naruszona nie tylko w sytuacji zupełnego braku środków tymczasowych, ale również wówczas, gdy konsumentom trudno jest uzyskać zasądzenie środka tymczasowego w związku na przykład z krótkimi terminami, wymaganymi informacjami, zabezpieczeniami lub dowodami, które należy dostarczyć.*

- Brak wiedzy i informacji

Konsumenci często nie znają lub nie rozumieją zakresu swoich praw, lub też trudno jest im ocenić swoją sytuację prawną ze względu na niepełny charakter informacji, którymi dysponują, co ma miejsce na przykład w przypadku nakazu zapłaty, w odniesieniu do którego mogą złożyć sprzeciw⁴⁴⁸. Brak wiedzy lub ograniczone informacje mogą stwarzać ryzyko, że

⁴⁴⁴ Odesłania do spraw C 415/11 Aziz, pkt 64 i C-280/13 Barclays Bank, pkt 36.

⁴⁴⁵ Sprawy połączone C-537/12 i C-116/13 Banco Popular Español i Banco de Valencia, pkt 60; a także sprawa C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 28.

⁴⁴⁶ Sprawy połączone od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva. Sprawa ta dotyczyła możliwości zarządzenia środka tymczasowego w postępowaniu wszczętym pozwem indywidualnym w toku postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

⁴⁴⁷ Trybunał ustalił taki wymóg w związku z roszczeniem o zwrot kosztów na podstawie nieuczciwego charakteru warunków umowy i w związku z równoległe toczącym się postępowaniem sądowym wszczętym pozwem zbiorowym, które skutkowało zawieszeniem powództwa indywidualnego. Sprawy połączone od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva, pkt 32–37. Takie znaczące ryzyko wynikało z faktu, że ze względu na przebieg i złożoność omawianego postępowania krajowego konsumenci mogli nie znać lub nie rozumieć zakresu swych praw. W związku z ogólnym charakterem tego wymogu może on mieć zastosowanie również w innych sytuacjach procesowych.

⁴⁴⁸ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 54.

konsument nie skorzysta z dostępnych środków ochrony prawnej⁴⁴⁹. Trybunał potwierdził⁴⁵⁰, że informacje dostarczane konsumentom w orzeczeniu, które można zaskarżyć, lub w związku z takim orzeczeniem, mają podstawowe znaczenie. Dotyczy to m.in. następujących informacji: stwierdzenia, że dany akt podlega zaskarżeniu, podstaw i formy takiego zaskarżenia oraz terminu na jego wniesienie. Ponadto, jeżeli konsumenci dysponują ograniczonymi informacjami na temat istoty pozwu, trudno jest im ocenić, jakie mają szanse na pozytywną decyzję, jeżeli zdecydują się zaskarżyć określone akty, m.in. nakaz zapłaty. Może również zachodzić sytuacja, w której dostarczone konsumentom informacje, w zależności od ich treści, mogą zniechęcać ich do korzystania z dostępnych środków ochrony prawnej.

Dotychczas Trybunał⁴⁵¹ udzielił jedynie kilku wskazówek dotyczących sposobu ustalania istnienia znaczącego ryzyka, że konsument nie skorzysta ze środków ochrony prawnej ze względu na brak wiedzy lub informacji. W każdym razie, badając istnienie takiego ryzyka, należy uwzględnić typową sytuację, w jakiej znajdują się konsumenci, w tym konsumenci podatni na zagrożenia, w danym rodzaju postępowania.

- Powaga rzeczy osądzonej i terminy przedawnienia w ujęciu ogólnym

Podobnie jak inne terminy, terminy przedawnienia i przepisy dotyczące ostateczności orzeczeń i decyzji podejmowanych przez sądy lub inne organy (powaga rzeczy osądzonej) wiążą się z zasadą pewności prawa. O ile zarówno terminy przedawnienia, jak i powaga rzeczy osądzonej stanowią przeszkody prawne dla wytoczenia powództwa, to dodatkowo powaga rzeczy osądzonej może uniemożliwiać (ponowne) rozpatrzenie przez sąd określonych kwestii z zakresu prawa materialnego, w tym na etapie odwołania lub egzekucji, niezależnie czy na wniosek strony, czy z urzędu.

Chociaż powaga rzeczy osądzonej i terminy przedawnienia mogą w określonych okolicznościach stać w sprzeczności ze „sprawiedliwością w zakresie przedmiotowym”, Trybunał uznał wartość pewności prawa w porządku prawnym Unii i państw członkowskich. Na tej podstawie Trybunał⁴⁵² potwierdził, że *skuteczność* prawa ochrony konsumentów zasadniczo nie wymaga wyłączenia stosowania przepisów krajowych dotyczących powagi rzeczy osądzonej i rozsądnych terminów, w tym terminów przedawnienia:

„68 [...] W tym zakresie prawdą jest, że Trybunał przyznał już, iż ochrona konsumenta nie jest bezwarunkowa. W szczególności orzekł on w ten sposób, że prawo Unii nie nakłada na sąd krajowy obowiązku wyłączenia stosowania krajowych przepisów proceduralnych przyznających w szczególności powagę rzeczy osądzonej orzeczeniu, nawet jeżeli pozwoliłoby to na usunięcie naruszenia przepisu zawartego w dyrektywie 93/13, niezależnie od jego charakteru [...]”⁴⁵³

⁴⁴⁹ Wynika to już z formuły stosowanej przez Trybunał do zdefiniowania istnienia znaczącego ryzyka. Ponadto interwencję z urzędu może uzasadniać sam fakt niezajomości praw konsumenckich lub procesowych lub ich zakresu. Trybunał potwierdził to w postanowieniu w sprawach połączonych od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva, pkt 33, w którym orzekł, że „[...] ze względu na przebieg i złożoność omawianego postępowania głównego [...] istnieje znaczące ryzyko, że zainteresowany konsument nie wystąpi z takim wnioskiem – mimo możliwości spełnienia przewidzianych w prawie krajowym materialnych wymogów przyznania środków tymczasowych – ponieważ nie zna on lub nie rozumie zakresu swych praw”.

⁴⁵⁰ Sprawa C-8/14 BBVA, pkt 36–40.

⁴⁵¹ Trybunał rozważył dość szczególną sytuację w sprawie C-8/14 BBVA, pkt 33–42.

⁴⁵² Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 68–70.

⁴⁵³ Sprawy połączone C-537/12 i C-116/13 Banco Popular Español i Banco de Valencia, pkt 60, a także sprawa C-169/14 Sánchez Morcillo i Abril Garcia, pkt 28.

„69 Podobnie Trybunał orzekł już, że ustalanie rozsądnych terminów do wniesienia środków zaskarżenia pod rygorem prekluzji w interesie pewności prawa jest zgodne z prawem Unii [...]”⁴⁵⁴

„70 Niemniej jednak należy odróżnić stosowanie zasady proceduralnej, takiej jak rozsądny termin przedawnienia, od ograniczenia w czasie skutków interpretacji jednego z przepisów prawa Unii [...]”.

o Powaga rzeczy osądzonej

W świetle tych ustaleń Trybunału zasada powagi rzeczy osądzonej będzie, ogólnie ujmując, nadrzędna w sprawach zakończonych wydaniem prawomocnego orzeczenia, które nie podlega zaskarżeniu. Ma to zastosowanie także wówczas, gdy orzeczenie narusza przepisy UCTD lub w przypadku zmiany orzecznictwa dotyczącego oceny szczególnego rodzaju warunku umownego.

Mimo to należy jednak ustalić, czy dany przepis dotyczący powagi rzeczy osądzonej nieproporcjonalnie lub nadmiernie ogranicza środki ochrony prawnej lub uniemożliwia przeprowadzenie kontroli z urzędu dotyczącej nieuczciwego charakteru warunków umowy.

Jak wyjaśniono w pkt 5.4.1., przepis krajowy dotyczący powagi rzeczy osądzonej **nie będzie zgodny z zasadą skuteczności, jeżeli uniemożliwia on przeprowadzenie kontroli z urzędu warunków umowy przed egzekucją roszczenia** wobec konsumenta w sytuacji braku skutecznych środków ochrony prawnej lub występowania znaczącego ryzyka, że konsumenci nie skorzystają z dostępnych środków ochrony prawnej⁴⁵⁵. Podobnie Trybunał⁴⁵⁶ orzekł, że jeżeli sąd zbadał jedynie niektóre warunki umowy, wówczas zasada powagi rzeczy osądzonej nie może uniemożliwiać przeprowadzenia oceny dodatkowych warunków umowy na późniejszym etapie, na wniosek konsumenta lub z urzędu:

„I tak, w sytuacji gdy w ramach wcześniejszego badania spornej umowy, która doprowadziła do wydania orzeczenia korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, sąd krajowy ograniczył się do zbadania z urzędu w świetle dyrektywy 93/13 tylko jednego, względnie kilku warunków umowy, dyrektywa ta nakłada na sąd krajowy [...], do którego zgodnie z przepisami wnoszone są nadzwyczajne powództwa przeciwegzekucyjne – obowiązek dokonania, na wniosek strony lub z urzędu, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego, oceny nieuczciwego charakteru innych warunków tejże umowy. W braku takiej możliwości ochrona konsumenta byłaby bowiem tylko częściowa i niedostateczna i nie byłaby ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na spowodowaniu zaprzestania stosowania tego warunku umowy, wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 [...]”⁴⁵⁷.

⁴⁵⁴ Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, pkt 41.

⁴⁵⁵ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44, 61–64 i 71; sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 45 i 46; sprawa C-122/14 Aktiv Kapital Portfolio, pkt 30; sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 45, 46 i 49; i sprawa C-632/17 PKO, pkt 49. Wszystkie te sprawy dotyczyły postępowań w sprawie nakazu zapłaty i opierały się na wyroku w sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito.

⁴⁵⁶ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 52, który tu cytowano. W przedmiotowej sprawie pierwsze badanie przeprowadzono z urzędu, przy czym zasada byłaby ta sama, jeżeli zostałyby ono przeprowadzone na wniosek konsumenta.

⁴⁵⁷ Odesłanie do sprawy C-415/11 Aziz, pkt 60.

Ponadto, jak wskazano w pkt 5.3.1., sądy mogą być obowiązane do oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy z urzędu na podstawie zasady *równowagi*⁴⁵⁸, jeżeli prawo krajowe uprawnia sądy do zbadania kwestii związanych ze sporem dotyczącym podstawowych zasad porządku prawnego pomimo zasady powagi rzeczy osądzonej, która w przeciwnym razie miałaby zastosowanie.

o Terminy przedawnienia

Jak wskazano powyżej, Trybunał⁴⁵⁹ zasadniczo uznaje, że rozsądne terminy przedawnienia są dopuszczalne w interesie pewności prawa, na przykład w odniesieniu do roszczeń o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na podstawie nieuczciwych warunków umownych. Trybunał nie orzekł dotychczas, jaki termin przedawnienia byłby rozsądny w tym zakresie, ani kiedy zaczyna się bieg takiego terminu. Do Trybunału wpłynął już jednak wniosek o przedstawienie wytycznych w tej drugiej kwestii⁴⁶⁰.

Należy dokonać rozróżnienia między terminami przedawnienia przewidzianymi w obowiązujących przepisach a ograniczeniami związanymi z czasem obowiązywania orzeczenia sądu w przedmiocie nieuczciwego charakteru danego warunku umowy i wynikających z tego faktu konsekwencji⁴⁶¹, takich jak uprawnienie konsumenta do dochodzenia zwrotu środków⁴⁶² lub brak możliwości ograniczenia czasu obowiązywania orzeczenia⁴⁶³.

W każdym razie, jak stwierdzono w pkt 4.2., sam niewiązący charakter nieuczciwych warunków umownych nie może podlegać terminom przedawnienia. Oznacza to, że konsumenci mogą zawsze skorzystać z tej ochrony w odniesieniu do roszczeń sprzedawców lub dostawców, które związane są z nieuczciwymi warunkami umownymi, podnosząc zarzut nieuczciwości samodzielnie albo w drodze kontroli urzędowej, ponieważ uprawnienie to nie ulega przedawnieniu⁴⁶⁴. To samo dotyczy wniosków o uznanie warunków umowy za nieuczciwe składanych w postępowaniach wszczętych pozwem indywidualnym lub w ramach nakazów sądowych w rozumieniu art. 7 ust. 2 UCTD.

5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?

5.5.1. Podstawowe zobowiązania

Kontrola z urzędu oznacza proaktywną interwencję sądów krajowych przeprowadzaną niezależnie do roszczeń stron⁴⁶⁵, która ma na celu zarówno:

⁴⁵⁸ Sprawa C-421/14 Banco Primus, pkt 47, wraz z odesłaniem do sprawy C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones pkt 53; sprawa C-76/10 Pohotovost'.

⁴⁵⁹ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 69. W przedmiotowej sprawie prawo hiszpańskie nie przewiduje jednak terminu przedawnienia w odniesieniu do tego typu roszczeń.

⁴⁶⁰ Sprawy C-698/18 SC Raiffeisen Bank SA i C-699/18 BRD Groupe Société Générale SA (w toku na dzień 31 maja 2019 r.).

⁴⁶¹ Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 75.

⁴⁶² Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 70, wraz z odesłaniami do wcześniejszych orzeczeń w innych dziedzinach prawa.

⁴⁶³ Zob. pkt 4.4. wraz z cytatem pochodzącym z sentencji wyroku w sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo.

⁴⁶⁴ Sprawa C-473/00 Cofidis, pkt 38.

⁴⁶⁵ Sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 1 sentencji i pkt 46–48; Sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 3 sentencji i pkt 45–51; sprawa C-397/11 Erika Jörös.

- ustalenie, czy dany warunek umowy jest nieuczciwy, a tym samym niewiążący; jak również
- określenie konsekwencji związanych z uznaniem danego warunku za nieuczciwy, a tym samym zagwarantowanie, aby konsument nie był związany tym warunkiem.

Sądy krajowe mogą stosować nieuczciwe warunki umowne wyłącznie w wyjątkowym przypadku, w którym konsument, który został poinformowany o przysługujących mu prawach, sprzeciwi się uchyleniu nieuczciwych warunków umowy⁴⁶⁶. Trybunał orzekł, że

[s]ąd krajowy jest zobowiązany z urzędu do zbadania nieuczciwego charakteru warunku umownego, jeżeli dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami co do okoliczności prawnych i faktycznych. W przypadku gdy sąd krajowy uzna dany warunek umowy za nieuczciwy – nie stosuje go, chyba że sprzeciwi się temu konsument. [...] ⁴⁶⁷.

„W rzeczywistości bowiem pełna skuteczność ochrony przewidzianej przez dyrektywę wymaga, aby sąd krajowy, który z urzędu stwierdza nieuczciwy charakter warunku umownego, mógł wyciągnąć wszystkie konsekwencje z tego stwierdzenia, bez oczekiwania na to, aby konsument poinformowany o swoich prawach złożył oświadczenie, domagając się stwierdzenia nieważności rzeczonego warunku [...] ⁴⁶⁸”⁴⁶⁹

Obowiązek przeprowadzenia kontroli z urzędu może również wiązać się z nałożeniem na sędziów wymogu zarządzenia środków tymczasowych z urzędu, jeżeli będzie to konieczne do zapewnienia skuteczności danego środka ochrony prawnej i jeżeli będzie występować istotne ryzyko braku możliwości wystąpienia o zastosowanie środków tymczasowych przez konsumentów⁴⁷⁰.

Ponadto sędziowie są zobowiązani do poinformowania stron o wyniku przeprowadzonej z urzędu oceny warunku umowy oraz o wnioskach wyciągniętych w ramach tej oceny, aby zapewnić stronom możliwość wyrażenia swojej opinii w tej kwestii⁴⁷¹.

5.5.2. Kwestie, które należy zbadać

Spoczywający na sądach krajowych obowiązek zbadania nieuczciwego charakteru warunków umowy z urzędu oznacza, że sądy muszą sprawdzić wszystkie przesłanki pozwalające uznać dany warunek za nieuczciwy⁴⁷², uwzględniając – w stopniu, w jakim poszczególne kroki są konieczne w świetle odpowiednich przepisów krajowych transponujących dyrektywę – następujące zagadnienia:

- to, czy warunki umowy wchodzą w zakres stosowania dyrektywy⁴⁷³, w której przewidziano następujące wymagania:

⁴⁶⁶ Sprawa C-488/11 Asbeek Brussee, pkt 49; sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 63; Case C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 27. Zob. również pkt 5.5.1 i 5.5.5.

⁴⁶⁷ Sprawa C-243/08 Pannon GSM, pkt 2 sentencji.

⁴⁶⁸ Odesłanie do sprawy C-397/11 Erika Jörös, C-397/11, pkt 42.

⁴⁶⁹ Sprawy połączone C-154/15, C 307/15 i C-308/15 Gutierrez Naranjo, pkt 59.

⁴⁷⁰ Zob. sprawy połączone od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva.

⁴⁷¹ Ma to istotne znaczenie zarówno dla konsumentów, jak i sprzedawców i dostawców, jak wynika na przykład z następujących spraw: C-243/08 Pannon GSM, C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 29–35, C-488/11 Asbeek Brussee, pkt i C-119/15 Biuro podróży „Partner”, pkt 22–47. Zob. również pkt 5.5.5.

⁴⁷² Sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 49 i kolejne.

W kwestii kryteriów merytorycznych do uwzględnienia zob. pkt 3.

⁴⁷³ Sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 49–51. W kwestii problemów związanych z zakresem UCTD zob. pkt 1.2.

- sprzedawca lub dostawca musiał zawrzeć umowę z konsumentem⁴⁷⁴,
- dany warunek nie został wynegocjowany indywidualnie⁴⁷⁵,
- dany warunek nie odzwierciedla obowiązujących przepisów w rozumieniu art. 1 ust. 2;
- to, czy warunek umowny podlega przepisom art. 4 ust. 2, a jeżeli tak – czy spełnia wymogi w zakresie przejrzystości;
- to, czy dany warunek umowy jest nieuczciwy, tj. czy – wbrew wymogowi dobrej wiary – powoduje znaczącą nierównowagę w prawach i obowiązkach stron ze szkodą dla konsumenta, uwzględniając potencjalny brak przejrzystości odpowiednich warunków lub, w stosownych przypadkach, czy dany warunek odpowiada jednemu z warunków figurujących w czarnym lub szarym wykazie.

5.5.3. Dostępność niezbędnych informacji dotyczących stanu prawnego i faktycznego

Głównym elementem oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy jest umowa wraz ze wszystkimi jej warunkami. Jak wyjaśniono jednak powyżej, przed przeprowadzeniem oceny uczciwości danego warunku umowy należy wziąć pod uwagę inne elementy, np. to, czy jedna ze stron jest konsumentem, czy warunek został wynegocjowany indywidualnie lub czy sprzedawca lub dostawca przedstawił konsumentowi wszelkie wymagane informacje przed zawarciem umowy.

Jeden z problemów, jakie mogą potencjalnie pojawić się w tej sytuacji, jest związany z faktem, że sąd krajowy może nie dysponować wszystkimi informacjami dotyczącymi stanu faktycznego i prawnego niezbędnymi do wydania orzeczenia w przedmiocie uczciwości danego warunku umowy. Znajduje to potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału, w którym wielokrotnie pojawiają się sformułowania takie jak „o ile [sąd krajowy] posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu prawnego i faktycznego”⁴⁷⁶.

Jednocześnie Trybunał stwierdził jednoznacznie, że kontrola z urzędu wiąże się z przyjęciem proaktywnego podejścia w celu uzyskania dostępu do informacji niezbędnych do przeprowadzenia oceny warunków umowy⁴⁷⁷, przykładem jest użycie terminu „dochodzenie” w odniesieniu do badania zgodności z wymogami art. 3 ust. 1 UCTD⁴⁷⁸:

⁴⁷⁴ Sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 1 sentencji i pkt 46–48. Choć przedmiotowe orzeczenie dotyczy dyrektywy 99/44/WE, stosuje się je odpowiednio do UCTD. Ponadto, aby ustalić, czy dane warunki wchodzą w zakres stosowania UCTD, sądy muszą każdorazowo zbadać, czy sprzedawca lub dostawca zawarł umowę z konsumentem.

⁴⁷⁵ Sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 49–51. Sądy muszą wziąć pod uwagę fakt, że art. 3 ust. 2 UCTD zawiera przepis szczególnie dotyczący ciężaru dowodu przy ustalaniu, czy dany uprzednio sformułowany warunek umowy został wynegocjowany indywidualnie, czy też nie.

⁴⁷⁶ Np. sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 42: „W tym kontekście należy w pierwszej kolejności przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, a także do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile sąd ów posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu prawnego i faktycznego”. W tym punkcie Trybunał zawarł odesłania do wyroku w sprawie C-377/14 Radlinger i Radlingerová, pkt 52 oraz orzecznictwo przywołane w tym wyroku, oraz do spraw C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo i in., pkt 58.

⁴⁷⁷ Sprawa C-497/13 Froukje Faber, pkt 1 sentencji i pkt 46–48, sprawa C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 3 sentencji i pkt 45–51.

⁴⁷⁸ Trybunał posłużył się tym terminem w wyroku w sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 56, i potwierdził go w cytowanym poniżej wyroku w sprawie C-472/11, pkt 24.

„[...] Trybunał stwierdził, że [ten sąd krajowy] **zobowiązany jest przeprowadzić z urzędu dochodzenie w celu ustalenia, czy postanowienie umowne zamieszczone w umowie pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem jest objęte zakresem zastosowania dyrektywy, a jeżeli tak – zobowiązany jest z urzędu zbadać, czy postanowienie to ewentualnie ma nieuczciwy charakter [...]**”⁴⁷⁹.

Trybunał⁴⁸⁰ podkreślił również, że sądy krajowe są zobowiązane do uzyskania niezbędnych wyjaśnień w celu ustalenia, czy jedna ze stron jest konsumentem, jeżeli w danym przypadku występują przynajmniej pewne przesłanki sugerujące istnienie takiej możliwości:

„Zasada skuteczności wymaga [...], aby sąd krajowy rozstrzygający spór dotyczący umowy, która może być objęta zakresem stosowania wskazanej dyrektywy, jeżeli dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego lub **może nimi dysponować w drodze prostego wniosku o wyjaśnienia**, był zobowiązany ustalić, czy kupujący może być uznany za konsumenta, nawet jeżeli ten ostatni nie powołał się wyraźnie na taki status”.

Dlatego w przypadku istnienia przesłanek sugerujących, że dana umowa może być umową konsumencką, sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania tej kwestii, nawet jeżeli nie została ona podniesiona przez strony. Wydaje się, że przyjęcie takiego proaktywnego podejścia jest wymagane, biorąc pod uwagę obowiązkowy charakter przepisów art. 6 ust. 1.

Podobnie w przypadku istnienia przesłanek sugerujących, że dany wniosek może opierać się na warunkach umowy, które nie zostały wynegocjowane indywidualnie, przy jednoczesnym braku natychmiastowego dostępu do wszystkich informacji niezbędnych do zakończenia stosownej oceny, sądy krajowe będą musiały zwrócić się w tej sprawie do stron, aby uzyskać niezbędne wyjaśnienia i dowody⁴⁸¹. Jeżeli sprzedawcy lub dostawcy zostali zobowiązani do przekazania konsumentom konkretnych informacji, sądy muszą sprawdzić, czy konsumenci otrzymali takie informacje⁴⁸².

W stopniu, w jakim konkretne przepisy prawa procesowego, np. przepisy dotyczące postępowania dotyczącego nakazu zapłaty lub postępowania egzekucyjnego, uniemożliwiają sądom przeprowadzenie oceny merytorycznej pomimo dostępności tych informacji⁴⁸³ lub nie zapewniają im dostępu do takich informacji⁴⁸⁴, uwzględniając umowę będącą podstawą roszczenia, takie ograniczenia procesowe nie mogą uchylić obowiązku przeprowadzenia kontroli z urzędu.

Wykładnia ta znajduje potwierdzenie w następujących ustaleniach:

- sformułowania, jakimi posługuje się Trybunał, oraz kontekst poszczególnych orzeczeń wskazują, że Trybunał uznaje *fakt*, iż *w praktyce* sąd krajowy nie będzie w stanie

⁴⁷⁹ Odesłania do spraw C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, pkt 56 i C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 44.

⁴⁸⁰ Sprawa C-497/13 Froukje Faber, w szczególności pkt 44 i 46. Cytat pochodzi z pkt 46. Choć przedmiotowa sprawa dotyczyła dyrektywy 99/44/WE, odniesiono się w niej do horyzontalnej kwestii prawa umów konsumenckich i stosuje się ją odpowiednio do statusu konsumenta w ramach UCTD.

⁴⁸¹ W tym kontekście należy wziąć pod uwagę przepisy dotyczące ciężaru dowodu ustanowione w art. 3 ust. 2. Zob. pkt 1.2.2.1. Jeżeli w danym państwie członkowskim indywidualnie negocjowane warunki umowy również wchodzą w zakres obowiązywania UCTD, przeprowadzenie takiej oceny nie będzie – z oczywistych względów – konieczne.

⁴⁸² Pkt 3.3.1., sprawa C-186/16 Andriuc, pkt 43, sprawa C-119/17 Lupean, pkt 23.

⁴⁸³ Sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito.

⁴⁸⁴ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska i sprawa C-632/17 PKO.

przeprowadzić koniecznej oceny, jeżeli nie będzie dysponował dostępem do tych elementów⁴⁸⁵;

- w większości przypadków Trybunał wziął pod uwagę fakt, że sąd odsyłający nie dysponował dostępem do wymaganych informacji. Ponadto w szeregu tych orzeczeń Trybunał posłużył się sformułowaniem „[...] **mimo że**⁴⁸⁶ posiada niezbędne ku temu informacji na temat stanu prawnego i faktycznego [...]”, co tym bardziej świadczy o konieczności kierowania się logiką, a nie wymogami prawnymi;
- jeżeli krajowe przepisy procesowe dopuszczają możliwość uniemożliwienia sądom przeprowadzenia kontroli zarządu poprzez odmówienie im dostępu do niezbędnych informacji, taka sytuacja stanowiłaby naruszenie prawa do skutecznego środka odwoławczego;
- jeżeli przeprowadzenie kontroli zarządu jest konieczne, biorąc pod uwagę zasadę *równowagi*, przeprowadzenie takiej kontroli mogłoby okazać się niemożliwe w praktyce w sytuacji, w której krajowe przepisy procesowe nie zapewniałyby sądom możliwości uzyskania dostępu do niezbędnych informacji.

Trybunał⁴⁸⁷ potwierdził tę wykładnię, gdy – po stwierdzeniu istnienia istotnego ryzyka niewniesienia przez konsumentów sprzeciwu wobec nakazu zapłaty⁴⁸⁸ – uznał, że wydanie nakazu zapłaty przy braku jakiegokolwiek wcześniejszej oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy przeprowadzonej zarządu było niezgodnie z przepisami art. 7 ust. 1 UCTD. Trybunał doszedł do tego wniosku, mimo że zdawał sobie sprawę, iż zgodnie z odpowiednimi przepisami procesowymi sądy krajowe w normalnych warunkach nie dysponują dostępem do informacji na temat stanu prawnego i faktycznego niezbędnych do przeprowadzenia takiej oceny⁴⁸⁹, i nie wymienił dostępu do takich informacji wśród czynników, na których oparł swoje ustalenia⁴⁹⁰, stwierdzając, że:

„[...] art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż sprzeciwia się on przepisom proceduralnym pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie tego nakazu nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków danej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie”.

Dlatego w przypadkach, w których w UCTD przewidziano wymóg przeprowadzenia kontroli zarządu, sądy krajowe muszą zostać zobowiązane do uzyskania informacji niezbędnych do przeprowadzenia oceny zarządu, dokonując wykładni przepisów krajowych zgodnie

⁴⁸⁵ Sprawa C-632/17 PKO, pkt 38: „[...] w okolicznościach takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym sąd krajowy nie jest w stanie zbadać potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy ze względu na to, że nie posiada wiedzy o wszystkich niezbędnych do tego elementach stanu faktycznego i prawnego”. Trybunał powołuje się na to samo ustalenie w sprawie C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 47.

⁴⁸⁶ Sprawy C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 57, C-49/14 Finanmadrid, pkt 36; Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 43. W innych sprawach, np. w sprawie C-488/11 Asbeek Brussee, pkt ..., Trybunał posłużył się sformułowaniem „od chwili” gdy dysponuje w tym celu niezbędnymi informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych”.

⁴⁸⁷ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska i sprawa C-632/17 PKO.

⁴⁸⁸ Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 69 i 70; Sprawa C-632/17 PKO, pkt 45–49.

⁴⁸⁹ Sprawa C-632/17 PKO, pkt 37 i 38; Sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 47.

⁴⁹⁰ Sprawa C-632/17 PKO, pkt 49, który cytowano poniżej i który zawiera odesłanie do wcześniejszego wyroku w sprawie C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 71.

z prawem Unii lub, jeżeli okaże się to niemożliwe, poprzez stwierdzenie nieważności przepisów krajowych sprzecznych z UCTD.

5.5.4. Wnioski, które należy wyciągnąć z oceny nieuczciwego charakteru

Po zakończeniu oceny sądy krajowe muszą wyciągnąć konsekwencje wynikające w nieuczciwego charakteru odnośnych warunków umowy oraz ich niewiążącego charakteru zgodnie z zasadami opisanymi w pkt 4. W zależności od roszczenia, rodzaju postępowania oraz charakteru danego warunku umowy może to prowadzić np. do oddalenia lub ograniczenia roszczenia wobec konsumenta, które opiera się częściowo lub w całości na nieuczciwych warunkach umownych, bądź odstąpienia od egzekucji lub ograniczenia jej, lub stwierdzenia nieważności.

Jak powiedziano powyżej, zanim sąd krajowy podejmie decyzję o wyłączeniu stosowania warunku umowy, który poddał ocenie z urzędu i który uznał za nieuczciwy, musi wysłuchać obie strony w tej kwestii⁴⁹¹.

Ponadto konsumenci mogą zdecydować, że nie będą powoływać się na tę ochronę w postępowaniu sądowym po uzyskaniu informacji o nieuczciwym i niewiążącym charakterze przedmiotowych warunków umowy i w tej sytuacji właściwy sąd będzie musiał zastosować nieuczciwy warunek umowy⁴⁹². W świetle obowiązkowego charakteru art. 6 ust. 1 UCTD taka deklaracja powinna być ważna wyłącznie w przypadku, gdy sędzia ma pewność, że konsument w pełni rozumie sytuację prawną, a jego deklaracja nie jest wynikiem błędnych przekonań lub nacisków innych stron.

5.6. Skutki kontroli z urzędu, skuteczności i równoważności dla krajowych przepisów proceduralnych

W przypadku gdy prawo Unii wymaga przeprowadzenia z urzędu kontroli nieuczciwego charakteru warunków umowy, sądy krajowe muszą zapewnić taką kontrolę, interpretując i stosując prawo krajowe w sposób jak najbardziej zgodny z prawem Unii⁴⁹³. Jeżeli nie jest to możliwe, a krajowe przepisy proceduralne nie są zgodne z zasadą *skuteczności* lub nie gwarantują skutecznego środka ochrony prawnej, sądy krajowe muszą uchylić takie przepisy krajowe, aby móc przeprowadzać wymagane prawem Unii kontrole z urzędu⁴⁹⁴.

Co więcej, zasady kontroli z urzędu i skuteczności mogą wymagać od państw członkowskich przeprowadzenia pewnych dostosowań lub korekt swojego ustawodawstwa, w zakresie, w jakim krajowe przepisy proceduralne i merytoryczne są sprzeczne z tymi zasadami, jak opisano w podpunktach powyżej. Dlatego też zachęca się państwa członkowskie do tego, aby przeanalizowały wszystkie przepisy krajowe, które mogą być sprzeczne z gwarancjami, jakich wymaga UCTD zgodnie z interpretacją Trybunału.

⁴⁹¹ Sprawa C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 29–35, sprawa C-488/11 pkt 52: „[...] należy przypomnieć, że zasada kontrydiktoryjności nakłada co do zasady na sąd krajowy stwierdzający z urzędu nieuczciwy charakter warunku umownego obowiązek poinformowania o tym stron sporu i udzielenia im możliwości kontrydiktoryjnego przedyskutowania tej okoliczności w sposób przewidziany w tym zakresie przez krajowe przepisy proceduralne (ww. wyrok w sprawie Banif Plus Bank, pkt 31, 36)”.

⁴⁹² Sprawa C-243/08 Pannon GSM. Zob. również sprawa C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 49; sprawa C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 63 oraz sprawa C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 27; sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria and Bankia, pkt 63.

⁴⁹³ Jest to ogólna zasada prawa Unii, którą Trybunał przypominał np. w wyroku w sprawie C-397/11 Erika Jörös, pkt 32.

⁴⁹⁴ Zob. pkt 2.2. i 5.2. oraz sprawa C-118/17 Dunai, pkt 61.

W przypadku gdy kontroli z urzędu wymaga zasada *równoważności*⁴⁹⁵, sądy krajowe mają obowiązek stosowania odpowiednio właściwych przepisów krajowych, aby ocenić z urzędu nieuczciwy charakter warunków umowy. Jeżeli jednak przepisy te nie obejmują w sposób wyraźny postępowań prowadzonych w oparciu o prawo Unii, istnieje ryzyko, że sądy krajowe mogą nie być w stanie przeprowadzić takiej kontroli, opierając się wyłącznie na tych przepisach krajowych. Z tego względu również zgodność z zasadą *równoważności* może wymagać dostosowań prawodawczych.

Trybunał⁴⁹⁶ wyjaśnił wreszcie, że orzeczenie sądu krajowego orzekającego w ostatniej instancji, który nie dopełnił spoczywającego na nim obowiązku przeprowadzenia z urzędu oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, może stanowić wystarczająco poważne naruszenie prawa Unii, które może skutkować odpowiedzialnością danego państwa członkowskiego za szkody poniesione przez konsumentów.

5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe

Orzecznictwo Trybunału dotyczące gwarancji procesowych wynikających z UCTD jest skierowane wyłącznie do „sądów” w rozumieniu art. 267 TFUE. Trybunał uznał, że sądy polubowne nie mogą wystosowywać odesłań prejudycjalnych⁴⁹⁷.

W odniesieniu do UCTD Trybunał⁴⁹⁸ orzekł, że wydane przez niego orzecznictwo w sprawie obowiązku z urzędu dla sądów krajowych nie ma zastosowania do notariuszy, którzy nadają klauzulę wykonalności dokumentowi urzędowemu. Ocena całego postępowania może jednak uwzględniać wynikającą z odpowiednich przepisów krajowych rolę notariuszy podczas sporządzania takich dokumentów⁴⁹⁹. Jednocześnie gwarancje na etapie prejudycjalnym nie mogą zastąpić dostępu do pełnej oceny prawnej przeprowadzonej przez sędziego⁵⁰⁰.

Trybunał wyjaśnił jednak, że w związku z postępowaniem polubownym wszczętym przez przedsiębiorców przeciwko konsumentom, w zakresie, w jakim takie postępowanie jest dopuszczalne na mocy obowiązującego prawa krajowego, konieczna jest skuteczna kontrola sądowa wyroków sądu polubownego w postępowaniu odwoławczym i egzekucyjnym⁵⁰¹. Zgodnie z zasadami *równorzędności i skuteczności*⁵⁰² może to oznaczać, że sądy mają obowiązek przeprowadzenia z urzędu oceny nieuczciwego charakteru przedmiotowych warunków umowy, w tym warunków umożliwiających sprzedawcy lub dostawcy skierowanie sprawy do sądu polubownego, jeżeli jest to konieczne na etapie egzekucji. Przepisy krajowe dotyczące tego rodzaju postępowań, utrudniające stosowanie zasady skutecznej ochrony sądowej przeciwko nieuczciwym warunkom umownym należy uznać za sprzeczne z

⁴⁹⁵ Punkt 5.3.1.

⁴⁹⁶ Sprawa C-168/15 Milena Tomášová.

⁴⁹⁷ Sprawa C-125/04 Denuit. Zob. również sprawa C-503/15 Margarit Panicello w odniesieniu do postępowania przed *Secretario Judicial* (sekretarz sądu) dotyczącego postępowania o zapłatę wynagrodzenia adwokatów.

⁴⁹⁸ Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 47–49.

⁴⁹⁹ Sprawa C-32/14 ERSTE Bank Hungary, pkt 55–58.

⁵⁰⁰ Wynika to np. z wyroku w sprawie C-32/14 ERSTE Bank Hungary, w szczególności pkt 59 oraz w sprawie C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 44–54.

⁵⁰¹ Sprawa C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, sprawa C-76/10 Pohotovost.

⁵⁰² W celu sprawdzenia, czy ochrona konsumentów jest skuteczna, należałoby przeanalizować gwarancje w toku całego postępowania, w tym: zawarte w umowie wymogi dotyczące rozstrzygnięcia sporu w drodze postępowania polubownego; gwarancje procesowe w postępowaniu polubownym; ryzyko, że konsumenci nie będą korzystać ze środków ochrony prawnej przeciwko wyrokowi sądu polubownego z powodu swojej ograniczonej wiedzy i informacji; oraz gwarancje na etapie sądowym, w tym ocenę z urzędu nieuczciwych warunków umownych.

UCTD⁵⁰³. Warunki umowy, na podstawie których przedsiębiorcy mogą narzucić konsumentom postępowanie polubowne, są prawdopodobnie nieuczciwe, jeżeli skutkują wyłączeniem lub ograniczeniem prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka ochrony prawnej⁵⁰⁴, w tym jeżeli uniemożliwiają przeprowadzenie skutecznej kontroli sądowej nieuczciwych warunków umownych.

W kwestii procedur rozstrzygania sporów inicjowanych przez konsumentów dyrektywa 2013/11/UE w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania (ADR) sporów konsumenckich⁵⁰⁵ zawiera istotne gwarancje w odniesieniu m.in. do porozumień między konsumentem a przedsiębiorcą dotyczących składania skarg do podmiotu ADR oraz uczciwości i legalności postępowań przed uznanymi podmiotami ADR. Zgodnie z zakresem dyrektywy 2013/11/UE porozumienie między konsumentem a przedsiębiorcą dotyczące składania skarg do podmiotu ADR nie jest wiążące dla konsumenta, jeżeli zostało zawarte przed powstaniem sporu i skutkuje pozbawieniem konsumenta prawa do wniesienia do sądu sprawy o rozstrzygnięcie sporu. Ma to zastosowanie tym bardziej w przypadku, gdy takie porozumienie jest zawarte w warunku umowy, który nie został wynegocjowany indywidualnie.

6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)

Artykuł 7

1. „Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami.
2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu

⁵⁰³ Wynika to z orzeczeń dotyczących UCTD w odniesieniu do art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1 oraz zasady *skuteczności*. Ponadto Trybunał w orzeczeniu w sprawach połączonych C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 *Alasini*, które dotyczą dyrektywy 2002/22/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników (dyrektywa o usłudze powszechnej) (Dz.U. 2002 L 108, s. 51), wyraża ogólną zasadę, zgodnie z którą przepisy krajowe dotyczące postępowań pojednawczych nie mogą uniemożliwiać zapewnienia skutecznej ochrony sądowej konsumentom i użytkownikom końcowym (zob. w szczególności sentencja oraz pkt 49, 53, 54, 58, 61, 62 i 65).

⁵⁰⁴ Zob. pkt 1 lit. q) załącznika do UCTD oraz sprawa C-342/13 *Katalin Sebestyén*, pkt 36. W zakresie, w jakim przepisy krajowe zakazują postępowań polubownych przeciwko konsumentom, takie klauzule będą nieważne już na mocy właściwych przepisów krajowych.

⁵⁰⁵ Art. 10 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich): „zawarte przez konsumenta i przedsiębiorcę porozumienie o złożeniu skarg do podmiotu ADR nie jest wiążące dla konsumenta, jeżeli zostało zawarte przed powstaniem sporu i skutkuje pozbawieniem konsumenta prawa do wniesienia do sądu sprawy o rozstrzygnięcie sporu”.

zapobieżenia stałemu stosowaniu takich warunków.

3. W poszanowaniu przepisów prawa krajowego prawne środki zabezpieczające określone w ust. 2 można skierować oddzielnie lub łącznie przeciwko kilku sprzedawcom lub dostawcom z tego samego sektora gospodarki lub przeciwko ich stowarzyszeniom, które stosują lub zalecają stosowanie tych samych lub podobnych ogólnych warunków umowy”.

Art. 7 ust. 2 i 3 UCTD stanowią uzupełnienie dyrektywy 2009/22/WE w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów⁵⁰⁶ ze szczególnym uwzględnieniem nakazów w interesie zbiorowym konsumentów w celu zaprzestania stałego stosowania nieuczciwych warunków umownych przez indywidualnych sprzedawców lub dostawców, bądź przez ich grupy. Zgodnie z art. 7 ust. 1 również postępowania w sprawie nakazu zaprzestania bezprawnych praktyk muszą być odpowiednie i skuteczne⁵⁰⁷. W świetle odstrasżającego celu, a także w połączeniu z brakiem powiązania z jakimkolwiek konkretnym sporem, upoważnione osoby lub organizacje, w tym organizacje konsumenckie, mogą wszcząć postępowanie w sprawie nakazu zaprzestania bezprawnych praktyk, mimo że przedmiotowe warunki nie zostały jeszcze zastosowane w konkretnych umowach⁵⁰⁸. Trybunał orzekł natomiast, że art. 7 ust. 1 i 2 oraz art. 47 karty nie zobowiązują państw członkowskich do zapewnienia organizacjom konsumenckim możliwości interweniowania w celu wspierania indywidualnych konsumentów w postępowaniach dotyczących egzekwowania potencjalnie nieuczciwych warunków umownych⁵⁰⁹, chyba że wymaga tego zasada *równoważności*⁵¹⁰.

Zasady *równoważności* i *skuteczności* oraz kontrola z urzędu, a także art. 47 karty mają w równym stopniu zastosowanie do nakazów sądowych w interesie zbiorowym konsumentów, przy czym należy uwzględnić ich indywidualny charakter.

W szczególności art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 i 2 wymaga, aby **warunki umowy, które zostały uznane za nieuczciwe w ramach postępowania z powództwa o zaprzestanie szkodliwych praktyk nie były wiążące dla konsumentów-stron powództwa ani dla podmiotów, które zawarły z tym samym sprzedawcą lub dostawcą umowę, do której mają zastosowanie te same warunki**⁵¹¹. Warunek, którego nieuczciwy charakter stwierdzono w ramach takiego postępowania, uznaje się za nieuczciwy również we wszystkich umowach zawartych w przyszłości między tym przedsiębiorcą i konsumentami⁵¹². **Sądy krajowe** orzekające w poszczególnych sprawach mają obowiązek uwzględnienia takiego skutku nakazów sądowych w ramach wypełniania swoich obowiązków z urzędu i **nie mogą uznać danego warunku za uczciwy i ważny**.

Trybunał zasadniczo uznał również możliwość zwiększenia ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownym na podstawie art. 8 dzięki stworzeniu krajowych rejestrów warunków umowy, które zostały uznane za nieuczciwe w ostatecznych orzeczeniach sądowych i na podstawie których organy ścigania mogą również nakładać grzywny na *pozostałych*

⁵⁰⁶ Dyrektywa 2009/22/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (wersja skodyfikowana), Dz.U. L 110 z 1.5.2009, s. 30–36.

⁵⁰⁷ Sprawa C-472/10 Intel, pkt 35.

⁵⁰⁸ Sprawa C-372/99 Komisja/Włochy, pkt 15.

⁵⁰⁹ Sprawa C-470/12 Pohotovost', pkt 54.

⁵¹⁰ Zob. pkt 5.3 zawierający odesłanie do sprawy C-448/17 EOS KSI Slovensko.

⁵¹¹ Sprawa C-472/10 Intel, pkt 38–40; sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation przeciwko Amazon, pkt 56.

⁵¹² Sprawa C-472/10 Intel, pkt 43 i 44.

sprzedawców lub dostawców stosujących równoważne warunki. W świetle art. 47 karty tacy sprzedawcy lub dostawcy muszą jednak dysponować skutecznym środkiem zaskarżenia orzeczenia stwierdzającego równoważność warunków oraz orzeczenia określającego wysokość grzywny⁵¹³.

Pomimo wyraźnych korzyści wynikających z powództwa zbiorowego na podstawie art. 7 ust. 2 takie powództwo nie może naruszać prawa konsumentów, którzy wnoszą równoległe powództwa indywidualne w celu stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy, chcąc oddzielić się od powództwa zbiorowego dotyczącego podobnych warunków stosowanych w umowach tego samego typu. Jak wyjaśnił Trybunał⁵¹⁴, powództwo indywidualne i powództwo zbiorowe są w ramach UCTD komplementarne i mają odmienne przedmioty i skutki prawne. Powództwo zbiorowe o wydanie nakazu ma na celu przeprowadzenie abstrakcyjnej, ogólnej oceny służącej ustaleniu, czy dany warunek umowny jest nieuczciwy, podczas gdy powództwo indywidualne wiąże się ze szczegółową analizą danego warunku umowy w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy⁵¹⁵. W rezultacie powództwa zbiorowe mogą mieć wyłącznie ograniczony wpływ procesowy na powództwa indywidualne, uzasadniony w szczególności względami prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości oraz koniecznością unikania niezgodnych orzeczeń sądowych. Art. 7 sprzeciwia się zatem przepisom krajowym, które wymagają od sądu automatycznego zawieszenia powództwa indywidualnego wniesionego do sądu przez konsumenta do czasu wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie równoległego powództwa zbiorowego wniesionego przez stowarzyszenie⁵¹⁶.

W tym kontekście środki tymczasowe powinny być dostępne w ramach powództwa indywidualnego, zarówno na wniosek konsumenta, jak i z urzędu tak długo, jak jest to właściwe, do czasu wydania orzeczenia kończącego toczące się postępowanie z powództwa zbiorowego⁵¹⁷. Jest to istotne szczególnie w przypadku, gdy dla zapewnienia pełnej skuteczności orzeczenia w postępowaniu z powództwa indywidualnego niezbędne są tymczasowe środki zaradcze.

W odniesieniu do przepisów jurysdykcyjnych Trybunał uznał, że przepis krajowy, na podstawie którego powództwa o zaprzestanie szkodliwych praktyk wnoszone przez stowarzyszenia ochrony konsumentów muszą być wnoszone do sądu miejsca siedziby lub zamieszkania pozwanego, tj. sprzedawcy lub dostawcy, nie narusza zasady skuteczności⁵¹⁸. Trybunał stwierdził, że w przypadku wystąpienia o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk stowarzyszenia konsumentów nie znajdują się w takim samym niekorzystnym położeniu co klienci indywidualni, i odniósł się do art. 4 ust. 1 dyrektywy 2009/22/WE⁵¹⁹.

Trybunał uznał również, że unijne przepisy dotyczące jurysdykcji oznaczają, że powództwo o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wniesione przez stowarzyszenie ochrony konsumentów w celu uniemożliwienia przedsiębiorcy stosowania warunków, które zostały uznane za nieuczciwe, w umowach z osobami fizycznymi, jest materią odnoszącą się do

⁵¹³ Sprawa C-119/15 Biuro podróży „Partner”, pkt 22–47.

⁵¹⁴ Sprawy połączone C-381/14 i C-385/14 Sales Sinués i Drame Ba, pkt 30.

⁵¹⁵ Opinia Rzecznika Generalnego Macieja Szpunara w sprawach połączonych C-381/14 i C-385/14 Sales Sinués i Drame Ba, pkt 72.

⁵¹⁶ Sprawy połączone C-381/14 i C-385/14 Sales Sinués i Drame Ba, pkt 39 i 43.

⁵¹⁷ Sprawy połączone od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva. Zob. również pkt 5.3.2.

⁵¹⁸ Sprawa C-413/12 Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, pkt 49–53.

⁵¹⁹ Na mocy tego przepisu sądy państwa członkowskiego w miejscu siedziby lub zamieszkania pozwanego są właściwe do rozpoznawania powództw o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wnoszonych przez stowarzyszenia ochrony konsumentów z innych państw członkowskich.

deliktów, czynów niedozwolonych lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego w rozumieniu konwencji brukselskiej⁵²⁰. Ta interpretacja odnosi się również do rozporządzenia Bruksela I⁵²¹. Oznacza to, że właściwość może zostać przypisana sądowi w miejscu wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę, co należy rozumieć szeroko w odniesieniu do ochrony konsumentów, z uwzględnieniem nie tylko sytuacji, w których osoba fizyczna osobiście poniosła szkodę, ale również, w szczególności, zaburzenia stabilności prawnej na skutek stosowania nieuczciwych warunków umowy⁵²². Prawo właściwe dla takiego powództwa należy określić zgodnie z art. 6 ust. 1 rozporządzenia Rzym II⁵²³, podczas gdy prawo właściwe dla oceny konkretnego warunku umowy należy zawsze określać zgodnie z przepisami rozporządzenia Rzym I⁵²⁴, niezależnie od tego, czy oceny dokonuje się w ramach powództwa indywidualnego, czy zbiorowego⁵²⁵.

⁵²⁰ Sprawa C-167/00 Henkel, pkt 50 w odniesieniu do art. 5 ust. 3 konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (konwencja brukselska).

⁵²¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, uchylone i zastąpione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona); zob. sprawa C-548/12 Brogsitter, pkt 19. Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, pkt 38.

⁵²² Sprawa C-167/00 Henkel, pkt 42.

⁵²³ Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II), Dz.U. L 199 z 31.7.2007, s. 40–49.

⁵²⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I), Dz.U. L 177 z 4.7.2008, s. 6–16.

⁵²⁵ Sprawa C-191/15 Verein für Konsumenteninformation / Amazon, pkt 48–60.

Załącznik 1 – Wykaz spraw sądowych wymienionych w niniejszym zawiadomieniu

Numer i nazwa sprawy	Zagadnienia	Pkt zawiadomienia
1976		
C-33/76 – Rewe / Landwirtschaftskammer für das Saarland	Odesłanie prejudycjalne: Bundesverwaltungsgericht – Niemcy	5.3. Obowiązki wynikające z zasady równoważności 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
1978		
C-106/77 – Amministrazione delle finanze dello Stato / Simmenthal	Uchylenie przepisów sprzecznych z prawem wspólnotowym przez sąd krajowy.	2.2. Inne przepisy prawa krajowego
1988		
C-309/85 – Barra / państwo belgijskie	Niedyskryminacja – Dostęp do kształcenia pozauniwersyteckiego – Spłata nienależnie wypłaconych kwot.	4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym
1990		
C-213/89 – The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd.	Prawa wynikające z przepisów prawa wspólnotowego – Ochrona zapewniana przez sądy krajowe – Uprawnienie sądu krajowego do zastosowania tymczasowych środków zaradczych w przypadku wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.	5.3. Obowiązki wynikające z zasady równoważności 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
1995		
Sprawy połączone C-430/93 i C-431/93 Van Schijndel / Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten	Traktowanie pracowniczego funduszu emerytalnego jako przedsiębiorstwa – Obowiązkowe członkostwo w pracowniczym programie emerytalnym – Zgodność z regułami konkurencji – Ustalenie, czy przepis prawa wspólnotowego może zostać podniesiony po raz pierwszy w skardze kasacyjnej, co skutkowałoby zmianą przedmiotu postępowania i wiązałoby się z koniecznością zbadania okoliczności faktycznych.	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad równoważności i skuteczności 5.3. Obowiązki wynikające z zasady równoważności
1997		
C-261/95 Palmisani/INPS	Polityka społeczna – Ochrona pracowników na wypadek	5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej

	niewypłacalności ich pracodawcy – Dyrektywa 80/987/EWG – Odpowiedzialność państwa członkowskiego z tytułu opóźnień w transpozycji dyrektywy – Odpowiednia rekompensata – Termin przedawnienia.	
1999		
C-126/97 – Eco Swiss China Time Ltd / Benetton International NV	Konkurencja – Stosowanie przez trybunał arbitrażowy postanowień art. 81 Traktatu WE (dawny art. 85) z urzędu – Uprawnienie sądów krajowych do uchylenia wyroków sądów polubownych.	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i>
2000		
Sprawy połączone C- 240/98 – Océano Grupo Editorial SA / Roció Murciano Quintero (C- 240/98) i Salvat Editores SA / José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98), José Luis Copano Badillo (C-242/98), Mohammed Berroane (C-243/98) i Emilio Viñas Feliú (C- 244/98).	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Klauzula prorogacyjna – Uprawnienie sądu krajowego do zbadania nieuczciwości warunku umownego z urzędu.	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu
2001		
C-144/99 – Komisja/Niderlandy	– Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Niepełna transpozycja dyrektywy do prawa krajowego	2.2. Inne przepisy prawa krajowego
C-226/99 – Siples	Wspólnotowy Kodeks Celny – Odwołania – Zawieszenie wykonania decyzji organów celnych	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
2002		
Sprawa C-167/00 – Verein für Konsumenteninformation / Karl Heinz Henkel	Konwencja brukselska – Artykuł 5 ust. 3 – Jurysdykcja w zakresie czynów niedozwolonych lub czynów podobnych do czynów niedozwolonych – Działania zapobiegawcze podejmowane przez stowarzyszenia – Organizacja ochrony konsumentów wnosząca o wydanie nakazu sądowego do zaprzestania stosowania przez przedsiębiorcę nieuczciwych warunków w umowach	6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)

	konsumenckich	
C-255/00 – Grundig Italiana SpA / Ministero delle Finanze	Podatki wewnętrzne sprzeczne z prawem wspólnotowym – Zwrot nienależnych świadczeń – Prawodawstwo krajowe skracające z mocą wsteczną czas na wszczęcie postępowania – Zgodność z zasadą skuteczności	5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
C-372/99 – Komisja Wspólnot Europejskich / Republika Włoska	Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych z konsumentami – Środki zapobiegające stosowaniu tych warunków	6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-473/00 – Cofidis	Skarga wniesiona przez sprzedawcę lub dostawcę – Przepis krajowy zakazujący sądowi krajowemu uznania warunku za nieuczciwy z urzędu lub w następstwie zarzutu podniesionego przez konsumenta po upływie terminu przedawnienia	4.2. Skutek prawny „niewiązący dla konsumenta” 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu
C-478/99 – Komisja/Szwecja	Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Obowiązek odtworzenia w prawodawstwie krajowym wykazu warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe, znajdującego się w załączniku do dyrektywy 93/13	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
2004		
C-70/03 – Komisja/Hiszpania	Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Zasady interpretacji – Przepisy kolizyjne	1.2. Zakres UCTD 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości
C-237/02 – Freiburger Kommunalbauten GmbH Baugesellschaft & Co. KG / Ludger Hofstetter i Ulrike Hofstetter	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Umowa o budowę i zapewnienie miejsc parkingowych – Odwrócenie kolejności wykonywania zobowiązań umownych przewidzianej w prawie krajowym – Warunek zobowiązujący konsumenta do zapłaty ceny przed wykonaniem zobowiązań przez sprzedawcę lub dostawcę – Obowiązek udzielenia gwarancji przez sprzedawcę lub dostawcę	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
2005		
C-125/04 – Guy Denuit	Wystąpienie do Trybunału – Sąd krajowy w rozumieniu art. 234 WE –	5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków

	Sąd polubowny	umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe
2006		
C-168/05 – Mostaza Claro	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Niepodniesienie zarzutu nieuczciwości postanowienia umownego w toku postępowania arbitrażowego – Możliwość podniesienia tego zarzutu w toku postępowania w sprawie skargi o uchylene orzeczenia sądu polubownego	1.1. Cele UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu
2007		
C-429/05 - Rampion i Godard	Dyrektywa 87/102/EWG – Kredyt konsumencki – Prawo konsumenta do pojęcia środków prawnych przeciwko kredytodawcy w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania umowy dotyczącej towarów lub usług finansowanych z kredytu – Przesłanki – Wzmianka o finansowanych towarach lub usługach w ofercie kredytu – Otwarcie kredytu umożliwiające wielokrotne korzystanie z kredytu – Możliwość powołania z urzędu przez sąd krajowy prawa konsumenta do pojęcia środków prawnych przeciwko kredytodawcy	Wprowadzenie
C-432/05 – Unibet (London) Ltd i Unibet (International) Ltd / Justitiekanslern	Zasada ochrony sądowej – Ustawodawstwo krajowe nieprzewidujące odrębnego środka prawnego dla kontroli zgodności przepisów prawa krajowego z prawem wspólnotowym – Autonomia proceduralna – Zasady równoważności i skuteczności – Ochrona tymczasowa	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
2008		
C-2/06 – Kempster KG / Hauptzollamt Hamburg-Jonas	Wywóz bydła – Refundacje wywozowe – Ostateczna decyzja administracyjna – Wykładnia wyroku Trybunału – Skuteczność wyroku wydanego w trybie prejudycjalnym po dacie decyzji – Ponowne rozpatrzenie i wzruszenie – Ograniczenia czasowe – Zasada pewności prawa – Zasada współpracy – Artykuł 10 WE	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
2009		
C-40/08 – Asturcom	Umowy konsumenckie – Nieuczciwy	1.1. Cele UCTD

Telecomunicaciones	zapis na sąd polubowny – Nieważność – Wyrok sądu polubownego, który nabrał powagi rzeczy osądzonej – Egzekucja – Właściwość sądu krajowego rozpoznającego sprawę egzekucyjną do podniesienia z urzędu nieważności nieuczciwego zapisu na sąd polubowny – Zasady równoważności i skuteczności	4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe
Sprawa C 227/08 Martín Martín	Artykuł 4 – Ochrona konsumentów – Umowy zawarte poza lokalem przedsiębiorstwa – Prawo odstąpienia od umowy – Obowiązek poinformowania przez przedsiębiorcę – Nieważność umowy – Właściwe środki	Wprowadzenie
C-243/08 – Pannon GSM Zrt. v Erzsébet Sustikné Gyórfi	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Skutki prawne nieuczciwego warunku – Prawo i obowiązek sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru zapisu umownego ustalającego właściwość sądu – Kryteria oceny	1.1. Cele UCTD 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.2. Skutek prawny „niewiążący dla konsumenta” 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
2010		
C-76/10 – Pohotovost' s.r.o. / Iveta Korčková	Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki – Dyrektywa 2008/48/WE – Dyrektywa 87/102/EWG – Umowy kredytu konsumenckiego – Roczna rzeczywista stopa oprocentowania – Postępowanie arbitrażowe – Orzeczenie sądu polubownego –	Wprowadzenie 3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.3. Wymogi dotyczące

	Uprawnienie sądu krajowego do dokonania zarzędu oceny, czy dane warunki umowne mają ewentualnie nieuczciwy charakter.	przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.2. Skutek prawny „niewiążący dla konsumenta” 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
C-137/08 – VB Pénzügyi Lizing Zrt. / Ferenc Schneider	Kryteria oceny — Badanie zarzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru postanowienia umownego ustalającego właściwość sądu — Artykuł 23 statutu Trybunału	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
Sprawy połączone C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 – Rosalba Alassini / Telecom Italia SpA, Filomena Califano / Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono / Telecom Italia SpA i Multiservice Srl / Telecom Italia SpA	Zasada skutecznej ochrony sądowej – Sieci i usługi łączności elektronicznej – Dyrektywa 2002/22/WE – Usługa powszechna – Spory pomiędzy użytkownikami końcowymi i dostawcami – Obligatoryjna próba pojednania pozasądowego-	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe
C-484/08 – Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid / Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)	Umowy konsumenckie – Artykuł 4 ust. 2 – Warunki określające główny przedmiot umowy – Sądowa kontrola ich nieuczciwego charakteru – Bardziej rygorystyczne przepisy krajowe w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta	2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości
C-542/08 – Barth / Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung	Swobodny przepływ osób – Pracownicy – Równość traktowania – Dodatek specjalny za wysługę lat dla profesorów uniwersyteckich przewidziany przez przepis krajowy, którego niezgodność z prawem wspólnotowym została stwierdzona na	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej

	mocy wyroku Trybunału – Termin przedawnienia – Zasady równoważności i skuteczności	
2012		
C-453/10 – Pereničová i Perenič / SOS financ spol. s r. o.	Umowa kredytu konsumenckiego – Błędne podanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania – Wpływ nieuczciwych praktyk handlowych i nieuczciwych warunków na ważność całej umowy	1.2. Zakres UCTD 2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych 2.2. Inne przepisy prawa krajowego 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i>
C-472/10 – Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság / Invitel Távközlési Zrt	Artykuł 3 ust. 1 i 3 – Artykuły 6 i 7 – Umowy konsumenckie – Nieuczciwe postanowienia umowne – Jednostronna zmiana postanowień umownych przez przedsiębiorcę – Powództwo o zaniechanie naruszeń wytoczone na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe – Stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia umownego – Skutki prawne	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-472/11 – Banif Plus Bank Zrt /Csaba Csipai i Viktória Csipai	Badanie zarządu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku umownego – Obowiązek sądu krajowego stwierdzającego zarządu nieuczciwy charakter warunku umownego wezwania stron do przedstawienia ich uwag przed przystąpieniem do wyciągania wniosków z takiego stwierdzenia – Warunki umowne, jakie należy wziąć pod uwagę przy ocenie nieuczciwego charakteru	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?

<p>C-618/10 – Banco Español de Crédito SA / Joaquín Calderón Camino</p>	<p>Umowy zawierane z konsumentami – Nieuczciwy warunek dotyczący odsetek za zwłokę – Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty – Kompetencje sądu krajowego</p>	<p>2.2. Inne przepisy prawa krajowego</p> <p>4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p> <p>5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i></p> <p>5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej</p> <p>5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?</p>
<p>2013</p>		
<p>C-32/12 – Duarte Hueros</p>	<p>Dyrektywa 1999/44/WE – Uprawnienia konsumenta w przypadku braku zgodności towaru z umową – Brak zgodności o nikłym znaczeniu – Wykluczenie unieważnienia umowy – Kompetencje sądu krajowego</p>	<p>Wprowadzenie</p> <p>5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i></p>
<p>C-59/12 – Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs</p>	<p>Dyrektywa 2005/29/WE – Nieuczciwe praktyki handlowe – Zakres stosowania – Wprowadzające w błąd informacje rozpowszechniane przez kasę chorych ustawowego systemu ubezpieczeń społecznych – Kasa ustanowiona w formie podmiotu prawa publicznego</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p>
<p>C-92/11 – RWE Vertrieb AG / Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV</p>	<p>Dyrektywa 2003/55/WE – Rynek wewnętrzny gazu ziemnego – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 1 ust. 2 oraz art. 3–5 – Umowy zawierane pomiędzy przedsiębiorcami a konsumentami – Ogólne warunki – Nieuczciwe postanowienia umowne – Jednostronna zmiana ceny usługi przez przedsiębiorcę – Odesłanie do bezwzględnie obowiązujących przepisów ustanowionych dla innej kategorii konsumentów – Możliwość zastosowania dyrektywy 93/13 – Obowiązek zredagowania prostym i zrozumiałym językiem oraz obowiązek przejrzystości</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości</p> <p>3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p> <p>4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym</p>
<p>C-143/13 – Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei / SC Volksbank România SA</p>	<p>Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych między przedsiębiorcą a konsumentem – Artykuł 4 ust. 2 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Wyłączenie</p>	<p>2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych</p>

	warunków dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub stosowności ceny albo wynagrodzenia w zakresie, w jakim warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem – Warunki określające „provizję od ryzyka” pobieraną przez kredytodawcę i umożliwiające mu pod określonymi warunkami jednostronną zmianę stopy oprocentowania	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
C-397/11 – Erika Jörös / Aegon Magyarországi Hitel Zrt.	Nieuczciwe warunki umowne w umowach konsumenckich – Badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku umownego – Konsekwencje, jakie powinien wyciągnąć sąd krajowy ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności</i> i <i>skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i> 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
C-413/12 – Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León / Anuntis Segundamano España SL	Powództwo o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wniesione przez regionalne stowarzyszenie konsumentów – Sąd właściwy miejscowo – Brak możliwości zaskarżenia wydanego w pierwszej instancji orzeczenia stwierdzającego brak właściwości – Autonomia proceduralna państw członkowskich – Zasady <i>równoważności</i> i <i>skuteczności</i>	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-415/11 – Mohamed Aziz / Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)	Umowy konsumenckie – Umowa pożyczki hipotecznej – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Kompetencje sądu krajowego rozpatrującego sprawę co do istoty – Nieuczciwe warunki – Kryteria oceny	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności</i> i <i>skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
C-488/11 – Asbeek Brusse i de Man Garabito	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Umowa najmu mieszkania zawarta pomiędzy	1.1. Cele UCTD 1.2. Zakres UCTD

	wynajmującym prowadzącym działalność gospodarczą w sektorze wynajmu a nieprowadzącym takiej działalności najemcą – Badanie przez sąd krajowy z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego – Postanowienie dotyczące kary umownej – Stwierdzenie nieważności tego postanowienia	4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i> 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
Sprawy połączone C-537/12 i C-116/13 – Banco Popular Español SA / Maria Teodolinda Rivas Quichimbo i Wilmar Edgar Cun Pérez i Banco de Valencia SA / Joaquín Valleperas Tortosa i María Ángeles Miret Jaime	Artykuł 99 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Umowy konsumenckie – Umowa pożyczki hipotecznej – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Właściwość sądu krajowego rozpoznającego wniosek o wszczęcie egzekucji – Nieuczciwe warunki – Kryteria oceny	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
2014		
C-26/13 – Kásler i Káslerné Rábai	Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych między przedsiębiorcą a konsumentem – Artykuł 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Wyłączenie warunków dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub stosowności ceny albo wynagrodzenia, pod warunkiem że warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem – Umowy o kredyt konsumencki denominowany w walucie obcej – Warunki dotyczące kursów wymiany walut – Różnica między kursem kupna, stosowanym do uruchomienia kredytu, a kursem sprzedaży, stosowanym do jego spłaty – Uprawnienia sądu krajowego w przypadku warunku zakwalifikowanego jako „nieuczciwy” – Zastąpienie nieuczciwego warunku przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym – Dopuszczalność	1.1. Cele UCTD 1.2. Zakres UCTD 2.2. Inne przepisy prawa krajowego 3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-34/13 – Kušionová / SMART Capital	Umowa kredytu konsumenckiego – Artykuł 1 ust. 2 – Warunek odzwierciedlający bezwzględnie obowiązujący przepis ustawowy – Zakres stosowania dyrektywy –	1.2. Zakres UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i>

	Artykuł 3 ust. 1, art. 4, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Zabezpieczenie wierzytelności prawem rzeczowym obciążającym nieruchomości – Możliwość realizacji tego zabezpieczenia poprzez sprzedaż w drodze licytacji – Kontrola sądowa	5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
C-169/14 – Sánchez Morcillo i Abril García	Artykuł 7 – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 47 – Umowy zawierane z konsumentami – Umowa pożyczki hipotecznej – Nieuczciwe warunki umowne – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Prawo do wniesienia odwołania	1.1. Cele UCTD 4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad równoważności i skuteczności 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
C-226/12 - Constructora Principado SA / José Ignacio Menéndez Álvarez	Umowy konsumenckie – Umowa sprzedaży nieruchomości – Nieuczciwe warunki umowne – Kryteria oceny	3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
C-280/13 – Barclays Bank / Sara Sánchez García i Alejandro Chacón Barrera	Motyw trzynasty – Artykuł 1 ust. 2 – Umowy konsumenckie – Umowa pożyczki hipotecznej – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Krajowe przepisy ustawowe i wykonawcze – Równowaga kontraktowa stron	1.2. Zakres UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej
C-342/13 – Katalin Sebestyén / Zsolt Csaba Kóvári i in.	Umowa kredytu hipotecznego zawarta z bankiem – Klauzula przewidująca wyłączną właściwość sądu polubownego – Informacje dotyczące postępowania przed sądem polubownym dostarczone przez bank w chwili zawarcia umowy – Nieuczciwe warunki w umowach – Kryteria oceny	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
Sprawy połączone C-359/11 i C-400/11 – Alexandra Schulz / Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG i Josef Egbringhoff / Stadtwerke Ahaus GmbH	Dyrektywy 2003/54/WE i 2003/55/WE – Ochrona konsumentów – Rynek wewnętrzny energii elektrycznej i gazu ziemnego – Uregulowania krajowe określające treść umów zawieranych z konsumentami w ramach powszechnego obowiązku dostaw – Jednostronna zmiana przez sprzedawcę lub dostawcę ceny usługi – Poinformowanie w odpowiednim terminie przed wejściem w życie tej zmiany o jej przyczynach, warunkach	3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości

	i zakresie	
C-470/12 – Pohotovost' s. r. o. / Miroslav Vašuta	Umowa kredytu konsumenckiego – Nieuczciwe warunki umowne – Dyrektywa 93/13/EWG – Przymusowa egzekucja wyroku sądu polubownego – Wniosek o dopuszczenie interwencji w postępowaniu egzekucyjnym – Stowarzyszenie ochrony konsumentów – Ustawodawstwo krajowe niezezwalające na taką interwencję – Autonomia proceduralna państw członkowskich	5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
2015		
C-32/14 – ERSTE Bank Hungary / Attila Sugár	Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych między przedsiębiorcą a konsumentem – Umowa pożyczki hipotecznej – Artykuł 7 ust. 1 – Zaprzestanie stosowania nieuczciwych warunków umownych – Stosowne i skuteczne środki – Uznanie długu – Akt notarialny – Nadanie klauzuli wykonalności przez notariusza – Tytuł wykonawczy – Obowiązki notariusza – Badanie z urzędu nieuczciwych warunków umownych – Kontrola sądowa – Zasady równoważności i skuteczności	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej 5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe
C-74/15 – Tarcău	Artykuł 1 ust. 1 i art. 2 lit. b) – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Umowy poręczenia i gwarancji na nieruchomości zawarte z instytucją kredytową przez osoby fizyczne działające w celach niemieszczących się w ramach ich działalności zawodowej i niemające powiązań funkcjonalnych ze spółką handlową, na rzecz której wystąpili jako gwaranci względnie poręczyciele	1.2. Zakres UCTD
C-96/14 – Jean-Claude Van Hove / CNP Assurances SA	Umowa ubezpieczenia – Artykuł 4 ust. 2 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Wyłączenie warunków dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy – Warunek mający na celu zagwarantowanie przejęcia zobowiązań do spłaty rat z tytułu umowy kredytu na zakup nieruchomości – Całkowita niezdolność kredytobiorcy do pracy – Wyłączenie możliwości korzystania z tej gwarancji w przypadku stwierdzonej zdolności do wykonywania działalności zarobkowej	3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD)

	lub niezarobkowej	
C-110/14 – Costea	Artykuł 2 lit. b) – Pojęcie „konsumenta” – Umowa kredytu zawarta przez osobę fizyczną wykonującą zawód adwokata – Spłata kredytu zabezpieczona nieruchomością należącą do kancelarii prawnej kredytobiorcy – Kredytobiorca mający wiedzę niezbędną do oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy przed jej podpisaniem	1.1. Cele UCTD 1.2. Zakres UCTD
C-348/14 – Maria Bucura / SC Bancpost SA	Dyrektywa 87/102/EWG – Artykuł 1 ust. 2 lit. a) – Kredyt konsumencki – Pojęcie konsumenta – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 2 lit. b), art. od 3 do 5 i art. 6 ust. 1 – Nieuczciwe warunki umowne – Badanie z urzędu przez sąd krajowy – Warunki „wyrażone prostym i zrozumiałym językiem” – Informacje, które musi dostarczyć wierzyciel	3.2. Warunki umowne dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
Sprawy połączone C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13 – Unicaja Banco, SA / José Hidalgo Rueda i in. i Caixabank SA / Manuel María Rueda Ledesma i in.	Umowy zawierane przez przedsiębiorców z konsumentami – Umowy pożyczki hipotecznej – Warunki dotyczące odsetek za zwłokę – Nieuczciwe warunki umowne – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Obniżenie kwoty odsetek – Kompetencje sądu krajowego	2.2. Inne przepisy prawa krajowego 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-497/13 – Froukje Faber / Autobedrijf Hazet Ochten BV	Dyrektywa 1999/44/WE – Sprzedaż towarów konsumpcyjnych i związana z tym gwarancja – Status kupującego – Status konsumenta – Brak zgodności dostarczonego towaru z umową – Obowiązek powiadomienia sprzedawcy – Brak zgodności z umową, który uwidocznił się w ciągu sześciu miesięcy od dostawy towaru – Ciężar dowodu	Wprowadzenie 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
C-537/13 – Šiba	Zakres stosowania – Umowy konsumenckie – Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem	1.2. Zakres UCTD
C-567/13 – Baczó i Vizsnyiczai / Raiffeisen Bank Zrt	Artykuł 7 – Umowa kredytu na zakup nieruchomości – Klauzula arbitrażowa – Nieuczciwy charakter – Powództwo wytoczone przez konsumenta – Krajowy przepis proceduralny – Brak właściwości sądu, przed który wytoczono powództwo	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej

	o unieważnienie umowy adhezyjnej (standardowej), do rozpoznania żądania stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunków umownych zawartych w tej umowie	
C-602/13 – (BBVA) Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA / Fernando Quintano Ujeta i María Isabel Sánchez García	Stosunek umowny między przedsiębiorcą a konsumentem – Umowa kredytu hipotecznego – Warunek dotyczący odsetek za zwłokę – Warunek dotyczący wcześniejszej spłaty – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Miarkowanie kwoty odsetek – Właściwość sądu krajowego	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
2016		
C-7/16 – Banco Popular Español i PL Salvador S.A.R.L. / Maria Rita Giraldez Villar i Modesto Martínez Baz	Artykuł 99 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Dyrektywa 93/13/WE – Nieuczciwe warunki umowne – Zbycie wierzytelności – Przysługujące dłużnikowi prawo do wygaszenia swego długu – Warunki wykonania tego uprawnienia	4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-49/14 – Finanzmadrid EFC SA / Jesús Vicente Albán Zambrano i in.	Nieuczciwe warunki umowy – Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty – Postępowanie egzekucyjne – Kompetencja krajowego sądu prowadzącego postępowanie egzekucyjne do uwzględnienia z urzędu bezskuteczności nieuczciwego warunku – Zasada powagi rzeczy osądzonej – Zasada skuteczności – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Ochrona sądowa	2.2. Inne przepisy prawa krajowego 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
C-119/15 – Biuro podróży Partner Sp. z o.o, Sp. komandytowa w Dąbrowie Górniczej / Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Dyrektywa 93/13/EWG – Dyrektywa 2009/22/WE – Ochrona konsumentów – Skutek <i>erga omnes</i> wpisu nieuczciwych warunków umownych do rejestru jawnego – Kara pieniężna nałożona na przedsiębiorcę, który stosował warunki uznane za tożsame z warunkami wpisanymi do wspomnianego rejestru – Przedsiębiorca, który nie był stroną w postępowaniu zakończonym stwierdzeniem nieuczciwego charakteru danego warunku umownego – Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Pojęcie „sądu krajowego, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego”	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu? 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-122/14 – Aktiv Kapital	Nieuczciwe warunki w umowach	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i>

<p>Portfolio AS, Oslo, succursale à Zug, dawniej Aktiv Kapital Portfolio Investment AG / Angel Luis Egea Torregrosa</p>	<p>konsumenckich – Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty – Postępowanie egzekucyjne – Kompetencja krajowego sądu prowadzącego postępowanie egzekucyjne do uwzględnienia z urzędu bezskuteczności nieuczciwego warunku – Zasada skuteczności – Zasada powagi rzeczy osądzonej</p>	<p>środków ochrony prawnej</p>
<p>Sprawy połączone C-154/15, C-307/15 i C-308/15 – Gutierrez Naranjo i in.</p>	<p>Umowy zawierane z konsumentami – Kredyty hipoteczne – Nieuczciwe warunki umowne – Artykuł 4 ust. 2 – Artykuł 6 ust. 1 – Stwierdzenie nieważności – Ograniczenie przez sąd krajowy skutków w czasie stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy</p>	<p>1.1. Cele UCTD 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi 4.2. Skutek prawny „niewiązący dla konsumenta” 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron 4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?</p>
<p>C-168/15 – Tomášová / Slovenská republika</p>	<p>Umowa kredytu zawierająca nieuczciwy warunek – Egzekucja wyroku sądu polubownego wydanego w oparciu o ten warunek – Odpowiedzialność państwa członkowskiego za szkody wyrządzone jednostkom w wyniku naruszenia prawa Unii, które można przypisać sądowi krajowemu – Przesłanki powstania odpowiedzialności – Istnienie wystarczająco istotnego naruszenia prawa Unii</p>	<p>2.2. Inne przepisy prawa krajowego 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej</p>
<p>C-191/15 – Verein für Konsumenteninformation / Amazon EU Sàrl</p>	<p>Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Rozporządzenia (WE) nr 864/2007 i (WE) nr 593/2008 – Ochrona konsumentów – Dyrektywa</p>	<p>1.2. Zakres UCTD 2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych</p>

	93/13/EWG – Ochrona danych – Dyrektywa 95/46/WE – Umowy sprzedaży zawierane przez Internet z konsumentami zamieszkałymi w innych państwach członkowskich – Nieuczciwe warunki umowne – Warunki ogólne zawierające postanowienie o wyborze prawa właściwego, którym ma być prawo państwa członkowskiego siedziby spółki – Ustalenie prawa właściwego do oceny niedozwolonego charakteru postanowień ogólnych warunków umownych w ramach powództwa o zaprzestanie szkodliwych praktyk – Ustalenie prawa regulującego przetwarzanie danych osobowych konsumentów	sądów najwyższych 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-377/14 Radlinger Radlingerová / Finway a.s.	Artykuł 7 – Przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe – Długi z tytułu umowy kredytu konsumenckiego – Skuteczny środek zaskarżenia w postępowaniu sądowym – Punkt 1 lit. e) załącznika – Nieproporcjonalny charakter kwoty odszkodowania – Dyrektywa 2008/48/WE – Artykuł 3 lit. l) – Całkowita kwota kredytu – Punkt 1 załącznika I – Kwota wypłat – Obliczanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania – Artykuł 10 ust. 2 – Obowiązek informowania – Badanie z urzędu – Sankcja	Wprowadzenie 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
Sprawy połączone C-381/14 i C-385/14 – Jorge Sales Sinués i Youssouf Drame Ba / Caixabank SA i Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc S.A.)	Postanowienie o sprostowaniu	6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-534/15 – Dumitraș	Artykuł 1 ust. 1 – Artykuł 2 lit. b) – Status konsumenta – Przeniesienie długu w drodze odnowienia umów kredytu (nowacji) – Umowa ustanowienia zabezpieczenia na nieruchomości zawarta przez osoby prywatne niemające żadnych powiązań zawodowych ze spółką handlową będącą nowym dłużnikiem	1.2. Zakres UCTD
Sprawy połączone od C-568/14 do C-570/14 Ismael Fernández Oliva i in. / Caixabank SA i in.	Artykuł 99 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Umowy zawierane przez przedsiębiorców z konsumentami – Umowy kredytu hipotecznego – Warunek dotyczący ustalenia minimalnego oprocentowania – Postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym – Mające ten sam	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu? 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7

	przedmiot postępowanie wszczęte pozew indywidualnym – Środki tymczasowe	ust. 2 i 3 UCTD)
C-689/13 – PFE (Puligenica Facility Esco SpA) / Airgest SpA	Dyrektywa Rady 89/665/EWG – Artykuł 1 ust. 1 i 3 – Procedury odwoławcze – Odwołanie mające na celu spowodowanie uchylecia decyzji o udzieleniu zamówienia publicznego wniesione przez oferenta, którego oferta nie została wybrana – Odwołanie wzajemne wybranego oferenta – Zasada pierwszeństwa przepisów prawa Unii	2.2. Inne przepisy prawa krajowego
2017		
C-186/16 – Andriuc i in.	Artykuł 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Umowa kredytowa zawarta w walucie obcej – Ryzyko kursowe w całości obciążające konsumenta – Znacząca nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron – Moment, w którym należy oceniać znaczącą nierównowagę – Warunki „wyrażone prostym i zrozumiałym językiem” – Poziom informacji, który musi zostać zapewniony przez bank	1.2. Zakres UCTD 3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-290/16 – Air Berlin	Transport – Wspólne zasady wykonywania przewozów lotniczych na terenie Unii – Rozporządzenie (WE) nr 1008/2008 – Przepisy dotyczące ustalania taryf – Artykuł 22 ust. 1 – Artykuł 23 ust. 1 – Informacje wymagane przy przedstawianiu publicznie dostępnych taryf i stawek – Obowiązek wskazania rzeczywistej kwoty podatków, opłat, dopłat lub należności – Swoboda ustalania taryf – Pobieranie opłaty transakcyjnej w wypadku odwołania rezerwacji lotu przez pasażera lub niestawienia się do wejścia na pokład – Ochrona konsumentów	1.2. Zakres UCTD
C-421/14 – Banco Primus SA / Jesús Gutiérrez García	Umowy zawierane przez przedsiębiorców z konsumentami – Nieuczciwe warunki umowy – Umowy kredytu hipotecznego – Egzekucja wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Termin zawity – Zakres	1.1. Cele UCTD 3.1. Ogólne uwagi na temat nieuczciwego charakteru oraz przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego

	kompetencji sądów krajowych – Powaga rzeczy osądzonej	<p>charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD</p> <p>4.1. Charakter i rola art. 6 ust. 1 UCTD w ochronie przed nieuczciwymi warunkami umownymi</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p> <p>5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i></p> <p>5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu</p> <p>5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej</p>
C-446/17 – Woonhaven Antwerpen BV CVBA / Khalid Berkani i Asmae Hajji	Artykuł 99 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Nieuczciwe warunki umowy – Umowa najmu zawarta między koncesjonowanym towarzystwem socjalnego budownictwa mieszkaniowego a najemcą – Standardowy formularz mający charakter obowiązkowy na mocy krajowego aktu prawnego – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 1 ust. 2 – Brak zastosowania tej dyrektywy	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umowy dla praw i obowiązków stron wynikających z umowy</p>
Case C-503/15 – Margarit Panicello	Artykuł 267 TFUE – Sekretarz – Pojęcie „sądu krajowego” – Obligatoryjna jurysdykcja – Wykonywanie funkcji sądowniczych – Niezawisłość – Brak właściwości Trybunału	5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe
C-535/16 – Bachman	Artykuł 2 lit. b) – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Pojęcie konsumenta – Osoba fizyczna, która zawarła umowę odnowienia z instytucją kredytową w celu spełnienia zobowiązania w przedmiocie spłaty kredytów udzielonych spółce handlowej powięztych względem owej instytucji	1.2. Zakres UCTD
2018		
C-51/17 - OTP Bank i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt / Teréz Ilyés i Emil Kiss	Zakres stosowania – Artykuł 1 ust. 2 – Obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze – Artykuł 3 ust. 1 – Pojęcie „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane” – Warunek wprowadzony do umowy po jej zawarciu w wyniku działania	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p>

	ustawodawcy krajowego – Artykuł 4 ust. 2 – Prosty i zrozumiały język, w jakim został wyrażony warunek – Artykuł 6 ust. 1 – Badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku umownego – Umowa kredytu denominowanego w walucie obcej zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem	
Sprawy połączone C-96/16 i C-94/17 – Banco Santander Escobedo Cortés	Nieuczciwe warunki umowne – Zakres stosowania – Zbycie wierzytelności – Pojęcie umowy zawartej z konsumentem – Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku tej umowy ustalającego odsetki za zwłokę – Skutki tego charakteru	1.1. Cele UCTD 2.1. Minimalna harmonizacja i rozszerzenie zakresu (art. 8 i 8a UCTD), w tym rola krajowych sądów najwyższych 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-147/16 – Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen	Nieuczciwe warunki w umowach zawieranych między sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem – Badanie z urzędu przez sąd krajowy zagadnienia, czy umowa jest objęta zakresem zastosowania tej dyrektywy – Artykuł 2 lit. c) – Pojęcie „sprzedawcy lub dostawcy” – Instytucja szkolnictwa wyższego finansowana w zasadniczym zakresie ze środków publicznych – Umowa dotycząca nieoprocentowanego planu spłaty czesnego za studia oraz pokrycia kosztów podróży w ramach studiów	1.1. Cele UCTD 1.2. Zakres UCTD
C-119/17 – Liviu Petru Lupean, Oana Andreea Lupean / SC OTP BAAK Nyrt.	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 3 ust. 1, art. 4 ust. 1 i art. 5 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Umowa kredytowa zawarta w walucie obcej – Ryzyko kursowe w całości obciążające konsumenta – Znacząca nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron – Główny przedmiot umowy kredytu	3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD) 3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD
C-176/17 – Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej / Mariusz Wawrzosek	Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 2008/48/WE – Postępowanie w sprawie wydania nakazu zapłaty na podstawie weksła własnego, który zabezpiecza zobowiązania wynikające z umowy kredytu konsumenckiego	2.2. Inne przepisy prawa krajowego 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równowagi i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej

		5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
C-448/17 – EOS KSI Slovensko s.r.o. / Ján Danko i Margita Danková	Nieuczciwe warunki umowne – Artykuł 4 ust. 2 i art. 5 – Obowiązek wyrażenia warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem – Artykuł 7 – Wszczywanie postępowań sądowych przez osoby lub organizacje mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów przeciwko stosowaniu nieuczciwych warunków umownych – Uregulowanie krajowe uzależniające możliwość przystąpienia przez stowarzyszenie ochrony konsumentów do postępowania w charakterze interwenienta od zgody konsumenta – Kredyt konsumencki – Dyrektywa 87/102/EWG – Artykuł 4 ust. 2 – Obowiązek podania w umowie sporządzonej na piśmie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania – Umowa zawierająca jedynie równanie matematyczne stanowiące wzór na obliczenie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania, przy braku danych niezbędnych do przeprowadzenia tego obliczenia	3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.3. Obowiązki wynikające z zasady <i>równoważności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.7. Przeprowadzanie kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu oraz postępowania pozasądowe 6. Nakazy sądowe w interesie zbiorowym konsumentów (art. 7 ust. 2 i 3 UCTD)
C-483/16 – Sziber / ERSTE Bank Hungary Zrt	Artykuł 7 ust. 1 – Umowy o kredyt denominowane w walucie obcej – Przepisy krajowe przewidujące szczególne wymogi proceduralne dla zaskarżenia nieuczciwego charakteru – Zasada równoważności – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 47 – Prawo do skutecznej ochrony sądowej	4.4. Zwrot korzyści uzyskanych dzięki nieuczciwym warunkom umownym 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
C-632/17 – Powszechna Kasa Oszczędności (PKO) Bank Polski S.A. w Warszawie / Jacek Michalski	Artykuł 99 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 2008/48/WE – Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych – Brak możliwości stwierdzenia przez sąd potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych, jeżeli konsument nie wnosi środka zaskarżenia	2.2. Inne przepisy prawa krajowego 5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i> 5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej 5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?
2019		
Sprawy połączone C-70/17 i C-179/17 – Abanca Corporación Bancaria SA / Alberto García Salamanca Santos	Artykuły 6 i 7 – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Zawarty w umowie warunek dotyczący natychmiastowej wymagalności kredytu hipotecznego – Stwierdzenie	3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD 4.3. Skutki nieuczciwego

<p>i Bankia SA / Alfonso Antonio Lau Mendoza i Verónica Yuliana Rodríguez Ramírez</p>	<p>nieuczciwego charakteru części warunku – Uprawnienia sądu krajowego w przypadku warunku uznanego za „nieuczciwy” – Zastąpienie nieuczciwego warunku w umowie przepisem prawa krajowego</p>	<p>charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p> <p>5.5. Co oznacza kontrola z urzędu?</p>
<p>C-118/17 – Dunai / ERSTE Bank Hungary Zrt</p>	<p>Artykuł 1 ust. 2 – Artykuł 6 ust. 1 – Umowa kredytu denominowanego w walucie obcej – Różnice kursowe – Zastąpienie przepisu ustawowego nieuczciwym warunkiem umowy uznanym za nieważny – Ryzyko kursowe – Dalsze obowiązywanie umowy po usunięciu nieuczciwego warunku – Krajowy system jednolitej wykładni prawa</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>2.2. Inne przepisy prawa krajowego</p> <p>3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD)</p> <p>3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości</p> <p>3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD</p> <p>4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron</p> <p>5.2. Zasada przeprowadzania kontroli nieuczciwych warunków umownych z urzędu</p> <p>5.6. Skutki kontroli z urzędu, skuteczności i równoważności dla krajowych przepisów proceduralnych</p>
<p>Sprawa C-266/18 Aqua Med sp. z o.o.</p>	<p>Artykuł 1 ust. 2 – Zakres stosowania dyrektywy – Klauzula ustalająca właściwość miejscową konkretnego sądu w oparciu o odesłanie do przepisów ogólnych – Artykuł 6 ust. 1 – Przeprowadzana z urzędu kontrola abuzywności klauzul – Artykuł 7 ust. 1 – Obowiązki i uprawnienia sądu krajowego</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>3.4. Ocena nieuczciwego charakteru na podstawie art. 3 i art. 4 ust. 1 UCTD</p> <p>5.4. Ocena z urzędu i skuteczność środków ochrony prawnej</p>
<p>C-590/17 – Pouvin i Dijoux</p>	<p>Zakres stosowania – Artykuł 2 lit. b) i c) – Pojęcia „konsumenta” i „przedsiębiorcy” – Sfinansowanie nabycia nieruchomości stanowiącej główne miejsce zamieszkania – Pożyczka na zakup nieruchomości udzielona przez pracodawcę pracownikowi i jego małżonkowi będącemu współpożyczkobiorcą solidarnym</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p>
<p>Sprawy będące w toku według stanu na dzień 31 maja 2019 r.</p>		
<p>C-125/18 – Gómez del Moral Guasch</p>	<p>Art. 1 ust. 2 – art. 4 ust. 2 – art. 6 ust. 1 – art. 7 ust. 1 – art. 8</p>	<p>1.2. Zakres UCTD</p> <p>3.3. Wymogi dotyczące</p>

		przejrzystości
C-260/18 – Dziubak	Art. 1 ust. 2 – art. 6 ust. 1	4.3. Skutki nieuczciwego charakteru warunków umownych dla praw i obowiązków stron
C-272/18 – Verein für Konsumenteninformation	Dotycząca porozumień powierniczych zawartych pomiędzy partnerem zarządzającym a innymi komandytariuszami w spółce komandytowej na mocy prawa niemieckiego	1.2. Zakres UCTD
C-452/18 – Ibercaja Banco	Lit. q) w załączniku – art. 3 – art. 4 ust. 2 – art. 6	1.2. Zakres UCTD 4.2. Skutek prawny „niewiążący dla konsumenta”
Sprawy połączone C-453/18 i C-494/18 – Bondora	Art. 6 ust. 1 – art. 7 ust. 1	5.1. Znaczenie art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 UCTD oraz ogólnie zasad <i>równoważności i skuteczności</i>
Sprawy połączone C-698/18 – Raiffeisen Bank SA i C-699/18 BRD Groupe Societe Generale SA	Art. 2 lit. b) – art. 6 ust. 1 – art. 7 ust. 2 – art. 8 – motywy 12, 21 i 23	5.4. Ocena z urzędu i <i>skuteczność</i> środków ochrony prawnej
C-779/18 – Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w Warszawie	Art. 1 ust. 2	1.2. Zakres UCTD
C-829/18 – Crédit Logement	Art. 1 ust. 2 – art. 3 ust. 1 – art. 4 – art. 5 – art. 6 ust. 1 – art. 7 ust. 1 – pkt 1 lit. i) w załączniku	3.3. Wymogi dotyczące przejrzystości
C-81/19 – Banca Transilvania	Art. 1 ust. 2 – art. 3 ust. 1 – art. 4 – art. 5 – art. 6 ust. 1 – art. 7 ust. 1 – pkt 1 lit. i) w załączniku	1.2. Zakres UCTD
C-84/19 – Profi Credit Polska	Art. 1 ust. 2 – art. 3 ust. 1 – art. 4 ust. 2 – dyrektywa 2008/48/WE	3.2. Warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy lub ceny i wynagrodzenia (art. 4 ust. 2 UCTD)

Załącznik 2 – Przegląd informacji przekazywanych na podstawie art. 8a UCTD (stan na dzień 31 maja 2019 r.)

W poniższej tabeli przedstawiono informacje, które państwa członkowskie przekazały Komisji na podstawie art. 8a dyrektywy 93/13/EWG (UCTD) i nie zawiera ona wyczerpującego przeglądu wszystkich krajowych środków wykonawczych transponujących dyrektywę 93/13/EWG do prawa krajowego.

Zawarto w niej wyłącznie orientacyjny opis niektórych specyficznych uwarunkowań istniejących w odpowiednim prawie krajowym. Na przykład w zależności od konkretnego sposobu sformułowania odpowiednich przepisów krajowych pojęcie „szary wykaz” może wywoływać różne skutki prawne.

Stosowne informacje na ten temat są również dostępne na poniższej stronie internetowej, która będzie regularnie aktualizowana:

https://ec.europa.eu/info/notifications-under-article-8a-directive-93-13-eeec_en

BELGIA	Prawo krajowe zawiera wykaz standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz).
BULGARIA	Prawo krajowe zawiera wykaz standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz).
CZECHY	Prawo krajowe obejmuje również nieuczciwość indywidualnie wynegocjowanych warunków umowy i zawiera wykaz warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz).
DANIA	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD.
NIEMCY	Prawo krajowe zawiera dwa czarne wykazy standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe.
ESTONIA	Prawo krajowe zawiera wykaz standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz).
IRLANDIA	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD.
GRECJA	Prawo krajowe zawiera wykaz standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz).
HISZPANIA	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na warunki umowy określające główny przedmiot umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie. Prawo krajowe zawiera również wykazy standardowych warunków

	umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarne wykazy).
FRANCJA	Prawo krajowe obejmuje również nieuczciwość indywidualnie wynegocjowanych warunków umowy i zawiera wykaz warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz) oraz wykaz warunków uznawanych za nieuczciwe do momentu wykazania ich uczciwości (tj. pewną formę szarego wykazu).
CHORWACJA	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD.
WŁOCHY	Prawo krajowe zawiera wykaz warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz), uwzględniając przypadki, w których warunki te zostały wynegocjowane indywidualnie, oraz wykaz warunków uznawanych za nieuczciwe do momentu wykazania ich uczciwości (tj. pewną formę szarego wykazu). Lista została rozbudowana w porównaniu z załącznikiem do UCTD.
CYPR	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD.
ŁOTWA	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD.
LITWA	Prawo krajowe nie zawiera żadnych przepisów wykraczających poza minimalne normy określone w UCTD.
LUKSEMBURG	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na indywidualnie wynegocjowane warunki umowy oraz na główny przedmiot umowy. Prawo krajowe zawiera czarny wykaz warunków umownych, które uznaje się za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz); wykaz ten został rozszerzony w porównaniu z UCTD.
WĘGRY	Prawo krajowe zawiera wykaz warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz) oraz wykaz warunków uznawanych za nieuczciwe do momentu wykazania ich uczciwości (tj. pewną formę szarego wykazu).
MALTA	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na indywidualnie wynegocjowane warunki umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie. Prawo krajowe zawiera wykaz standardowych warunków umowy, które mogą zostać uznane za nieuczciwe; wykaz ten zawiera pewne dodatkowe warunki w porównaniu z załącznikiem do UCTD.
NIDERLANDY	Prawo krajowe zawiera wykaz warunków umowy uznawanych za nieuczciwe we wszystkich przypadkach (tj. czarny wykaz) oraz wykaz warunków uznawanych za nieuczciwe do momentu wykazania ich uczciwości (tj. pewną formę szarego wykazu). Wykaz został

	rozbudowany w porównaniu z UCTD.
AUSTRIA	Prawo krajowe zawiera czarny i szary wykaz standardowych warunków umowy uznawanych za nieuczciwe i częściowo rozszerza zakres oceny w celu uwzględnienia nieuczciwości indywidualnie wynegocjowanych warunków umowy.
POLSKA	Prawo krajowe zawiera wykaz warunków, które uznaje się za nieuczciwe w przypadku wystąpienia wątpliwości co do ich uczciwości (tj. pewną formę szarego wykazu) i które wykraczają poza warunki przewidziane w załączniku do UCTD.
PORTUGALIA	<p>W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na warunki umowy określające główny przedmiot umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie.</p> <p>Prawo krajowe zawiera wykaz warunków umowy, których stosowanie jest ściśle zabronione (tj. czarny wykaz), oraz wykaz warunków umowy, których stosowanie jest zabronione w określonych przypadkach (tj. pewną formę szarego wykazu).</p>
RUMUNIA	Prawo krajowe zawiera orientacyjny wykaz warunków uznawanych za nieuczciwe, który rozbudowano w porównaniu z załącznikiem do UCTD.
SŁOWENIA	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na warunki umowy dotyczące głównego przedmiotu umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie.
SŁOWACJA	Prawo krajowe zawiera czarny wykaz standardowych warunków umowy, które są nieuczciwe we wszystkich przypadkach.
FINLANDIA	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny nieuczciwości warunków umowy na indywidualnie wynegocjowane warunki umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie.
SZWECJA	W prawie krajowym rozszerzono zakres oceny uczciwości warunków umowy na warunki umowy określające główny przedmiot umowy oraz na adekwatność ceny lub wynagrodzenia, niezależnie od tego, czy takie warunki zostały sformułowane przy użyciu prostego, zrozumiałego języka, czy też nie, oraz na indywidualnie wynegocjowane warunki umowy.
ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO	Przepisy prawa krajowego nie wykraczają poza minimalne normy określone w UCTD. Rozbudowano jednak orientacyjny wykaz przedstawiony w załączniku do UCTD.